

Sarusi Mihály

Életrajz

KORTÁRS LEVELEZÉS

Sarusi Mihály

Életrajz

Levélregény, 1961–1971

(Levelesládából, II.)

KORTÁRS KIADÓ

© Sarusi Mihály, 2021
© Kortárs Könyvkiadó, 2021

A LEVELESLÁDÁMBÓL címen nyitott leveleskönyvsorozatomban első darabja a Simonyi Imrétől, Nagy Gáspártól, Ördögh Szilvesztertől, Körmendi Lajostól kapott levelek és „szövegkörnyezetük” nyomán összehozott kötet volt 2017-ben. Hogy most ezzel rukkoljak ki! Ami kínálta magát: az 1961–1971 közt nekem írt baráti, rokoni, szerelmes, hivatali, szerkesztőségi küldemények számba vétele. Már mint azok érdemi – érdekes, izgalmas, tanulságos... – sorai. S a reájuk utólag, félszázados késéssel adott válaszaink. (Mert az akkoriak ki tudja hol vannak.)

Az útkeresés évei voltak ezek! Hogyne lettek volna... A keresztút elején. Gyüvet, menet – Hogy vót! Azok a hatvanas évek... (avagy:) Amit túl kellett élnünk. Akkor is volt huzat. Térdig érő szélben (l. katonaidő). (Egyik) Miska írja (másik) Miskának; Miskának, Miskáról. Mi magunk, magunkról. Házi bula, házibulin. Ifjúságunk dere. Puszilom a csabai lányokat! Futóvadlövészet. Cigánykereket hányva.

Csabai ifjúként tizenhét évesen elindultam valamerre, s huszonhét voltam, amikor (a debreceni bicsaklást követően) révbe értem. Mert olyan helyre kerültem, ahol minden megváltozott. A veszprémi Napló újságírói és olvasói – a veszprémiek és a bakonyiak-balatoniak – közt végre jól érezhettem magam. A város és a megye népe az első pillanattól befogadott. Szinte magához rántott. Magáévá tett. Azzal a gyönyörű, harmadikat

épp végző, negyedikbe készülő gimnazista leánnyal – akivel családot alapíthattunk, s jöhettek drága gyermekeink. Hogy közben nekiiramodhassak a szépírás hosszútávúfutó számának – erdőn, mezőn, réten, ingoványon, pusztán, hegyen s völgyön át vezető, szakadékokat kerülgető – nekem rendelt gyalogösvényén. Azaz a Bakony s Balaton hozott alapvető változást. Innen már nem futottam el az első bántó szóra.

Csak a százkettedikre. De az már egy másik fejezet. (Debrecen után.) A Veszprémbe hívó szóval történt a fordulat. Valami új, más kezdődött. Édes jóistenkém, a legjobbkor!

Elsőnek – még gyermekfejjel – szerelmes költemények buktak ki belőlem, hogy most (jó fél évszázaddal később), ím, mi ne derüljön ki: az első (megőrzött) nekem címzett levelet leányoktól kaptam. Végül is mi mindent nem! Hogy e már-már szinte életrajzi kisregesztagnak mondható levélsor az igaz szerelmet nyújtó városba hívogató (ismeretlenül is barátságos szerkesztői) sorokkal záruljon.

Mennyi véletlen!

Legközelebb – ha a Jóisten megengedi – tán a szerkesztőktől, íróktól, költőktől, tudósoktól, újságíróktól és olvasóimtól kapott levelekkel folytatom (a Levelesládából I., II. után, szabadon).

Szóval: nem arról írni, hogy ötven évvel később mire emlékszünk, mire révedünk vissza, mi maradt meg bennünk mindabból, ahogy éltünk, ahogy gondolkodtunk, amit a hatvanas években reméltünk. Nem. Azt papírra róni, milyenek voltunk, milyenek láttuk akkor a világot.

1961

(...) *valamelyik Kati: Várlak!* Csak a vonalas füzetből kitépett oldalpárra írt üzenet maradt meg. Hogy ki volt ő, s mikor követte el e sorokat... „Kedves Misi! / Elnézé-
sedet kérem, hogy levelemmel zavarlak. De kedden azt mondtad, hogy szívesen töltenéd velem a vasárnapodat. Ha még mindig ezen az elveden vagy, akkor még talán lehet róla szó. Szeretnék veled találkozni. Csütörtökön, ill. 24-én ott, ahol kedden találkoztunk, ugyanabban az időben. / Kétség és remény között zárom soraim. / S. CS. A. T. N. Sz. / Kati. / Várlak!” Hogy milyen elven voltam, ki tudja? Attól függ, mennyire tetszett ez a Kati. Mert az igazi Kati nekem nemrég még egy másik lány volt, életem első (persze, gyermekkori) szerelme.

(...) *ezúttal Mari: Szeretlek!* Ajaj, ennyi szerelem... egyhuzamban. (Hát még ha a leveletlen maradt kapcsolatok is sorra vennők!) (Fátyol reá.) „T. Kurtucz Misinek (saját kezébe) / F: E. Mária. III. k.” (Harmadik osztályos valamelyik középiskolában? Ki emlékszik rá! „k”...: a Keriben?) Géppel írt pár sor: „Kedves Misi! / Ne haragudj rám. Szeretlek. Sok csók. Béküljünk ki. Sokat gondol rád. A te szerető Marid.” Mint utóbb kiderült, a kislány apukája rendőrtiszt volt. Nyomozó. (Ahogy akkor mondtuk: nyominger!) Utánajárt, ki kerülgeti – kísérgeti – (ne adj, Isten, ölelgeti) a drága szép nagylányát?! Tán megnyugodott, valamennyire, hogy a

ktsz-elnök Miska kissé vadóc, mi több, felelőtlenségre hajló, ám mégis csak rendes, dolgos, ráadásul gimiben továbbtanuló iparossegéd-jelölt fia...

Magdi, Kevermesről: nagyon, nagyon. Remélem, középiskolás volt. „Kedves Misi! / Leveled már nagyon vártam, tehát gondolhatod, hogy megörültem, mikor megkaptam. Nekem is nagyon nehéz Tőled távol lenni, de sajnos még azt sem tudom, mikor megyek Csabára... / Napjaim nagyon unalmasak – hisz nem vagy velem –, de megnyugtatlak, mert mindig »csak rád« gondolok, hisz valósággal megigézett éjfekete szemed.” Na kislány, ezt valahol olvastad. Moziban hallottad. (A levél elején kivágott apró kép: egymást ölelő pár, fölötte SZERETLEK). „Igazán jó volna veled sétálni.” A Körös-parton, persze. Ránk hajló fűz alá bújni. „Most többet nem írok, mert alig tudok érzelmeimnek parancsolni. Nem akartam olyan nagyon részletezni mindent, mert azt hiszem, gondolod, vagy talán tudod is, milyen vastag fonál fűz hozzád.” Ejnye, kislány. Ezt nem a barátnéd íratta ide veled? S hogy küld magáról képet, amit én is viszonzok. Magdinak gyönyörű betűi vannak...

Halottak napján kelt levelében visszakozik: „Ne haragudj, hogy 3 leveledre se válaszoltam, de sajnos nem is írhatok, mert szüleim megtiltották. / Anyu engedélyével írok most is, de csak arra kérlek, hogy ne írj, mert én úgyse válaszolhatok. / Üdv.: Magdi. / Bocsáss meg a csúnya írásért, de ágyban írtam, mert beteg vagyok.” Így is szebben ír, mint én valaha. Még szerencse, hogy a szülei időben közbeléptek! Ki tudja, mi lett volna a végkifejlete ifjúi lobogásunknak. (Mi magunk tizenhét évesen, ő meg...) („Tanya...”; hadd ne mondjam, hány szám! Tehát: [csanádi] kisgazdalaný... Épp hozzám való le[hete]tt volna.)

1962

Bandi honvéd. András, aki negyedfél évvel idősebb nálam, katonaként, Törökbálintról írta első levelét. Addig megvoltunk szomszédhoz illően, testközelben. Épp eleget beszélgettünk, játszottunk, töltöttük együtt a drága időnket, fociztunk, humócskáztunk, hallgattuk az öregek, főleg két háborút túlélő édesapja meséit, a Körösre lejárunk, Pázsiton ugrándoztunk, a Zsilipnél hülyültünk, a jégen hokiztunk... S álmodoztunk. Míg apukája verte az üllőn a megtüzesített vasat. A katonaságtól több tucatnyi levelet küldött – havonta ket-tőt. Aztán már csak nagy néha. Hogy ma már csak a távrecsegőn szólunk egymáshoz, s két-három évente egyszer személyesen tegyem nála tiszteletemet a csabai Corvinkán.

Újévi jókívánságként írja: „...kívánom a következőket, pl.: hízzál meg fizikailag 10 kg, szellemileg 1 dk, rengeteg lóvét, kevés melót, sok jó nőt, kis ráfordítással, keveset igyál – bár aki a sört, bort stb. szereti, rossz ember nem lehet; sokat egyél – lehet élő hús is, vagy tán fordítva ajánlom?!... Szóval mi újság, Misi – ezt szeretném tudni, milyenek voltak az ünnepek, Bcsabán, így, fiatal szemmel. Merre, kikkel, hogyan ráztál? Én, öregem, nem voltam kint egyik ünnepnap sem, de a lényegen nem változtatott, pia az volt. Benyomtam magam a TV-szobába, s komáltam az előadást... Mi újság..., az Építők fiai? Erősítettek valamit, s a MÁV-ék? /

És még valamit, H-nét nem láttad valahol.../ Ui.: Mimi, arra kérlek, légy szíves, kérd meg Mutterékat, keresztfaterék nem vágnak-e januárban, mert esetleg hazamennék...” Végre jól enni.

Banditól, megint. Téli verő, katonáéknál! A budai hegyekben. „Kitűnő idők járnak erre. A minap majdnem belőttem a kótert, tudod, rengeteget gépelek mostanában, s az egyik törzs elvtársnak nem csináltam meg a másnapi munkát. Megkaptam a zsoldot, 30 + egy 20-as kölcsön, s megiszogattam vagy 12 korsó sört s betivornyáztam egy kicsit. Begyűtt a páciens, sehol semmi, Becsukatom! Becsukatom azt az embert. No, persze, nem így lett. / Megenné a fene, hogy ha olyan sűrűn járna az ember az FHSz-be, mint a Rédosz-ba. (Fogdások helyi szövetsége – Részeseg disznók országos szövetsége.) / Szóval sejted, hogy jobb a Rédosz...” A nyáron összejött a Balatonon egy lánnyal; írt neki, de a szösz még nem válaszolt. „Nagyon komáltam azt a kis nőt... Mi újság otthon? Építők, MÁV? Klárikánál nem tudsz valami biztató hírt? Építkezések? (Fürdő! Frankó lesz.) / Kit vittek el, ismerőst, slapónak? Laci mikor volt otthon. Sinya leszerelt. Hogy állsz a sporttal. /... Te, Kati hányadikos? Puszi a kis hasára. / Bandi.” Puszi, puszi. Csak ne tizenkét korsó után.

Törökbálinti bakalevél. A kusza írást nem hazudtolja meg a tartalom. „Lehet, hogy sok hülyeséget fogok írni, de mindegy. Apám, szánt szándékkal írok ilyen immunizált állapotban. Tudod, van ez így néha, hogy becsárézik az ember. Mindig van miért és kivel inni. Csak lóvéja volna az embernek, kis millió. ... Szóval Klárikával kapcsolatban kérdem, nem terhes? (Mert én úgy hallottam). Továbbá, ha dumálsz vele, tudd meg a címit a kicsinek, egyem meg a szívét – különben nem

zavar olyan különösen, de jó, hogy azt mondtad, hogy le vagyok törve. Remélem, hamarosan viszontlátom Csabát... Örülök, hogy ilyen szépen fejlődik a város, persze Bp. mellett alma az egész Csaba. Mostanában eléggé sokat züllök, ilyen kedvem van. Megvan az állandó ki-maradási papírom, csak az a baj, hogy néha elveszik. Ma is így jártam, kénytelen voltam bent piálni, s a nő elmaradt ma estére. Egyébként az a pesti kislány, aki-ről írtam, csak válaszolt, és lassan beszervezem a kicsit, tudod, jó, ha az embernek van egy biztos helye. / Múlt héten már találkoztam veled, szombaton, nagyon helyes, és romantikus egy pesti (helyesebben budai) nővel fog-lalkozni. Nagyon rendes lány, és remélem, lesz szeren-csém nála. Kár is, hogy olyan rendesnek mutatkozik, persze én a Balatonon is úgy ismerkedtem meg veled. Apám, még majd Pestre nőszülök be (komálom – tudod, hogy én a rendes lányokat szeretem, azokkal nem tu-dok másképpen viselkedni). Szóval ma is azért piáltam, mert nem kaptam tőled levelet. Öregem, érdekesek ezek a budai rendes lányok – ez nekem annyit jelent, mintha elkezdenék fűzni pl. egy olasz nőt, a dumájuk, viselke-désük, mozgásuk; siklanak, komám. / Na de hagyjuk ezt is, le van okádva az egész...” És firka, keresztbe-kasul, áthúzván... „...írj minél előbb, Kláriról, tudod... Üd-vözlöm a srácokat...”

Hogyne, a seregből. Szid mindent, „még ma bepiállok. Sajnos nagyon úgy néz ki, hogy ezt a pesti kis pipit már elszúrtam, kár érte. Most írtam egy másiknak a hét elején, sőt még egynek, egy kalauz nőcinek, amikor jöttem, akkor jöttem veled össze. Eddig nem írtak. Van az így, ha az ember pofára esik. / ...Ha bármikor talál-kozol Klárral, mondd meg neki, hogy szeretnének neki egy levelet eljuttatni, sőt levelezni, hogy ő adjon erre valahogy módot. Bár most már nem biztos, hogy sike-

rül, hisz nemsokára szül a nagylány. / Másik variációm, kísérlet Katival levelezni, bár ezen még gondolkozok, mert nem biztos, hogy túl érdekes, vagy esetleg nem is válaszolna. Na de hagyjuk ezeket a nőügyeket ott-hon, hisz itt annyi van, mint a szemét (csak az a baj, hogy mint vasárnap is, csak 30 frankért akart a kislány lefeküdni) (s a végén kapott 2 fülest meg egy valagba rúgást). Érdekes árú volt, pont 30 ft. kellett neki.” Egyhavi honvédsoldért... Amikor amúgy is zsebláz gyötri. S Klári, még mindig. Meddig? (Őt sosem picsázza le.)

Bandika megint a csajokról. „...írok már a »figaró« barátomnak, a kopasznak egy levelet. Ne búsulj, én is az vagyok. Ma egy pipitől meg is kaptam a magamét ezért... Mi újság amúgy Misike, mi újság Csabán? Építők, úszik az elsőség, no és a spinék. Kláriról közölj már valamit, ha tudsz. Nem akarlak leszúrni, de ne haragudj, aki 2 ezret vág zsebre, annak telik egy 60 fil. bélyegre, no meg egy 10 fil. borítékra is, és abban is írhat. Nem?! Többet!...” Eszerint ezen a tavaszutón nyírtam le a fejem kopaszra... Hogy legyen min somolyogniuk a csabai jányoknak! Nekem meg mire föl kihúznom magam a főtéri s főuccai korzón. Neki meg... újfönt csak Klári.

Bandika, piás. „Valószínű meglepődsz, ha megkapod e két levelet. Először is közlöm veled, hogy azt a levelet elfelejtettem feladni piás fejjel. Borítékot vettem elő és ott találtam meg a neked címzett levelet.” (Nyilván az előbbi, éjfél-tájzt szerzett levélről van szó.) „Le vagyok törve, hétfőn, ahogy megtudtam, hogy kikapott ez a töketlen Építők, elment minden kedvem. Azt hiszem, úszik az NB II. ...Amúgy megvan az ember, tegnap frankóul betrinkeltem megint, egyetlenegy fillér nélkül. Még szerencse, hogy van mindig, aki fizet,

csak legyen pofája az embernek, hogy elfogadja.” Meg a tv-szoba. „...talán még annyit, hogy sajnós a csajokkal hadilábon állunk... / Simpát üdvözlöm, mondd meg neki, hogy jobban vezesse a meccseket, akkor nem verik meg. Szia!” Simpa? Corvin uccai fiú, nálam jó pár évvel idősebb. Szemüvegesen kézilabda-mérkőzéseket vezet. S alkalmasint nem értik a nézők, mit fúj le! Aztán szedheti a lábát, mentheti az irháját. Ha tud, még időben kerekelt old. (Szküllák és Kharübdiszek közt hánykolódó hajónk...)

Cömbi írja. Azaz Gömbi, másképpen Bandi. Géppel írta, írnok a századánál. „Nagyot néztem, amikor olvastam, hogy kik játszanak az Építők csapatában.” (Bevonulása előtt ő is ott rúgta a tökötet.) „De most már értem, szóval egyesültek.” A Dózsával? „Szerintem így is gyenge lesz a csapat. A MÁV-nak viszont jó volna egyesülnie a VTSK-val. A MÁV kivel erősített, új igazolásra gondolok. Mi újság sport terén, kézilabda, úszás, vívás stb? A lányokkal, hallom, frankóul állsz, ezt becsülöm benned. Foglalkozz is velük, de ne komolyan, mert arra ráharagsz. A Klári-ügyben” (középiskolai szerelme) „csak annyit, megírt mindent, én nem haragszom rá.” (Nem várta meg, hogy leszereljen.) „Te se haragudj, nehogy nekem rossz szemmel nézz rá. Ennek így kellett történnie, és így is van jól. Ha csak nem lesz belőle valami kis K. Szerinted hogy fejlődik, ugye nem lesz az? Gratulálok ahhoz, hogy felszabadultál, sok sikert kívánok a szakmában. Most már lesz lóvé. Mi újság a strandon, jársz ki, vannak jó nők, mi?... Ma kimegyek a faluba járőrözni, ha már kimaradásra nem lehet menni. Hátha lesz valami buli. / Jó járőrbe menni, csak az is fárasztó, állandóan csellengni össze-vissza... / Azt felderítheted, ki az a srác,” (aki miatt Klára lelépett) „állítólag ismerem. / Üdvözetemet küldöm a csabai rányiknak és az

utcabeli srácoknak... / És végül üdvözöllek téged, Te szabad ember. SZIA!!” Akkor lettem fodrászsegéd, és sport meg a lányok... Bandi agglegény maradt.

Banditól, nyárelőn. Persze hogy „Tc. ifj. Kurtucz Mihály Békéscsaba I. Corvin u. 7. sz.” alá érkezett e levél is. „Az utóbbi időben csak itt a laktanyában töltöm csekélyke szabadidőmet, hisz nem mehetek ki. Tudod, itt a honvédségnél van olyan is, hogy az ember nem mehet ki egy hónapig – én is így vagyok most. Hogy miért, mert trinkelt a fiú. Pénz, pia, »pipa« sohasem volt megengedett... Oltári kurvát fogtam. Szóval, remélem, egyetértesz vele, hisz csabaiak vagyunk... / Kb. augusztus végére betalálok Csabára, arra a bizonyos uszoda-avatásra. Ha nem esek pofára – vidéki csajjal (Bp., Gyoma, Békés), ez mind fönnáll. Csak nehogy egyszerre fussanak be a kicsik – vagy egy sem... Pikáns – lehet, hogy most a pia is beszél belőlem,” (valóban, összefirkálta a levélnek ezt az oldalát) „de ha mint jól kereső női figaró földobnál egy barnát vagy pirosat az Api címére, nem bánám, hisz te is leszel slapó.... / Üdvözölöm Csabát (mit mondjak neked közelebbről – Kati kis száját + Mari nagy pofáját, van már neki. Avanti – előre a nagyobb felhajtásért!” Ötvenest, százast? Remélhetőleg küldtem neki.

Cömbi, szoliban. Kivételesen cerckával írta. „Folyik a katonaélet, öregsziünk, már több mint 9 hónapos katona vagyok, és még mindig van 16 hónap. Szoli, kiképzés, riadó, tűzriadó – rengeteg a tűzriadó, erdőtüz. Most a napokban is volt egy a szemben levő hegyen. Állati valami, képzelj el, 3-4 m lángnyelvek közt szaladgálni. Őrjítő hőség, recsegés-ropogás, szóval fantasztikus valami... Múlt hét szerdán láttam a Racing Parist, ingyenjegyet kaptunk páran. (Gyenge foci volt

– de összejöttem egy nagyon frankó kis nővel – akiről azóta sem tudok semmit, bár ha kimegyek, bármikor megtalálom. A körtéri büfében melózik, ha akkor szerdán van 07-ig papírom, biztos megkupakolom. Kb. 24 éves, frankó molett, jó nagy csecsű. Epizód. Ilyesmivel ahányszor kimegy az ember, mindig találkozik, aztán vagy van szerencséje az embernek, vagy nem. Meddig van papírja az embernek, lóvé, hogyan lehet fűzőcskéltni a kicsi vagy nagy lányt... Szia!) Már nem kopasz.” Lányok, katonaság, foci, no meg a corvinkai gyerekek! Akikkel együtt nőttünk föl, akiktől mostanában válik el az utunk. Ki-ki amerre a szeme lát!

Törökbálinti, Klárinak. „Jól figyelj, kapsz két levelet, (az egyik)... Klárinak adandó át... a lehető legsürgősebben személyesen csak a saját kezébe, s közöld vele, hogy kitől van. (Kérlek, ezt tedd meg, de nagyon vigyázz, nehogy valaki is megtalálja nálad a levelet, kellemetlen volna részemről is szörnyen.) ... azonnal írd, hogy átadtad s esetleg a hatást leírod. Nehogy akkor add át, amikor a férjével van.” Kár, hogy nem néztem meg, mit írt a barátom az épp mástól gyermeket váró (volt) szerelmének? Romantikus történet! Emellett igen hosszú lejáratú hitelt kér tőlem, leszerelésig, mert nagyon legatyásodott. „... (persze nálad van dohány)”, valamennyi igen, s tán segítettem is. Bandinak, aki ekkor már szakaszvezető. „Holnap este behajtottunk az éjszakába. Szia!”

Lövészetén. „Kedves Miska! / Tudatom veled, hogy várva várt leveled végre megkaptam, bár nagyon keveset írtál. Úgy látom, Te is elég rossz levélíró vagy... Először is egy pár tanácsom, hogy miről írd. Építkezés, utca élete, környék, haverok, nők, szórakozás. A főbb sporteseményeket mindig ismerem akár országosan, akár megyei vagy csabai viszonylatban, a te sportpá-

lyafutásodat ellenben közölheted, részletesen! Úgyis szükségünk lesz egy jó halfra a jövőben?!... Vasárnap tartalékosan mentünk el Biára focizni, ami 0:3-nál félbeszakadt. Óriult, süket bíró volt, először egy szabályos gólt nem adott meg javunkra, utána 1 szabálytalan 11-est adott ellenünk, 2:0, majd a mérkőzés befejezése előtt 10 perccel újabb 11-es, nem engedték, hogy rúgják, lefújta a meccset. Óriult nagyot hajtottam, ma egész nap szörnyen szúrt az oldalam a nagy hajtástól és egy pár komolyabb belemenéstől... Üdvözet Gömbi. Szia. Írj.” Szia, Cömbi! (Most, 2016-ban az életmentő gyulai műtét következményeivel bajlódik. De: megteheti...) (Ha szúr – itt, ott, amott –, ha nem.)

Egyetem: éjjel-nappal tanulás... Reggeltől estig csak a tanulás, panaszkodik Pali. „Nem így képzeltem el az egyetemi életet. Ahogy én elgondoltam, úgy csak felsőévesek élnek. Alig tanulnak, szórakoznak és mégis haladnak. Nekünk viszont még – focinyelven – be kell játszanunk magunkat a keretbe, azaz meg kell alapoznunk helyünket az egyetemen.” Az életben... Janegával a twist különböző alakzatait gyakorolják, tanulják és továbbadják. Szeretné már azt látni, Csabán „Nyíry fater” mire jutott vele – korábban ellenezte az egyéni figurákat (verőlegénye emiatt esett nekem). „A lányokkal, Katival, Erzsivel nem találkoztál? Még nem írtam nekik, de készülök. / Itt az egyetemen is van egy-két csini, de nem sok, és különben is, egyetemistával nem érdemes kikezdeni.” De nem ám. Hozzá, a makarenkói deákszállásra tartva szólított le egy zsöngé leányka:

– Virág eladó...

Hogy értettem volna? Vidéki csávó...

– Kis kurva volt! – nevet Pali.

Az anyja küldte uccára? Akkor... inkább fiatalemberekkel?

Lajos Gyórból. A visegrádi üdülőben jöttünk össze. „A leveled megkaptam, nagyon örültem neki. Először gratulálok, hogy érettségire készülsz. Én azért nem tudtam neked írni, mert a címedet nem adtad meg. (Emlékezz vissza, akkor este a vendéglő előtt.) / Miután hazamentetek, igen meg volt lepődve mindenki, de utánaatok többen elmentek. A pesti manusz (aki a szókét fűzte), meg még egypáran. / Utolsó előtti napon elmentünk, Jóska, Jenő, én meg az a szőke nő, aki a visegrádi srácokkal szokott lenni... Sokat röhögtem Jóskán, igen akarta fűzni, de nem sikerült (már asszony). / Összevesztem Irénnel (vörös), elmondtam mindenfélének, de aztán utolsó nap kibékültem vele. Amikor utaztak el, a sánta Jóska cipelte neki a cuccát. – Pénzre ne játssz! – mert otthagysz mindent... Beszélek egy helyes fodrászlánnyal, ezért nem nagyon érek rá unatkozni... Én is néztem a meccset a televízión. Nekünk is MK-csi van... Ezzel zárom soraim. Remélem, eleget írtam. Irénéket nem bántották. Mari csak azt hajtogatta, hogy ő nem csinált semmit. Meg volt ijedve. Irén meg pártvonalon intézkedett volna, ha!!!”

Hogy pontosan mi történt abban a visegrádi vendéglőben... Táncoltunk, mulattunk, iszogattunk, ölelgettük a lányokat, ám reggel arra ébredtem a szövetkezeti üdülőben, ahol a szobámban többen is aludtak, hogy a paplanom fekete. – Ki szart le? – kérdeztem körbenézve. – Te hánytál össze mindent! – szidott valamelyik szobatárs. Egész délelőtt moshattam, hogy nagyon ne látszódjék a tokaji borocska („pocsaji”-ra emlékszem, pedig Pocsaj aligha lehet kerek egy hegyaljai világunkban!) és a csokoládélikőr elegye. Arról nem beszélve, hogy más este meg kiálltam az emeleti erkélyünkre, s onnét tettem sör utáni tiszteletemet az alattunk csilagvilágunkat leső kedves szövetkezeti dolgozó házaspár nyakába. Ami miatt végül is hazazavart az üdülő

vezetője. Szép levelet eresztve az engem küldő csabai ktsz elnökének viselt, szövetkezeti dolgozóhoz méltatlan viselkedésünk miatt. Hogy apánk, az elnök csóválja a fejét: Azért, fiam, ezt nem kellett volna! – Persze hogy nem. S tovább néztük a MK-csink esti műsorát. S föl nem emlegetve, milyen jó kis „pocsaji”-t ittunk Visegrádon. (A lányokról nem is beszélve!)

Cömbi, változatlanul Kláráról. Már megint – még mindig – Klári... „Tegnap kaptam meg leveled, de nagyon rövid volt, és sok mindenről nem írtál, ami érdekelne. / Először is arról szeretnék hallani, hogy van a fiatalasszony. Tudod, most újból föllángolt bennem valami. Szeretném, ha mindent, amit csak tudsz róla, megírnál. (Merre láttad, jár-e még hozzátok a figaróhoz, látod a férjével sokat, és mindent, amit csak tudsz róla.) Ha véletlenül találkoztok és beszélsz vele, üdvözlöm. Megmondom őszintén, nem tudom elfelejteni. Hiába van itt a rengeteg nő, pia, nem tudom kiverni a fejemből. Szóval szörnyen piszkál most legújabbban. Te Misi, ha lehet, beszélj vele, és írjon nekem, hogy mi újság, hogy van. Nagyon szeretnék hazamenni, de ez rendkívül nehéz dolog most. Nagyon szeretném már látni Csabát, az Építőket, MÁV-ot vagy a VTSK-t. Egy frankó meccset Csabán.” Hány frankó meccs volt akkoriban Csabán... Bár épp most, 2016-ban kalapálta el az Előre a felcsúti aranycsapatot 5:0-ra, hál’ istennek. „Látni azt, hogy valósulnak meg azok az álmok, melyeket mi sokszor elterveztünk, hogy volna szép, ha így vagy úgy lenne a város.” Bandi? Ő az igaziját vesztette el, én csak a futóvendégeket. Akit aztán senki sem pótolhatott.

Miska, orvosegyetemről. Miska írja Miskának (Szögedéből, az orvosegyetemről Csabára, a fodrászüzletbe): „Most tudtam meg, hogy lesz szünetünk nov. 3–7-ig.

Akkor hazamegyek, jó volna, ha Pali is haza tudna jönni, »kirúgnánk egy kicsit a hámból«. Nem ivásra gondolok, azt nem bírnám. Palit úgy várják otthon, mint a Messiást. Szombat este bementem a gimibe, klubdélután volt, beszéltem Évával, majd utána elmentem a Balassiba, ott meg Katival.”

Miska orvosgyetemista, Pali külkereskedelem szakos a Közgázon. Elsőévesek. '44-beli cimboráim. Magam túl a sikertelen ELTE-fölvételin készülök a jövő évre, ugyanarra a szakpárra. (Hogy majd kiderüljön, potyára. Már a vizsgát illetően, mert egyébként a sok-sok tanuláshoz később meglett az eredménye.) Miska az érettségi táján a Hajóban úgy beivott, hogy egy életre beléivódhatott, lassabban a poháremelgetéssel! Mi magunk fodrászszegédként minden esti borozgatások, sörözgetések, kevertezések... edzettségével valóban jobban bírtuk.

Pali Miska seňornak. „I. Corvin u. 7. / erőssen kopogni!!!” – címezte Pali haza Csabára, a Makarenkó uccai deákszállásról „seňor K... M...”-nak. „...én is sokat tanulok, akárcsak Te.” El is hanyagoltam a fodrászatot, megkezdvén elszakadásomat tanult szakmámtól, kedves vendégeimtől... Fáj neki, hogy az Építők sorozatban vereséget szenved. Érdeklődik a csabai hírek felől, „De azt hiszem, nem fogja már kielégíteni pesti viszonyokhoz szokott igényeimet”. Amin néha összekülönböztünk. Én jobban ragaszkodtam a szülővárosunkhoz. Hogy az elszakadást én is megkíséreljem. (Ami tart... egy életen át, hogy mégsem sikerüljön?) Szombatonként pl. a Veres Pálné uccai leánygimnázium bálja, s a környék megannyi csurglija várja... Engem ez időben kizárólag a tanulás. Hogy pótoljam mulasztásaimat. (Érettségire végigolvastam nem csak a kötelező, de az ajánlott irodalmat, sőt a csak megemlített szak-

irodalmat is. Történelemből, irodalomból... Bölcelet, régészet... A Szentírást, mintha regény lett volna.) A csurgli... Mit érdekelt volna ekkor engem?! („Lábszáron csurglizik az egyik tag.”)

Dohány Törökbálintra, eltrinkeli. „Kedves Michael! / A dohányt s a levelet megkaptam, melynek nagyon örülök... Állandóan részeg vagyok, rengeteg lóvét tudnék elbaltázni, ha volna. Őrjítő sokat piállok, ahogy kapom a pénzt, úgy iszom el. Beérett a lácsó bor, 10-esért olyan bort ihat az ember, hogy megszólal.” Egy tisztántúli leventének a törökbálinti csiger is tokaji? „A pipik szintén futnak” (a pénzeddel együtt?), „módfelett jól állok mostanában velük, csak állandóan kinn lehetnék. Szerdán nem tudtam elkapni az egyik nőt, annyira trinkes voltam, erre föl gyerünk a jó szőlőnedűből, ott az ágyban rúgtam be úgy, mint egy állat. ½ 10-kor indultam befelé, mire beértem, totál lettem. / ...Ja, érdeklődsz, mikor szerelek le. Hát édesapám nagyon sok időm van még, úgy néz ki a helyzet, hogy dec. 21-22 körül szerelek le 15-e helyett. /...Ez valószínű 100%, ha Kenedy be nem tesz. / ...Apropó – igen, a levelet átadtad Klárinak, kösz – bővebben leírhattad volna a jelenetet. Vagy más semmi nem történt. Írd le! / Szerdán megnézem a Wales–Mo. mérkőzést, ha minden jól megy, s befut a dohány.” Azért ha Klári írna... Kennedy meg. A dohányt meg ott egye meg a fene. (A húgom hívott Miguelnak. Más Miselnek. S így tovább. Sarusi öreganyám Misikámnak.)

Miska, Szögedéből. „Kedves Misi! / Szerencsésen megérkeztem Szegedre. Két valamirevaló esemény történt, amióta itt vagyok Szegeden. Egyik a gólyabál, a másik a házibuli. A gólyabál a Hungáriában volt. A legelitebb hely Szegeden. Meg is éreztük a zsebünkön. Nem di-

ázksebnek való. Megittunk két üveg sört és két fél kevertet, 67 Ft-ot fizettem. Nem valami jó hangulatom volt... A házibuli elég jól sikerült. Sok pia volt... Zálogosdit játszottunk. Minden második zálog puszi volt. Azt hiszem, két hét múlva megismételjük... Lehet, hogy a gimi bálra hazamegyek. Jól telt el Paliékkal a hétvége? Írjál sok mindenről és sokat, hamar... / Baráti üdvözlettel: Miska.” Vasutasgyerek, egyke, édesanyja szeme fénye. Ő álmodta orvosdoktornak? Mert mint kiderül, a diáktársaság életmódja eltérítette. (Addig jómagam kenyérkereső foglalkozásomat hanyagolva, úgy nekiduráltam magam, hogy a levelező érettségien elért kitűnőt az új fölvételire nappali kitűnőt érő tudásá alakíthattam. Éjt-nappal könyv, tankönyv, szakirodalom...) (...A lányoknak: puszi, puszi, messziről.)

Pali a tanulásról, nőkről, fociról. Miről másról?... Leírja, mennyit kell tanulnia: „...átlag 12–1-ig vagyok fenn éjjel... / Azt hiszem, hogy ez éppen elég ahhoz, hogy elriasszalak az egyetemi tanulástól. De ne csüggedj, tanulj te is a beszámolóra, mert a félév beszámít a fölvételinél.” A jó félévi és év végi meg a kitűnő érettségi ellenére a korábbi 4-esek lehúznak, ezért nem vesznek majd föl. „El sem hiszed, hogy abszolút nincs időm szórakozásra. De Te bezzeg mindig azt csinálod,” (Hogy a csudába ne!) „a csinos, jóképű, barnahajú Figaró. A nők bálványa, ha-ha-ha.” Ha, ha, ha. „Most hány nőt fűzöl.” (Ki tudja...) „Évával még nem kezdted ki?” (Nem, nem.) „Írjál mindenről részletesen: a nőkről, fociról. Ha megtudod a gimibál pontos dátumát, azt is írd meg, mert lehet, hogy arra hazamegyek.” A gimibál? Inkább a gimis lányok! Klári, Kati... Egyik szebb (volt), mint a másik. Pali szerelmei.

Milyen jó a barátaitól kapott leveleket olvasni... Akkor; most.

Mi nővel, ő szolgálatban? „Kedves Misi! A Jászb. Vasas elleni meccset, lehet, hogy együtt látjuk, vagy a Gyulát. / Nem tudom, speciel Te hol töltöd jelen pillanatban ezt az éjfél után ½ 2 órát, de biztos jobb környezetben, mint én. Én ui. szoliban vagyok. Te meg – pl. nővel, bálban, vagy éppen otthon alszol a meleg paplanos ágyban. Elhiszed, ugye, Te szegény dolgozó ember, hogy ez mind jobb. Na de ne filozofáljunk, majd elmarod még Te is a dákót derékba.” (Elmartuk!) „Egyébként közlöm veled, hogy megvagyok – vastagszik a pofámon a bőr, lassan mindennemű letolást simán átvészelek. / ...Vak Bottyán SE, ez a csapatunk neve, megjátssza a sereghajtást.” (Bandi odahaza, Csabán az Építők második csapatában hajtott.) „El van ismerve, hogy tud a csapat, de eredményt csak akkor ér el, ha van valami komoly cél (pl. pia, 36 óra eltáv Bp-re), tehát hajt a csapat... Klárinak ne mondd, hogy írjon, azt kár lenne közölni vele. Misi, elmaradott ember vagy, ha azt hiszed, hogy nem volt az enyém. Te vagy az első, akinek mondom (de te nehogya eldumáld), hisz szerettem és sze... – és ezért nem mondtam soha senkinek. Nincs Duma. Szia.” Hogy lenne.

Fodrászat, hogy mást ne mondjunk. „Leveled megkaptam, örülök, hogy végre hallok valamit felőled. Az otthoni helyzetről, amit az újság hoz, mindent ismerek.” (Törökbálinton a viharsarki katonafiúk olvashatták a csabai újságot?) „Olvastam rólad is, egyből tudtam, hogy rólad van szó, mikor a címet s az első sorokat elolvastam. Hát igen, menő vagy, Misi, figuró vagy, fiú.” (A *Békés Megyei Népművelés A szépség ifjú mesterei* című tudósításában foglalkozott velünk.) „No meg a kozmetikus kislány, az se kutya. Örvendek, hogy ennyire jól állsz a pipikkel,” (a cikkben nem erről volt szó...) „remélem, juttatsz majd nekem is egy párat. Jók

ezek az asszonykák. Sejttem! – én is ezeket komálom. Egyébként az Építők gyönyörű szereplését sajnós olvasom, le vannak ganézva – elmehetnek a búsba – kb. harcolniuk kell majd a kiesés ellen a szépfíúknak. Te, Pityu az egyben játszik már. Múlt vasárnap bal szélen, most meg halfot játszott. Föltört a fiú.” (A bátyja, Laci ifiválogatott volt, most jön az öccse is?) (Csapatnyi labdakerető a Corvin uccából.) „Kimaradásra sem igen mehetek, úgyhogy sajnós eléggé nehezen jutok pipihúshoz. Legutóbb vasárnap jutottam csajhoz. Rég volt, s hogy mikor megyek ki legközelebb, az a jövő titka. / ...Szóval bízni kell, remélem, karácsonyra otthon leszek, jöhetnek a nők.” Hogy jöttek-e, nem emlékszünk. Amúgy pedig: katonabeszéd! „Kláriról nem tudsz semmi okosat, nem baj, majd otthon utánanézzünk. / ...Üdvözlöm az ismerős fiúkat – a spinéket csókolnám. Mutterékat szintén. Szia.” Szia.

Madison, twist, tangó... No meg Illésék! Pesten, Pali a barátaival „valami közgé technikus bálon, állati jó volt. Illésék (tisztá gitárzenekar) játszottak... Különben a twistet már unjuk, és itt gyorsan hódít a madison. Mindenre ezt táncoljuk... Tudok egy pár figurát.” Bemutatta Csabán a Balassában is, de nem volt olyan kemény, mint az én korábbi twist-előadásom, aminek a vége a hátrahidalást követően a tánciskola verőlegénye által nekem adott nyakleves lett. A nagylány sírva ment vissza az anyukájához. „A nők terén egyelőre nyomor.” Ez a legrosszabb, a fiúk nemi nyomora. (És a lányoké?) (Inkább lapozz.) „Rosszabb, mint Csabán. A jó nő (legyen bár 14 éves is) mind foglalt... / Az Építők botrányosak... / Különben a kis Kati ír rendületlenül, de még milyen hízelgő leveleket. El sem hinnéd. Azt írja, hogy megvárja, míg elvégzem a sulit. Érted. Persze lehet, hogy viccnek szánta, de mégis. Botrányos, hogy

mik vannak.” Ha az a Kati, akire gondolok, a legszebb, legkedvesebb, legvonzóbb volt a barátom valamennyi szerelme közül. Hogy aztán nagyon fiatalon, már más asszonyaként elragadja a rák. Édes jó Istenem. Az élet botránya. A valódi.

1963

Pali „vitézlő K... M...”-nak. Pali az első vizsgáiról ad hírt. S: „...örömmel vettem tudomásul, hogy megint egy klassz nőre vetted ki hálódodat, akit teljes erőbedobással fűzöl, remélem, kevés sikerrel...” Mert hogy nekem most inkább tanulnom kellene! Milyen igaza volt. Hallgattam rá? Talán. Majd egy őrült ötlet: „Különben állati jó ötlet részedről a kajak. Hát sajnos még nem tudtam utánanézni, de úgy hallottam, hogy úgy 3 000 körül van. Kicsit sok, de majd meglátjuk. / Valóban nagyon frankó lenne, egy gitárral a kezünkben ringnánk a vízen. Majd nyáron. Most már megpróbálok pénzt gyűjteni a nyári túrára. Feltéve, ha 4-es rendű leszek...” Kajak, gitár, vízen ringani... Ha, ha. S neki álltunk tanulni. Mindketten.

Miska a szögedi diákszállóról. Készül az újabb házibulira, majd Csaba jut neki eszébe. „Icut, – tudod, akivel a Ruhagyárban ismerkedtünk meg – nem engedte el a mamája, majd csak a tavasszal, ez érthető is, milyen lány az, aki 2 hetes ismeretség után elmegy a fiú lakására, mégpedig 100 km-re. Különben nagy a szerelem, kikísért az állomásra, adott egy levelezőlap nagyságú fényképet is, itt kivettem a szobában a fényképtartóba, olyan édesen mosolyog. Irtóra bele vagyok esve, de ő is belém. Ha beszélsz vele, rólam ne szóljál neki semmit, azt se, hogy tudsz a dologról, nagyon kérlek rá, baráti

becsület is van a világon. Pénteken megyek haza, 2 és fél napot együtt leszünk. Ha lesz időm, felkereslek. / ...Írjál sok mindenről, hogy állsz a nők terén, mi újság van Csabán? Írjál hamar!!! / ...Miska.” Miska írja Miskának... (Ruhagyári művelődési otthon? Mennyi bál, helyes lányok, forró pillanatok.) Talán az első lány volt Miska életében? Akit hamarosan el is vett? Hogy vele élje le az életét.

Egy hiba volt. Az egyetem félbehagyása után mentős lett, majd a konzervgyárban vagy hol dolgozott... S beszippantotta a munkásórség. (Hogy hitt-e benne, nem tudom. De hogy nagyon eltávolodtunk egymástól, kétségtelen.)

Pali a romániai borzalomról. Meglepte a levelem. „...az a tény, ...amit benne írsz..., azok a tények, amelyek szerint Romániában lejátszódnak. / Mert szó, ami szó, én nem tudtam ezekről a dolgokról, sőt a többiek sem.” Terjesztjük az ellenforradalmár, nacionalista, revizionista, irredenta dumákat, terjesztjük... A hazugságokat! Hogy tenne ilyet a kommunista Románia?! Hogy?! (Olvasták vagy sem titkosrendőreink...) „Kitől hallottad ezt? Talán az újságban volt benne? Nem olvastuk.” Majd a *Szabad Nép*-utód *Népszabadság* hírt ad róla... „De ha igaz, akkor ez borzasztó! Ez valóban a proletár-internacionalizmus meggyalázása, sárba tiprása.” Az, az (hogy a rosseb vinné el)! „Igaz, hasonló dolgokat hallottunk már Csehszlovákiából is, ahol tudva levő, szintén nem szeretik, sőt, gyűlölik a magyarokat. Pedig a Felvidéken sok magyar él. / Tehát ha ez mind úgy van, ahogy leírtad nekem, akkor teljesen igazat adok Neked. Bár a tüntetés, zendülés nem olyan könnyen megy, ahogy te elképzeled!” Ajvé, Miska, mi nem jut eszedbe... „Az igaz, hogy mindig az egyetemi ifjúság volt a legmozgékonyabb, legforradalmibb erő. És elődeinkre valóban

büszkéknek is kell lennünk. / De sajnós ma már, úgy érzem, kissé lanyhult? megkopott?...” (kihagyott szó) „ifjúságunk lelkesedése. Ez annak tudható be, hogy más korban élünk. Elpuhultabb lett az egykor forradalmi érzületű egyetemi diákság.” Hű, ha eztet olvassa a belső elhárítás ifjúsági vonala...! (A vonalzójuk állító helyben elgörbül.) „És ebben a kérdésben még nem is hallottam társaimtól kinyilatkoztatást. Sőt, mondom, nem is tudtak róla.” Azaz csak tájékoztattad őket az erdélyi helyzetről... „De mikor megemlítettem nekik, mind elítélte a helyzetet. Persze ebből még nem lett tüntetés,” (már a szó – leírása – is életveszély...) „és azt hiszem, másutt sem. Tehát várj türelemmel, és várd ki az események végét.” Egyrészt kívártuk, másrészt megírtuk. „Különbem sem hinném, hogy a kormány ezt sokáig tűrné... Többet nem tehetek.” Nem is tehetett. Tett, aki tett. Ami. (A cím: áthúzva az **I. Arany**-t, a sajátja, hogy helyette alá a Corvint rója...) (Otthon, odahaza.) (Itthon.)

Janega írja. „Én már nem is tudom, hogy mikor írtam Neked, persze arra sem emlékszem, hogy Te mikor írtál nekem, de úgy gondolom, hogy Te írhattál utoljára, és az én válaszomat várod, azért nem írsz... Hisz nem is tudlak elfeledni, azok az élmények, melyekben a múlt nyáron volt részünk, felejthetetlenek számomra. A múlt nyár, milyen érdekes, hogy még azt emlegetem, mikor az már oly rég volt és a mostani már jóval közelebb van. Hát igen, most a napokban már Palival tervezgettünk egy s mást... De maga ez az egész negyedik osztály úgy elrepült. Hogy mi lesz ez után, nem tudom. Valószínű... az Állatorvosi Egyetemre jelentkezem, és a többit majd látjuk... Már állás után is nézelődtem, mert, tudod, az egyetemre jelentkezés nem egy biztos valami. Így egy kísérleti gazdaságnál van lekötött helyem, és most a szünetben jártam az Állatkertnél, ott is próbálkozom. Szó-

val láthatod, mennyi gond van, és persze én szórakozni is szeretek – ezt tudod –, és sokszor igen nehéz a helyzet, mármint az idő miatt, mert azt beosztani igen nehezemre esik. / ...Neked sem olyan könnyű, azt hiszem, hisz Te is most fogsz érettségizni, és mint Pali mondta, Te sem tudsz a továbbiakról dönteni. / Na, majd elmúlik, és aztán minden könnyebb lesz.” ...mondhatják neki a szülei. „Pali... sokat jár jó helyekre, biztos fog Neked mesélni. Én, hogy őszinte legyek, csak egyszer voltam vele táncolni, egy ötórás teán. Ő gyakrabban jár, és ha kijön hozzánk, megmutatja az újabb lépéseket, ismertetni az új számokat stb. A twist változatlanul megy, de már talán nem is annyira, van egy új tánc, mely inkább olyan kombináció, a szving- és twist-keverék, de nagyon jó. Ez most megy. Nálatok mi a helyzet? Milyenek a zenekarok? Van élet a népszerű »Balassi«-ban? Mit szoktál csinálni, ha jut egy kis szabadidőd? / A nyári tervekről majd Pali beszámol, szeretném, ha Veled is – amennyire lehet – összhangba hoznánk a dolgokat. A balatoni útról is beszéltünk Pállal, én benne vagyok, az időpont kérdéses... / U.i. Megkérlek, ha Palival találkozol, említsd meg neki, hogy szólóvesszőt hozzon. / Ja, és majd elfelejtettem, hogy a »botrányok«-ra vigyázzatok!!” Vigyáztunk, amennyire lehetett. Twist (lábcsavarás) után különösképp. A Balassiban.

Pali ízibe. Rögvest válaszol. „Kedves Mihók barátom! / ...Nagyon szeretem olvasni ízes magyarsággal írott leveleid. Hogyaszongya »az írópennát most már letészem«. Valami ilyesmi volt a múltkori irományodban. Nagyon tetszett. / És az a szép írásod.” Az a híres. „Szép gömbölyű, rajzolt betűid.” Szálkás, kapart... „Nem mintha az enyém, jaj, de milyen lenne. De az éppen összevág ellentmondásos, kusza jellemeddel. / Na, jól van. Abbahagyom a fúrást. A fúrót letészem, hadd

pihenjen. / Tehát azt mondom, hogy megcsalt Kati. Engem ugyan nem nagyon izgat, mindinkább a pesti jányok. Hiszen 200 km távlatából úgy sem lehet valakit fűzni. Meg különben is még kis, buta lányka ő (bár jó). Szóval nem tud a lábamról levenni. Mindenesetre Húsvétkor megöntözöm.” Továbbra is Illésékhez jár. Újabban rock-and-rollozni. „Igen, ismét visszajött a divatba. Óriási arénák, őrzöngések vannak. Ha itt lennél, lenne botrány! Hű!!! / ...Csókollak / Pali.” Hű. Ajaj! Dehogy. „K... M... őex.”

Pali: tanulj......hogyne; mi mást tehetek. S ahelyett, hogy lányokkal foglalkoznék, magolok... Amit elsőre nem ért. Hogy aztán: „Éppen most kellene ösztönözni a fokozott tanulásra. Hiszen közeledik az érettségi. Botrányos lesz. Már mint botrányos jól fog sikerülni. Legalábbis ezt remélem.” Az lett, színjeles. „Janega is tanul, de titokban már várja a nyarat, hogy Csabára jöhessen.” Az én e nyári kalandjaim legfőbbike a balatonföldvári (lesz); többek közt egy szép és kedves pesti zsidó lánnyal. A közös csabai murik mellett. Meg a keserűség, hogy nem sikerült (az ELTE). (Ő mondta, hogy miféle, kiféle, hogy s mint.) (Ki tudja, tán így volt a jobb.)

Janega ballag. A május 8-i ballagási ünnepélyére hív, a 4/A (humán) osztály diákja. Mi magunk ez időben szintén ballagtunk, mivel egy év késéssel, levelezőn végeztem. Hogy evvel Janeg utolérjen. Címzésem: „ifj. Kultucz Mihály”. (Némelyek nem értik, miért változtattam meg a nevem...) Tavaly Miskával és Palival, idén Janeggal – más esetben általános iskolai barátainkkal – randalíroztuk végig Bcsabát annak jegyében, hogy TIZENNYOLC ÉVESEK VAGYUNK! (Ebben a korban valami oka mindig van a duhajkodásnak. Hogy FIATALOK VAGYUNK. S, biza, azok voltunk.)

Pali a fociról. Sikeres vizsgát kíván az érettségire. „Örülök, hogy az írásbelid sikerült. Tudtam én mindig, hogy kivágod a rezet, csak így tovább!” Kinek ki. A Fradi és a Vasas izgalmas, döntetlenre végződő meccséről ír (a világhálón látom, Népstadion, 50 000 néző, az FTC-nél Albert, Rákosi, Fenyvesi, Novák, Mátrai, Varga, a Vasasnál Ihász, Mészöly, Sárosi, Berendi, Machos, Mathesz. „...verhetetlenek vagyunk. Szánt-szándékkal beszélek többes 1. személyben, hiszen a FRADIt magaménak is tartom. Hiszen Te is belátod, hogy élvezetesebb egy ilyen csapatnak szurkolni, mint pl. a Bcs. MÁV-nak, v. Építőknak. Különben a meccs szünetében láttam Such Margitot, aki a Stadionban futott és második lett 400 m-en. .. / Nem tudom, olvastál-e róla az újságban, hogy milyen botrány volt máj. 3-án a Sportcsarnokban. / A szó szoros értelmében botrány. Én nem voltam ott, sajnos nem kaptam jegyet. A legmodernebb fiatal zenekarok játszottak, tiszta nyugati stílusban. A fejek üvöltöztek, a földön fetrengtek. Egy csomó krapekot bekísértek. Valami 30 napot kaptak. Éppen rád gondoltam, hogy ha itt lettél volna, te is biztos köztük lennél. Mint írod, jó kis botrány volt máj. 1-én is.” (Csabán.) „Na, majd együtt kirúgunk kicsit a hámból. Természetesen a nyáron...” Jó híredet keltették a legjobb barátaid! De nyilván volt benne valami. Ha nem is egészen úgy. „Botrány”... Épp az elől húzódtam a félhomályba, kikerülni látókörükből. Hogy annál szabadabb lehessenek. Fiúk, fiúk!

Pali meg a kitűnő érettségim. „Örömmel vettem tudomást kitűnő érettségi eredményedről.” (Hát még én hogy csóváltam a farkam!) S biztat, folytassam még a tanulást, hogy sikerüljön az egyetemi fölvételi is. Megéri, mondja. Megérte volna? „Miska hogy hajt?” Miska, Szögedében. Hajtani hajt. A lányok után? Ha-ha. „Ja, és add át üdvözlőmet az ismerős lányoknak, a kis

fodrászlánynak is ott nálatok...” Zsuzsa lehetett, aki-
nek a fényképét majd elküldöm az esküvőjére, hogy a
hátlapon ő is üdvözetét küldi... (Utóbb visszaküldte,
mert zavarta a feleségét; innen tudom, hogy ki volt az a
fekete, vékony, mégis bögyös, gyönyörű csabai bombá-
zó.) (Csabáról Veszprémben származó színművész, H. P.
barátunk örök szerelme.)

Gyors-levél Palitól. Az ifj. K... M...úrfinak a Corvin
7.-be címzett gyorsított kézbesítésű levelezőlapon mi
nem áll: „Tegnap kinn voltam Janegáéknál, és ott be-
széltük meg, hogy jó lenne, ha jövő szombat–vasárnap-
ra jönnél fel Pestre. Érveink: akkor lesz a közgazdász-
bál, ill. a mi gólyabálunk. Rozált elhívnanék, ha jönnél.
Meg aztán a kis Cs. M. is, lehet, hogy eljön. Janega ír
neki, de Te is szólhatsz neki a dolgról. A harmadik sú-
lyos érv, hogy kinn Janegáéknál elalhatnál, szülei nem
lesznek otthon. Egyedül lennénk, gondold el, lenne
buli.” El lehet gondolni! „Janegával éppen most ren-
dezzük be a kéglit. Tehát mindenképpen jó lenne... /
Rögtön írd, Jani címére!” Ha nem ekkor, máskor jártam
Janegáéknál. Tánc is volt, gólyabál. Rozálra nem em-
lékszem, hogy velünk lett volna – egyébként is, mint
utóbb kiderült, az egyetemen jött össze a férjével –,
Cs. M.-ra sem. De hogy jól éreztük magunk, hogy ne
maradt volna meg bennem. Rákoshegynél leszálltam,
irány Liget... „Micsoda buli!...”

Janeg, Kultucznak. Írja éccaka, 23,18-kor ifj. Kul-
tucznak: „Sajnálattal vettem tudomásul, hogy bizo-
nyos dolgok akadályozzák jövőteledet. Pali d.u. jött ki
hozzánk, s ő általában tudja a dolgokat. Most jelenleg
a kéglit csináljuk, azaz a szobámat. No persze nem
ilyen későn, most már közel éjfél. / A kora esti órák-
ban dolgoztunk, (Pali még most is a spanyolt magolja!),

de a fő téma a szombati buli. Szóval a tény, illv. a mi gondolatunk az, hogy gyere mindenféleképpen, ahogy tudsz, s mihelyst szabadulsz a katonaságtól, ülj vonatra, s Rákoshegyen szállj le, én várlak Palival. Pénteken este 10 órakor Rákoshegyen. Lógj el onnan, azoktól a marháktól, nem hiszem, hogy sorozás lenne, mert az általában reggel szokott kezdődni, ez csak valami formáság. / Egyáltalán ne menj el, mondd azt, hogy sürgős ügyben kellett Pestre jönni, mondjuk bírósági tárgyalás botrány miatt. / ...Na ebből, remélem, ennyi elég, láthatod, mennyire várunk, most már csak Rajtad múlik.”

Nagyon örültek nekünk – nekem különösképp, engem kiáltottak ki bűnbaknak – a szülei. A sorozásról csak némi késéssel tüntem el. Botrány pedig... (Például olyan dolgokról regélt, hogy éccaka részegen hazafelé tartva rájuk jött a nagydolog, s miközben azt végezték – volna – a járda és a kerítés közti földdarabon, a véletlenül a kerítés túloldalán lévő gazda rájuk támadt. Mire föl legközelebb széthányták az illető kerítését...) (Vagy épp fölszedték az uccájukban a járdát és az utat a vizesárok fölött átívelő hidakat.)

„...járok az egyetemre, nem valami könnyű, de azért ki lehet bírni. Persze akkor, mikor jó nők is vannak. Persze én ezzel nem foglalkozok, mert én most hősszerelmes vagyok. Egy békéscsabai kislányba. Tudod! (De azért el ne hidd, hogy csak Mari tudja így!) Szorgalmasan levelezünk, egy héten egyszer, kétszer. Na, most szólj hozzá, ennyi befűzni valakit!! Sokat röhögünk Palival a történeteken. Mondja, hogy mikor Csabán megláttátok, már messziről üdvözöltétek őt... (azelőtt) nem is ismertétek. Nem tudom, hogy feljön-e Pestre, most szombaton ő nagyon szeretne, de a mama nem engedi... Most az a lényeg, hogy Te gyere, remek az alkalom, mint Pali írta Neked, anyámék nincsenek itthon, s szabad vagyok minden tekintetben. Gyere!!! Pénte-

ken!! Várunk!!! / Most már illő lenne lefeküdni, de ez a muzik nagyon jó. Tudod, Luxit hallgatjuk, ez a legjobb adó az egész világon.” Bcsabai kislány? Melyik?... Mari. A felesége Ili lett. Négyszáz kilométerrel arrébb. Barátaim (a szent szabadság jegyében) engem óvtak a nősiléstől, ám valamennyi jóval hamarabb hajtotta rabigába a fejét. „Járok angolra, nagyon élvezem, kell valamit tanulni, mert különben nagyon unalmas lenne az ember élete. / Rózsival én még nem találkoztam, őt különben felvették az egyetemre, jövőre, a fellebbezésre. / Más újság nincs, tanulás, s robot. Mint a rabszolgák, persze mi nem vagyunk azok, mi a szocializmust építjük, többkevesebb sikerrel. / Na, most már Pali is sürget, hogy menjünk már aludni...” Egyszer már kimentek elém az állomásra, de valamiért nem utazhattam. Várnak. (Ifjúság, bolondság. Barátság.)

Pali az Erdei-laki hepajról. Rég elfelejtettem, mi volt a neve annak a budai kerthelyiségnek... „Még egyszer visszatérek a közös hepajunkra. Az teljesen jó volt. Már mint az Erdei-laki buli. Ugyanakkor botrányos is. Janega szörnyű jó volt.” Annyira, hogy az éjszakai villamosról ordította a világba, milyen jól érzi magát... Mi meg rettegtünk. „Amint te is írod. Jaaj, jaaaj, bre... stb. Bár attól félttem, hogy kellemetlenséged lesz miatta, de mint Janega mondta, autóbuszstopppal mentetek haza. Így még hamarabb értetek Ligetre, mint én be Pestre, ugyanis csak az Orczy téren kaptam taxit.” S mint írja, nemsokára Csabán mulatunk megint együtt, mert jön Janega. De lopva, a család ne tudja meg, ne terjesszem! (Nem fogom.) „Láttad szombaton a Fradi-meccset? Óriási aréna volt. Kinn voltam. Ezek a kontyosok” (?) „mit csináltak. Kész botrány. Csak azon csodálkoztam, hogy a közönség miért nem rohant be” (mint szokta ilyenkor a csabai). „Igaz, ott álltak a zsernyákok (két sorban a pálya

körül). De bezzeg akkor nem tudtak (nem akartak) rendet csinálni, mikor a pályán már majdnem tömegverekedés kezdődött.” Tetszik neki a *Rozsdatemető*, nekem is ajánlja, s majd mondjam el róla a véleményem.

„...gyűjtsd a lóvét, mert nov. 7-én mulatunk. / Üdv. Pablo.” Mikor, ha nem a Nagy Mindszenthavi Muszka Ellenforradalom Szent András-havi gyásznapiján.

A Hármashatár-hegyen, vagy hol jártunk hármásban, valami cigánybandás vadásztanyán ütöttük el az időt. Úgy beszívott a cimbora, hogy hazafelé kimászott a vilamos ablakába. Még jó, hogy nem pottyant el. A szülei persze hogy a fodrász Miskát hibáztatták, ő az, aki a fiacskájukat rossz útra viszi! (A fiús apukák réme lettem volna? Mert Miska orvosdoktorjelölt szülei is engem hibáztattak. Meg... Még ki nem?! Ajaj.)

Táj. Hiv. A Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala értesít, hogy újságíró-elhelyezéssel nem foglalkozik, közvetlenül a főszerkesztőkhöz kell fordulni. Gyorsan meg is tettük. Valahonnan előkerítettük a címlistát s már vitte is a postagalamb az elsőket. Majd a másodikat. Harmadikul meg.

Janega, Liget. E tőle megőrzött levél címzettje még mindig „ifj. Kultucz Mihály – ...Corvin-út. 7.” Szinte. „Nem egy leányálom egyetemre járni, van mit csinálni, s az idő oly kevés. Januárban öt vizsgám lesz, nagyon vésszes. Tegnap Palitól is elbúcsúztam, hívott, hogy menjek le Csabára szilveszterre. Tudom, nagyon jó lenne, de hát nem tehetem, nincs semmi időm. Amióta itt voltál, szinte nem is voltam sehol, reggel megyek, s este jövök, egy héten egyszer azért elmegyek moziba, s ameddig a vonat nem indul (Rákosligetre), a kultúrváróteremben kacérkodom a lányokkal, olyan jó falusi cunákkal, hát szóval botrányos! Csináltattam egy nagyon frankó nait,

amerikai, párhuzam-nadrág, tegnap lett kész, a bősége 24 cm. Nagyon jó!” Párhuzam-nadrág, huszonnégy cm? Csőnacira meg trapézra, sőt, bő tengerészgátyóra emlékszem; a párhuzamos a szabvány, nem? (Már ha tudnánk levélregénk – levélszemlénk – írásakor, 2016-ban...) „Hogy vagy, édes Misikém? Kérlek, írd majd, ha teheted! Mária barátnőm fenn volt, hisz ezt te is tudod, de hát szörnyű rosszkor, olyan bajban voltam, hogy nem szó! Arra a két napra minden összejött, de Mari sem volt valami vonzó, hát így aztán kölcsönös volt minden. Kívánok kellemes karácsonyi ünnepeket és boldog új évet. / Üdvözöllek: Janega.”

A szilveszteri mulatságot kisded (háromszor öt méter?) szobámban tartottuk meg, Janega és Miska nélkül. Magunk egy ruhagyári lányt csábítottunk el szilveszterezni (Cuki volt a beceneve, s valóban aranyos, igen csinos, kedves kislány volt, ám fél évszázaddal később is magányos). Pali egy gyönyörű leányiker egyikével heveredett a heverőnkre (azóta csúfolom azzal, hogy a faliszőnyeg foltja máig őrzi ottlétük nyomát). Guszti nevű volt gimis osztálytársam, Pali egyetemi évfolyamtársa a mi közreműködésünkkel egy fodrászinás cigánylány bombázóval hasított. (Attól fogvást azzal ugrasztom a kebelbarátomat, hogy a diáktársa akkori »szilveszteri szeretőjét« a nyáron Gyulán láttam benzinkútnál: még jobban kidomborodó idomaival, igen lengén öltözve könyökölt ki a nyitott kocsi- csiban, várva – ki tudja tán amerikai – pasására...) Szóval elütöttük Csabán a szilvesztert Janeg nélkül is. (Vele, ki tudja, vadabb is lehetett volna.)

Mari, ki volt Mari? Pál válaszolja meg (levélregeírás javán): „Igen, volt egy Mari. Most, hogy írod, be is villant a képe. Egy aranyos kis szőke lány volt. A nevére persze nem emlékszem, és azt sem tudom, merre jár, hol él, mi lett vele. / Istenem, de régi emlékek!! Most már csak ebből élünk?” (Amíg lehet.)

1964

Hajdú-Bihari Napló: nyet! A debreceni főszerkesztő int arra, hogy fölvételre egyetemi végzettséggel lehet reményünk. Puff neki! E közléstől lettem az addigiaknál is elszántabb fölvételre jelentkezője honi felsőoktatásunknak? Azaz a magunkfajta – szegénylegény – csak egy módon kerülhet a sajtóba. „Szoc. hazáért” s mi egyéb pufajkás előzmény (s környülállás) híján.

Pali a borzasztó hideg télről. Vizsgaidőszak, marxizmus 2 000 oldal, kicsit sok. Négyeseket szerez, „Hála Marxnak”. „Itt Pesten borzasztó hideg van... vasárnap kinn voltam a magyar–NDK jégkorongon. Jó meccs volt, csak kicsit fáztunk... Mint írod, Csehbe készülsz. Okos gondolat, csak rajta.” Kocsit állítva, persze, s nem Csehbe, hanem a Felföldre. S majd ha nem fagy. „Apropó, a múltkoriban voltam fönn Rozáléknál és átadtam forró üdvözettedet (valamilyik régít – mindegy), amelyet nagy megalégedéssel nyugtázott.” Már megint a lányok... Mindig a lányok! „Janega is megvan. Sokat tanul ő is. Közben gitározgat, na meg én is. / A vizsga után... megyek haza. Majd jól elbeszélgetünk egy üveg bor és cigányzene mellett a Halászbán.” Máig Csaba legjobb vendéglője az elmúlt háromnegyed évszázadban a Halászeszárd. Ahonnan csak a lányok hiányoztak. Minden más...

Lajos újfönt Győrből. Azaz két év után jelentkezett Lajos kománk Győrből. „Kedves Barátom, Misi! / Ne haragudj, hogy így soká válaszolok. Ahol eddig laktunk, onnan elköltöztünk és a nagy pakolásban eltűnt minden levelem, címek stb., így nem tudtam írni, mert a Te címed is eltűnt. Ma kerestem valamit és megtaláltam, és már álltam is neki válaszolni. / Mint említettem, költöztünk, egy frankó 2 szoba összkomfortos harmadik em.-i lakásba. Győr legszebb részén. Hatalmas építkezések folynak. Épül egy egyetem. 1966-ra kell neki elkészülni. / Most 80 ezer lakossa van Győrnek. 1970-re 150-ezerre van tervezve. Amúgy ezt hagyjuk. Mit szólsz az E.T.O.-hoz. Amikor bajnok lett, két nap, két éjjel egyfolytában énekeltek és ittak (»a vérbeli drukkerok«). Pl. »Sír a falu, Sír a város... stb. / Kikapott a Ferencváros.« / Jön a tavasz! – minden megváltozik. Nyáron négyen haverok megyünk Cseszkóba, sátorral. Mint tudod, festő vagyok, és ha jó idő van, akkor lehet maszek festést vállalni. / Ha minden »rosszul« megy, akkor ősszel megyek katonának. Jártam M. H. S. rádiós klubra és mint rádiós megyek el. / Élek és virulok, amit szívből kívánok neked. / Ezzel zárom soraim. / Ölel Barátod / Lali.” Azaz ő is ‘44-beli. Ősszel megyünk katonának! Ha csak. Ha valami közbe nem jön. (Mi magunk ugyanekkor az MHS lokátorostanfolyamán kínlódunk. Győr helyett Csabán.)

Pali Icukával, mi meg... Tanul reggeltől estig, néha egy kis mozgás. Foci, súlyt emel, gitározik, hogy az egyhangúság csökkenjen. Csabán meg „Icuka tényleg szeret? Hát ez jó, de akkor miért nem ír az édes? Na, majd beszélek vele.” Hogy melyik Icuka, a jó ég tudja. Szerintem ma már Pali sem. „Olvastad Weöres Sándor versét, az *Antik eclogát*? Óriási viták körülötte. Olvastad? Kicsit erős... / Apropos, erről jut eszembe, Janega is ír. Van egy csomó verse, főképpen szerelmes versek,

amiket egy bizonyos Sherlához ír. Kicsit Petőfi-ízűek.” Az enyéim is ilyenek voltak. (Egyik kutya, másik ugat.) Mi és a költészet...Az ifjúság: maga költészet.

Lajosék Győrben mulatnak. Mi meg csak lesünk... „Olyan dolgok jöttek közbe, hogy nem mindennapi. Amikor a leveled jött, Tatán voltam melózni. Ott festettünk egy éttermet, így csak egy héttel később kaptam kézhez. Aznap, mikor megjöttem, nagy murit csaptunk és egy önkéntes rendőrt megrendeztünk (orra eltörött és a lábát megrúgtuk). A srác, aki lefejelte, kapott három hónapot három évre felfüggesztve. Mi hárman másfél-másfél hónapot kaptunk, felfüggesztve másfél évre (az ügy súlyos testi sértés, három héten túl gyógyuló.) Meg kellett téríteni az orvosi költséget és a perköltséget. Össz. 1 000 Ft. Mi hárman 150–150 Ft-ot, a fejelős 550 Ft-ot fizetett. Két nappal később egy csajt négyen megdobtunk és feljelentett bennünket. Egyszer már volt tárgyalás, de fellebbeztünk, mert a bula nem fejtett ki ellenállást... Az egyik srác meg én kaptunk egy évet (sittet), a másik kettő 1-1 év javítóintézetet. Az a srác fűzte a bulát, akit velem említettem a sittre. Azt mondta, ő elveszi a bulát, legfeljebb később elválnak. Amúgy több mint valószínű, gyereke lesz a lánynak. Szombati újabb tárgyaláson tudjuk meg. Ha elveszi és utána elválnak, akkor a srácnak kell fizetni a gyerektartást, de megegyeztünk, hogy együtt fogjuk fizetni. A munkahelyemről ezért majdnem kivágtak. Faternak köszönhetem, hogy nem. Pesten haverok az elnökkel. Most hagyogatom ezt a témát. ... / Ha nem lesz belőle komoly ügy, akkor nyárra meghívnálak hozzánk annyi időre, amennyire akarod; csajok lesznek, marha jól éreznéd magad. Ha van bélyeged, küldhetsz, küldök helyette szalvétát, gyufacímkét, színésképeket stb. Írd meg, mi kellene... / Ölel szerető barátod / Lajos”

Ha egyszer az embert szét akarja vetni a fiatalság! Sitt ide, oda? Jobb lenne tán... Egy gyermeknek négy apja. Jól nézünk ki! Hol voltam én már akkor... B. Lali harmadik, utolsó levele. Hogy mi lett vele?... Nyugdíjas öregúr, aki az unokáit csudálja, s félti, nehogy valami ostobaságot műveljenek! Avagy már túl az Óperencián.

Pali a fociról meg a lányokról. Csak a változatosság kedvéért! Meg hogy kint volt a Fradi-MTK-meccsen, fantasztikus. És a tavasz, így nem lehet tanulni! Inkább kiül a Duna-partra csajokat bámulni. „Hát te mit művelsz? Ja, persze, tanulsz” (a második ELTE-fölvételimre készülök bőszen), „presszóba jársz zenét hallgatni” (...így igaz, a sarki Csaba presszóban esténként egy szál zongora megszólaltatója varázsol kitűnő hangulatot, amilyet hat dobhártyaszaggató mai zenegép nem tud), „a csajok általában nem érdekelnek.” (Érdekelnének, ha lenne rájuk időm.) „De a »szegedi« kislányba halálosan szerelmes vagy.” (Ősszel eljött velem Makóra, potyára, nem találtuk Ágit, az indóházban éccakáztunk. Szegedi egyetemista lány, Gyulán ismerkedtünk össze, s néhány hónapig valóban szerelmes voltam bele.) „Így van. De ez nem baj. Hívd fel telefonon. Aztán számolj be az eseményekről. / A kis »Pici«-vel nem találkoztál? Tudod, a kis H. hugival. Nagyon szeretnék hazamenni május elsejére...” Klári? Cimborám egyik nagy szerelme. Az előbb említett(ek)nél neki ez pár hónappal tovább tartott. (Fiatalság, bolondság? Sokkal inkább... szerelem. Az élet forró szerelme. Mindenbe, amibe érdeemes! Tudásba, lányba, hazába, családba, barátságba... Nekem ráadásul még az írásba.) (Káromra...?)

Pali egzisztencialista. (Megtetheti!) Még négy vizsgája hátra van. „Nehéz lesz. Az idő kitűnő, és ilyenkor az embernek ugyebár inkább másutt jár az esze.” Hol,

na, hol?! „...látnád micsoda »diákélet« van a Gellért-hegyen vagy a Duna-parton. Különösen az esti órákban.” El tudtuk képzelni. „Különben az utóbbi időben úgy érzem, kicsit egzisztencialistának bizonyulok.” Pali egzisztencialista, Atilla buddhista, amaz csak fejest az örültségekbe... „Állandóan az élet értelme foglalkoztat, úgy érzem sokszor, hogy nem érdemes élni. Minek. Az ember egy csomót tanul, gürcöl. Fut egy cél után. Aztán, ha esetleg eléri, már nem is érdekli. És öregkorára sikerül valamit összehoznia, ami az életét könnyebbé, szebbé, érdekesebbé teszi. De mit ér az, már akkor. Hát most kellene szórakozni. Nő, kocsis, jó lakás, villa a Balaton partján. Természetesen a becsületesen elvégzett munka mellett. De így.” Vidéki szegénylegény siralma. Okos, igyekvő, tehetséges legényé. Ám akinek az eszén, a szorgalmán és a két kezén kívül semmije sincs. Meg a tisztessége. Hogyne fogná el időnként a kétség. Amikor látja, hogy mások, a szerencsésebbek... Hogy a végére kiderüljön, az ő útja a tisztább? Ha nehezebb is. Szébb. Mit ad ég, eredményesebb is... Ám hogy ezt érzi-e 2016-ban? Amikor ötven év szolgálat után nyugdíjba vonul... Nem kértem tőle.

„Egész évben tanulok, kis pénzem kuporgatom, gondolván, majd a nyáron jól kiszórakozom magam. Ami részben mindig sikerül is. De aztán vége. / Élni szeretnék, alkotni, sokszor törni-zúzni. Ki akarok törni eddigi életem korlátaiból. De azt hiszem, a körülményeim nem engedik. Most olvasom a *Futurizmus* c. könyvet, amely ennek az irányzatnak a főbb képviselőit, műveit tárgyalja,” (ez az, fiúk, lányok, nem kell filozofálni ahhoz, lehetsz bármi, bárki, még közgazdász is, hogy efféle / szak/irodalom érdekeljen, megfogjon, továbbgondolásra sarkaljon) „és sok eredeti szemelvényt tartalmaz. (Marinetti.) Biztosan ismered. Persze ezek a fejek teljesen örültek voltak (nihilisták), de van kiáltványuknak

néhány érdekes és jó pontja. Politikai vonatkozásban és a kultúra fejlesztésében. Az aktivizálás minden területen – néha messzemenőkig – szemben a kispolgári tunyasággal, tespedtséggel. Ez kicsit tetszett is. / Szóval, mint már írtam előzőleg, időnként lelki válságban élek.” A magunkfajta nemegyszer jutott oda. Ide. Megvolt rá a jó oka. „Ilyenkor mindig elmegyek valami zenés helyre és megpróbálok feloldódni.” Ha lány is kerül, könnyebb lesz. „Mit csinálsz! Tanulsz szorgalmasan? Mártikát nem fűzöd? Keresd csak fel nyugodtan.” Márti? Az is volt? (Igen, tán az egyik gyárigazgató lánya. Végül svéd férjet választott. Aki itthon tetszett volna neki, hozzáillő, nálam idősebb, azt nem tudta magához vonzani.) Élni, alkotni. Na, ez az. Ráadásul... törni, zúzni. Netán: szeretni. „Hát a lány-ismerőseim hogy vannak?... Csókol Pauló.” (Csabán csak Pajó.)

Kelet-Magyarország: Nu. A nyíregyházi napilap főszerk.h.-e elvtársi üdvözzel adja tudunkra, hogy „Kedves Kurtucz Elvtárs! / Levelét megkaptuk, sajnos üres státuszunk nincs. Azt ajánljuk, jelentkezzen a *Békés Megyei Népújságnál*, hátha ők tudják alkalmazni.” Jelentkeztünk, eredmény nélkül. Az újabb sikertelen ELTÉ-s („megfelelt, helyhiány miatt nem vesszük föl”) fölvételi után, katonaság elől is menekülve szerettem volna lapnál elhelyezkedni. Ottan – igen, otthon – azzal utasítottak el, hogy felsőfokú végzettség nélkül senkit sem vesznek föl. Mint kiderült, vettek föl, csak ahhoz előbb jó elvtársnak kellett lennie az embernek. A hatvanfilléres bélyegen hortobágyi pásztor gyönyörűséges cifraszűrben, ustorral, árvalányhaj a kalapon, pipa a koma szájában.

Rögvest jött a válasz Kaposvárról is, a *Somogy* újság hasonlóképp, s hogy „Javasoljuk, kérésével forduljon a Tájékoztatói Hivatalhoz. (Budapest, Országház.)”

Fordultunk. A *Petőfi_Népe*: No! (...Hogy törnénk át.) A kedves kecskeméti főszerkesztő elvtárs fölhívta a figyelmemet: „a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala utasítása értelmében a jövőben gyakornokként csak egyetemet vagy főiskolát végzettet lehet foglalkoztatni”. Ajvé! Ugyanaz.

Apám Balatonföldvára. Egészen pontosan „Eszti néni leveleivel” az én nevemre Földvára a Fölszabadulás útja 22. alá. A családi ház hátsó fertályán lévő kecskeól kinézetű hátsó helyiség fölötti padlószobafélébe költözhettem be. Érettségi után, egy kis fölszabadulásra. „Nagyon örülünk, hogy a vizsgád jól sikerült! Az egyetemről még nem kaptunk semmit. Reméljük, mire megjön, te is hazajössz. A víz be van vezetve, és majdnem minden munka el van végezve.” Mi ástuk ki az emésztőt a virágoskert közepében... Vezetékes víz a Corvin 7.-ben?! Balatonföldváron sem. (Géppel írt levelezőlap, a ktsz gépirónőjének mondhatta gépbe az öreg.)

Drezdából: és a fölvételi? Pali kérdi. „Hát már eltelt 3 hét azóta, hogy nem láttuk egymást. S azóta eszem én a németek fekete kenyerét. / Különben izgultam érte – s mivel még most sem tudom, így most is –, hogy mi van a felvétellel. Mihelyt megkapod levelem, rögtön értesíts az eredményről. Mindenképpen pozitív hírt szeretnék erről hallani. És írd meg kalandjaidat, amelyek a Balcsin történetek.” A fölvételi? „Megfelelt, helyhiány miatt elutasítva”... A balatonföldvári nyári kalandokról meg jobb hallgatni. Kecskeól fölötti padlószoba (a háziaszszony a régi abbáziai fogadójukról regél), esténként tánc a nyári kertben (csöndben meghúzódva, mint akinek vaj van a fején), lányok, ölelgetve (amennyire lehetett). Pista barátunkkal (későbbi kastélyi-szöllőkbeli szomszédunkkal) és Gyuri cimborájukkal egyetemista rako-

dómunkás a drezdai vasútállomáson – inuk szakadtáig, este viszont jó kis sör... „Első fizetésből úgy berúgtunk, hogy rossz volt ránk nézni. Gyuró és Pista éjjel, mikor hazajöttünk, az asztal alatt csevegtek szépen... Képzeld, 10 pohár sört és egy pálinkát ittunk meg egy ültében. Jó erős sör volt. Másnap is úgy szédelegettünk, hogy kénytelenek voltunk lefeküdni. / A német nők tényleg bírják a külföldi srácokat, és természetesen a magyarokat is. Levelezőpartner-nőink egyből belénk estek. Ez nem fűzés, így volt. Gyuri nője és az enyém egyből dültek. Igaz, az én Évám az istenért sem engedte, hogy jobban belemerüljünk. Máskor meg cseh nőkkal ismerkedtünk meg. Szóval van alkalom nőzni, sőt, még több is lenne, de mint mondtam, hét közben annyira fáradtak vagyunk, hogy örülünk, ha ágyba kerülünk.” Az NDK-ban észlelt fonáságokról majd szóban számol be, meg a naplójában, amit nekem megmutat. (Ha ezt tudta volt a Stázi, avagy hunhoni vértestvérszervezete...)

Kossuth K.: sajnálja. Igyekezettünkben – hogy kilépjünk a hölgyfodrászati iparból és szülővároskánkból – a Kossuth Könyvkiadónak is írtunk. A válasz: „Kérésére válaszolva közöljük, hogy kiadónknál sajnos nincs szerkesztőségi gyakornoki státusz. Segédmunkási munkakörbe sem tudnánk alkalmazni, mert mint vidéki lakóst nem is alkalmazhatjuk és szállást sem tudunk biztosítani. / Elvtársi üdvözlettel / ... / személyzeti vezető” + pöcsét. Fölül, persze, fejléc. „Kossuth Lajos azt izente, / Elfogyott a regementje...” – kezdek rá aznap az Iparban, az ügyeletes fül érdeklődését nyomban fölkelte. Mi baja lehet ennek a fiúnak (amikor pedig olyan szépen épül a szocializmus)? (Épült, csak nem nekünk.)

Pali a DETERT-ről és a csabai lányokról. Miről, ha nem erről... A DETERT-nél (Duna–Tenger-hajózási

Rt.-nél) dolgozó barátja szerint csak katonaviseltet vesznek föl tengerésznek, de nézzek csak be a csepeli Szabadkikötőbe a személyzeti osztályra. Azaz megint a tengerre készülök. Amúgy pedig, a változatosság kedvéért: „Mi újság Csabán? A hölgyek hogyan vannak? Kedves Zsuzsika, F. I., no meg persze J. Mari. Üdvözlöm őt is.” Lányok a fodrászatból... Hogy örülnének, ha látnák, így ötven év múltán, mennyire a szívünkhöz nőttek!

Pista a Mátrából. A Mátrai Erőműből küldi Pista. „Hello Misikém!... Olvasom, hogy igazi bohém életet élsz. Nem baj, fő az, hogy azt a pénzt, ami neked kell, megszerezd. A katonasággal kapcsolatban én nem kaptam még semmit, remélem nem is fogok. A szállóban egyedül lakom egy szobában havi 180-ért. A kajám kb. havi 300 Ft. Így marad tisztán 800 dollárom... Laboránstanfolyamot fogok elvégezni, most arra tanulok. Nem olyan nagyon rossz hely ez itten. Ki lehet bírni. Múlt vasárnap voltam Pesten, de nem tudtam, hol keresselek. Ha most szombaton felmegyek, akkor felkereslek. Jól kibeszélgetjük magunkat, biztos neked is sok mondanivalód van. / Könyvekkel sajnos keveset foglalkozom. Nincs rá lehetőség. Igyekezzél megszerezni azt az állandó állást, az legalább stabil dolog lesz. Remélem, nem visznek el tégedet sem slapecnak... A vegyi laboratóriumban dolgozom. Elég jó hely, sok nő van. 6 h-tól 2 h-ig dolgozom. A délutánom és az estém szabad, bejártam már a környező városokat. Majd megbeszéljük, hogy tudnál lejönni egyszer ide. Nálam alhatnál... / Mivel foglalkozol, írd meg! Hogy van a mamád! / A mielőbbi viszontlátásig ölel barátod / Pista!” Hogy milyen jó barátok voltunk, tán bizonyítja: pár évvel korábban ugyanabba a Corvin uccai lányba voltunk szerelmesek, de össze nem ugrottunk volna! Vívódedzésen is róla volt szó: – Óvszergyárra lesz szükségem, ha ő lesz a feleségem! – jelentette ki

a nyújtó alatti szőnyegen heverészve. Mire föl, amikor rá hatvan évre a csabai piacon összeakadok az egykori kedves kislánnyal, a puszi-puszi után az első kérdése: – Mi lett Pistával? (Leeshetett az állad. ...Ölel: Misi.) (Őt sem vették föl az egyetemre, engem sem. Megkapaszkodni igyekeztünk. Ki hogy.)

Édesanyám írja. A címzés „Budatétény, Rákoci u. 20.”-ba, apámé, a levél viszont anyámé. Drága, beteg édesanyámé! „Édes kis Misikém / már csütörtök van, és még mindig nem jött tőled levél. Ha van ott valahol posta, ott add fel, hátha hamarabb megkapjuk. / Hogy vagy, édes kis Misikém? Én csak úgy vagyok, ahogy voltam, egyszer jobban, egyszer rosszabbul. / Megjött a sorozó papírod, látod, megvárhattad volna. Ha csak lehet, fölmentet apuci. Itt küldjük az Idézésedet, el ne veszítsd. / Apuci, gyerekek jól vannak. / Millió puszi Anyuci és a többiek. / (Nem írok sokat, mert most sem érzem jól magam.) Írd meg, elküldjük a dunnát, és párnát küldjünk-e? Keresetről ott kérsz igazolást?” Nyilván hogy ne vigyenek el katonának. Amit hogy tehettek volna meg. Szegény édesanyám tán utolsó levele.

Budatéténybe, Bandi. Ondrisunk a Corvinkáról e levélét Nagytéténybe vitette a postással ifj. Kurtucz Mihálynak. „Kedves Misel! / Leveled megkaptam, melynek nagyon megörültem, sajnos szombaton nem tudtam veled dumálni. / Nem akarok sokat szövegelni, mivel tudom, hogy szombaton v. vasárnap megint hazajössz, van sorozási papírod. / Hallottam Arankától, hogy rokonnál vagy s esetleg nekem is tudnának szállást adni. Hallom, kiverted a balhét az egyik üzemben” (a Hungária Vegyiműveket hagytam faképnél a beöltöztetés után, mert elviselhetetlen bűzbe akartak lökni), „szóval van neked ott keresnivalód, gyermekem? Az igaz,

hogy minden kezdet nehéz – s a tél felé haladva sehol sem olyan jó, mint máskor. Gondolod magadba, a »bűvész« most vígasztal s közben ő otthon nyugiban van. Ne hidd, csak valahogy neked mégis könnyebb volt ezt a dolgot megoldani. Na de csak el ne menj katonának, az hétszentség, hogy én is Pesten vagyok. / ...Öregem, 1 hete nem cigizek s egy korty sört se ittam meg. Bent nem tudják elképzelni, hogy csinálom ezt – pedig csak spórolni tanulok... / Tiszteletem tisztelt »aszfalt úr«, légy jó – ne legyél katona. / Szia”. Aszfalt úr elmenekült a pesti flaszterról, s vitték, vitték... vissza, Budára, katonának. Hogy otthagyja haldokló édesanyját.

Az utolsó pillanatban éreztem meg, hogy baj lesz katonáéknál. Hogy nem illek a néphadseregbe. A katonarvosnak elkezdtem panaszkodni erre, arra, minden fáj, szív, lép, tüdő, az idegeim, haldokló anyám (miatt a lelkem). Késő! – mondta a katonarvos, és már meg sem állt velünk a vonat, majd a teherkocsi a nyitott fedélzetére ültetett, jeges szél sújtotta újoncokkal.

Janega: Hol lehetsz, az áldott szép Bcsabán?! „Leveledet megkaptam, amit nagy meglepetéssel fogadtam, ugyanis én abban a hiszemben voltam, hogy Te még itt vagy Pesten, s nem Bcsabán. Én semmit sem tudtam, Palival nem beszéltem, mert tudod, milyen, ki sem dugja az orrát... Na, csak kerüljön a szemem elé! / ...Semmi más nem érdekel, csak az, hogy le tudjak vizsgázni. Azt hiszem, még nem késő az »ébredésem«. / Mi van Veled? Írj feltétlenül, mik történnek körülötted, az áldott szép Békéscsabán? Mit csinálsz? Mivel töltöd azt a »millió« sok szabadidődet?... / Az Új Írás még megvan, ki is olvastam, azt is, amit mondtál, de nekem a véleményem változatlan maradt a csehekről!” Ősszel Pestre mentem, a Gammában kazánfűtőnek álltam, a Hungária vegyiműveknél segédmunkásság volt a

kínálat – hamar le is léptem. E kínládásomról a barátaimnak nem nagyon regéltem. Volt e nélkül is épp elég bajom. Édesanyám meg otthon haldoklik.

Pali: angyalbőrbe bújsz hát... Ebből a levélből tudom meg (2016-ban), hogy mikor is vonultam be. „Ma kaptam meg gyászos leveled, melyben fájó szívvel tudattad, hogy folyó év nov. 26-án eltűnsz a szabad honpolgárok sorából, és Hazádat angyalbőrben fogod szolgálni... / Kedves Barátom, nagyon sajnállak, és azt hiszem, Te is sajnálod tenmagadat. De mit lehet tenni. Filozofikus leveledet is megkaptam, amelyre eddig valóban időhiány miatt nem tudtam válaszolni.” Remélhetőleg nem kerülnek elő ezek a süketelések. „Különben nagyon jók a leveleid. Élvezem. Remélem, az alakulatról is hasonló írásokat fogsz meneszteni számomra... Titokban pedig reménykedtem, hogy esetleg nem visznek el.” Hát még én! „Nem tudtad elintézni?” Késő, mondta a katonaozvos. Mentség nem volt. „Misikém, nem tudok Neked mit ajánlani ezekben a kritikus percekben. Légy jó, valahogy törődj bele!” Valóban nehéz helyzetbe kerültem, hogy mennyire, arra bizonyíték a szökésem fél év múlva. Hát még a hadbírótság (a börtöneivel)! Küldi a kért *Új Írást*; Janeg megkomolyodott, szerelmes a lengyel kislányba, akihez újra kimegy. Zárthelyi, FTC-meccs, hídatavás. „Mihály... honvédnak jobbulást...Csókol barátod / Pablo.” Csók, csók. Ölelés. („Híd-avatás.”)

Tolna M-i Népújság: a jövő héten. Innét a főszerkesztő tisztelt meg azzal, hogy tudósítson bennünket corvinkai magányunkban: nem tudnak újdondász gyakornokként alkalmazni! Ha ők sem, akkor ki?! Heteken belül bevonulhattam... az úgynevezett Magyar Néphadseregbe. (Hogy legyen honnét odébbállni.) „Eltvársi üdvözlettel.” Ekkor már otthon lehettem.

Hogy a jó fölvételi vizsgaeredmény ellenére nem vettek föl a pesti egyetemre, Szent Mihály havában nekiugrottam Pestnek. Kiadóknál, lapoknál jelentkeztem, de állást nem kaptam. Nagytétényben az unokabátyáméknál laktam, Jóska bátyám hívott a tétényi vegyiművek gumigyárába vagy micsodájába... Onnét való eloldalgásunkat követően fűtőnek álltam a Gamma Művekbe (a személyzetis az érettségim miatt arra gyanakodott, hogy '56-os vagyok, másképp hogy állnék be hozzájuk fűtőnek?!), (– Majd utána nézek, s akkor röpill!) (– Szakikám, hány nap egy esztendő? – fogadott fejét csóválva az egyik kartárs a kétkezi dologban, salaktalicskázás javán [igaz, billegett a kezeim közt a talicska, billeget].) Onnét egy nap után álltam tovább. (Másnap a fáradtság miatt kilenckor ébredtem, így nem értem be a hat órai műszakkezdesre.) Ángyi elkommendált volna a nála albérletező lányok egyikének (neki mind egy volt, csak vigyem valamelyiket!), hogy ijedtemben meg se álljak... Corvin uccai otthonunkig. Ahol anyánk változatlanul haldokolt. Még pár hónapig. (Összesen tán fél évig.) Otthon a bevonulás előtt hetekig anyám mellett voltam (bevonulásom után öcsém állt a helyemre, de apánkra jutott a neheze: fölvette a karjába, vitte az udvari illemhelyre).

Szekszárd sem jött be. Nem volt menekvés. Ugyanígy nem Egerszeg (*Zalai Hírlap*), majd Pécs úgyszólván (*Dunántúli Napló*): tárgytalan. Ha eme hatvannégyes esztendőt átfogó – év elejétől év végéig tartó – álláskezesésünket nézem, körbeutaztuk kies hazánk.

Pali: hallom, behívtak... Ma kapta meg a leveletem, amelyből megtudja, hogy a Budaörsi út környéki laktanyában szállásoltak el. „Ennek végtelenül örülök, mert így sokszor meglátogathatlak, Janeg úgyszintén.” A Budaörsi út mellyékén, az Osztyapenkótól valamivel bel-

jebb. Ma már nyoma sincs. Előbb a szobor, majd a kaszárnya tűnt el (a jókora gyakorlótérrel) – helyére lakóházak épültek. „Nagyon sajnállok, hogy mégis be kellett vonulnod. A minisztertől nem jött papírod?” Hova nem írtam, hogy megússzam!... Szárazon. „...otthon voltam... a gimibálon, édes Klárikám meghívott. Ott találkoztam Öcséddel és Húgoddal, ők is mondták, hogy ide kerültél... / Legalább ez vigasztal.” Engem az istennek sem.... „Hát, Barátom, nem tudok mit ajánlani. Próbálj valahogy belenyugodni a dologba, akklimatizálódni. És a könyvekben keress felüdülést, ha lehet.” Lehetni alig lehetett. „...vasárnap, lehet, hogy kimegyek... viszem az *Új Írást* és a kért bélyegeket is.” Klárikája... H.-ék gyönyörű kislánya. Az enyém meg. Valamennyi...

Apuci anyuciról. Apám írja a ktsz-ből a budai kaszárnyába. Otthon a helyzet változatlan. „Anyuci sajnos egy hete, hogy nagyon rosszul van, kétségbeejtő a helyzete. Én sokat idegeskedek anyuci miatt. Öcsi, Erzsi jól van, ők fütyülnek a világra. Nagyon kérlek, írdál sűrűbben. Itt küldök 20 db 60 filléres bélyeget és 5 db fekete cipőpasztát, fenőszíjat a borotvához. Édes kisfiam, nagyon hiányzol nekem is, anyucinak is, ő sajnos nem tud írni, meg sem tud mozdulni. Ha írsz neki, csak vigasztaló hangú levelet írdál... Hamarosan megyek Pestre, és akkor felkereslek. Nincs remény a felmentésedre? Jó lenne. Lehet, hogy hamarosan levágjuk az egyik disznót, majd küldünk csomagot... Anyuci nagyon sokat emleget.” Hogy ne tette volna. Én voltam a szíve (öcsém a napsugara, húgunk meg az élete). Mondta, valaha.

Húgom a seregbe. „Apuka mondta, hogy írjak neked. Képzeld, milyen paraszt ez a Feri. Egyik reggel apuka nem ért rá begyújtani, és ő nem volt képes rá, pedig délutános volt. Anyuka egész nap hidegben volt. Dél-

után gyűjtött be apuka.” Anyánknak még három hete volt hátra. „Most már 100%, hogy megyek Olaszországba. Csak abban az esetben maradok itthon, ha az egész együttes nem megy. Neked hogy megy a katonáskodás? Aztán nehogy panaszt halljak rólad.” Nem hallott. „Tegnap apuka vett 5 db fekete cipőpasztát, majd elküldi neked. Különben Ferivel most egész jóban vagyok. Mostanában rendesen viselkedik. Mit küldesz Mikulásra neked? Remélem, karácsonyra hazajössz. Palival találkoztam a gimibálon, és kérdezte, hogy hol vagy. Azt mondta, hogy majd felkeres.” Fölkeresett, hogy majd őt keressék meg miattam az egyetemi diákothozban a titkosrendőrök. A húgom meg... még virgácsot sem, csokit pláne nem kaphatott tőlem Mikulásra! (E levélhez csatolta a pécsi lap elutasító válaszát. Akkor evett volna a fene, ha azt írják, mehetek hozzájuk újságírógyakornoknak! Az tette volna be a kaput.) (Azon nyomban a nyakamba veszem az országot és meg sem állok Baranya vármegyéig?...))

Kurtucz Honvédnak Bandi. „Leveledet megkaptam, melynek nagyon megörültem, mivel így most már tudom, hogy katona vagy. Örülök, hogy leveledben semmi különös pesszimista hangulatot nem veszek észre.” (Pesszimizmus? Ki tudja, mi volt ez. Az.) (Mert hogy úgy éreztem, semmi sem sikerül.) „Az, hogy sokat »sakkozol«, ne érdekeljen, nem tart soká. Annál vannak frankóbb foglalkozások is. Egy kis harcászat – avagy »fekve tölts« gyakorlat ebben a kánikulában. No de nyugi, ez sem vészes. Nem írtál valami bőséges levelet, az, hogy kivel vagy, csabai srácok, utazás stb., nem titok, nyugodtan megírhattad volna... Pista is ott van valami sportszázadnál Albert Flóriékkal. Mit tudsz róla?... / Üdvözetem küldöm a csabai szép, volt páciens nőid helyett, s végül is, »Nagybányai« Bandi / Szial! / Ja és

Mutterék is, meg Eráék is / Szia!! / Ne haragudj ezért a fantasztikus külsőért (de tudod, mi filozófusok mindig a tartalmat nézzük).” Mi hógyne.

Apám kóstolója. „Anyuci nagyon rosszul van, sokszor félrebeszél. Sajnos úgy néz ki, hogy szegénynek nem sok van hátra. Én nagyon ideges vagyok, képzeld magad a helyzetembe.” Nem volt nehéz; nem volt könnyű. „Szombaton vágjunk disznót, itt küldök egy kis kóstolót, a nagyobbik szál hurka, a másik kolbász.” Megismerték a katonacimborák is. Testvériesen el szoktuk osztani. „Nagyon hiányzol, nagy fiam!” Anyám apámnak halálos betegen bocsátotta csak meg, amit ellene elkövetett. Emelte, cipelte, segítette, mosdatta, etette, itatta, öltöztette... Halálos ágyán férjhez méltón viselkedett vele. A szomszéd szobába bújtatott repedt-sarkún meg nemi vágyának érzett bosszúját töltötte ki. Az egész morva életen. (A baj, hogy szegény apánk szerelemnek hitte.) (Baj volt nekünk, s baja lett neki belőle pár év múlva.) (Sok volt a majdnem harminc év korkülönbség – túl azon, hogy kiféle, miféle „nő” az, aki ilyet elkövet.) (Bekovártélyozta magát a haldokló anyánk szobájával szomszédos, hűgünk által lakott szobába.) (Ahonnan egyszer mérgeiben Feri öcsém kivágta a betyárbútorát az ablakon az uccára.) (És nem égett le a bőr a képéről.)

Néném befőttes gumit küld. A borítékból néhány befőttesgumi esik ki. „Édes kis Misike! / Köszönjük, hogy nekünk külön is írtál, aranyos vagy. Leveleidből úgy tűnik, hogy életre való vagy és feltalálod magadat, ez nagyon fontos. Ne is legyél elkeseredve, a kezdet egy kicsit mindig nehéz. Legyél jókedvű. / ...Szegény anyukád talán még rosszabbul van, sokszor nem tudja, hol van, és hogy mit beszél. Szegényke nagyon nehéz sor-

sot kapott, kegyetlen az élet. Most Öcsit kedveli. Türelmetlen mindennel és mindenkivel szemben, megváltás lesz majd neki a halál, szomorú, de így van, sajnós.” Morfiumozzák anyámat, hogy ne érezze a fájdalmat. Negyvenegy éves, szarkómája van, haldoklik. Néném igyekszik neki segíteni, öcsém is kiadná érte a lelkét. Én meg jó messze, ráadásul komiszkenyéren. „Ha írsz, nem tudnál egy kicsit szebben írni, hogy ne kelljen magyarázni, hogy mi van oda írva.” A levél végén megjegyzés: „(Valami gumit kértél Banditól, befőttes, ilyeneket?)”. Azaz a három kis és egy nagy üvegre való gumi jó fél évszázad után is ép, egészséges! Mert honi. Nem úgy, mint a mai vadidegen-gyártmányok. Már erre sem vagyunk képesek? Képtelenné tettek rá bennünket.

...Ily erős, szétszaggathatatlan néném szeretete. (A gumit visszarakom a kopertába – vajon kibír-e újabb ötven évet?) (Arról nem beszélve, hogy meglehet, másféle gumit kértem a szomszéd fiútól, amit aztán – karöltve Aranka nénémmel – félreértettek.) (Mert kérdés, hogy a katona befőttesgumira gondol-é, amikor gumit emleget. Hogy mennyire szüksége lenne reá!) (Ment is Csabáról Budára a befőttesüvegre való.)

Janega: kár! „Leveled megkaptam, nagyon örültem neki, persze annak nem, hogy már a katonaságtól jött. Hát szinte hihetetlen, na de ez ellen nem tehetünk semmit, »itt az idő, most vagy soha«, igaz! Ezért ne edd magad, nincs semmi értelme, majd csak eltelik az idő, s utána Rád vár a világ minden tája, ahol örömben, boldogságban nem lesz hiány.” Tanul, igyekszik összeszedni magát. / „Pali kint volt vasárnap, jó volt nagyon, egy kicsit hülyültünk, (Miklós nap) s egyéb marhaságok. Te – Palinak teljesen elment az esze, az a Klári nevezetű bakfis megbolondította, képes volt nov. 28-án hazautazni, mert este gimibál volt, s másnap vasárnap visz-

sza, hát ez abszurdum. / Mit szólsz ehhez! Mondtam, hogy ezt Pesten is megcsinálhattad volna, sőt sokkal jobb körülmények között.”

Klári nagyon kedves leány, beleszerettek egymásba. A nagylány anyukája már idegeskedett, mi lesz velük, ha az a csóró legény elveszi a lányukat?! Hogy tudja, kinek a fia jár hozzájuk (hogy egyetemista, kit érdekelt nagygazdáéknál?! – 1964-ben...), elment az Aranyuccába, s hogy nádtetős házat látott az adott helyen, eltiltotta Klárit Palitól. Még hogy egy ilyen csóringer családdal kerüljön rokonságba?! Szó sem lehetett róla. De... várjuk ki a végét. A lány egyik volt osztálytársnője utóbb azt állítja, hogy cimboránk egykori szerelme elvált, s máig Paliról álmodik. Mint a mesében, nem? „Rózsival beszéltem, nagyon sajnál, s mondta, hogy majd ír... / Ölel barátod: Janeg.” Rózszi? Nagyon kedves pesti lány, akivel a nyáron fordultunk egyet a Balassi ötórai teáján. (Pali ötven év múlva a Ligeti Sörkertre emlékezik.)

Húgom: apám nálam, anyám a halálán. „Kedves bratyó!” Azt írja a húgom, hogy vasárnap apuka följöött hozzám. „Úgy elmentem volna vele, de anyukával kellett maradnom. Megígérte apuka, hogy elvisz a szünetben hozzád. Sokszor sok marhaságot kiabáltunk egymásra, de most mégis hiányzol... Különben történelemből nagyon rosszul állok. Olyan undok ez az Aranka néni. Bármilyen jó dolgozatot írok, mindig 2-est ad rá.” Csak nem miattam bánik ilyen rosszul a húgommal? Valamiért engem nem szeretett. (Idegesítette, hogy levelező hallgatóként kitűnőre érettségiztem, és nem tudott olyan keresztkérdést föltenni, amivel megfogott volna, mert a fodrászüzletben és odahaza úgy fölkészültem, hogy gyakorlatilag mindent tudtam, amit egy érettségizőnek tudni illik...?) (Hogy ennél is többet tudjak, még egy év kellett. Akkor csodálkoztak rám egyetemista ba-

rátaim: Miska éppúgy – majdnem – mindent tud, mint ők.) „Ilyenkor aztán ne legyek szomorú. Elkezdtem utána bögni, de közben röhögtem is. Erre azt mondta gúnyosan: egy 16 éves lánynak akkor is nevetnie kell, ha beszekundázik, és hogy ő arról nem tehet, hogy nekem ebben az iskolában nincs sikerem. Majdnem megmondtam neki, hogy elsősorban nem vagyok 16 éves, másodsorban nem vagyok színész, hogy sikerem legyen. Egyedül az osztályfőnököm, Piroska néni és Südiné rendes... / Millió pusztit küld hűgod: / Erzsi!”

Szegény történelem-tanárnő! Vénkisasszony volt? Gyermektelen? Nem tudom. Csak hogy rossz tanár vala. (Ellentétben pl. Szeberényi Lajos tanár bácsival, aki szintén a gimiben, elsőben volt a történelemtanárom. Nagyon okos, amellet érző szívű, finom modorú, diákjait szerető ember.) (Szünetben azért azzal szórazott, hogy az udvaron, vagy a folyosón köztünk sétálva ki-kihúzatta a kezünket a zsebünkből... Mosolyogva.) (Rá fél évszázad múlva is jó gondolni.)

Apuci, Anyuci, Öcsi, Erzsi. Mármint az aláírás szerint. Apám levele a seregbe. „Édes kis fiam”, kezdi. S lassan könny szivárog a szemembe. (Édes, kis, fiam.) „A héten még nem kaptunk levelet tőled, mi az oka. Kedden sajnos nem sokat tudtam veled beszélni, de az az egy perc is nagyon jó volt. Apuka nagyon szeret téged. Bármiben hiányod van, írjál, és küldöm, pénz stb... Anyuci sajnos napról napra rosszabb és rosszabb állapotban van, szegénynek már kihagy az emlékezőtehetsége, és ezen keresztül a fájdalmat sem érzi, úgy tompul az értelme. Szegénykémnek nem sok van hátra, mindenre el kell készülni. / A srácok megvannak, Öcsi sokat változott az anyukáttal szemben, ápolni szokta... / Ha egy mód lesz rá, gyere haza szilveszterre, a pénz nem számít, küldök. Ha Pestre megyek, mindig megkereslek. / Írjál

sokat, Mityókám. Légy vidám, mert úgy könnyebben fog telni el az idő, más nem segít. Majd megcsináljuk, hogy Csabára gyere vissza 6 hónap után.” Ó valóban ilyen volt, jókedvvel ütötte el a borzalmakat is. Bármi nehézséget... kinevetve! Megnevettetve bennünket. Ha könnyezik is a szemünk. Életkedvét végig megőrizve. Majd a kórházban, halálos ágyán harsány kacajra készíti a betegeit varratszakadástól óvó, a nevetést-nevettetést megtöltő főorvost is.

Szomszéd bácsi a Corvinkáról. A Kinizsi kaszárnyába jött a levél a Corvin 10.-ből, Pista helyett az apja írt. Pista a szomszédos Petőfi kaszárnyában szolgál, mint utóbb a tethelyen megtudtam (egyik öröm volt, amikor ott tartottak fogva a VÁP fogdájában), a díszszázad katonája és focizik. „Kedves Mimi” – kezdi, már megint, ím így. „Ahogy látom, ill. olvasom, egy kicsit le vagy törve. Hát a katonaélet kemény élet, de azért hidd el, van annak értelme. Az itthoni túlságosan kényelmes életforma nem nagyon készít fel az élet nehezebb oldalára, amit Ti bizony nem nagyon ismertetek.” Szomszéd bácsinak tökéletesen igaza volt. Csak hát ezt akkor hogy fogtam volna föl.

Az öreg ügyes kereskedő. Amellett apámtól azt is tudom, hogy a háború alatt Csabán az elsők közt írta ki üzlete ajtajára: „Kutyát és zsidót nem szolgálunk ki!”. A testvére a moszkovita – Moszkvát megjárt s onnét ránk eresztett – kommunista politikus (egy időben nagykövet). Szép pár! Mint Rajkénál. Fia legjobb gyerekkori barátaim egyike. Jó fiú. Másképp vagány, mint például Jani (Rákoshelyről).

Apuka is sír? „Édes Misikém!”, kezdi apám. S lehetett vele bármi bajom, ma is megríkat. Miközben ott haldokolt mellette az anyám. (Ma már mit számít, ami akkor

annyira fáj, hogy a szomszéd szobában meg ott altatta a kurváját.) (Negyvenöt évesen, lelkiileg meggyötörve... szüksége volt szajhára. De azért az otthonunkba hozni, haldokló anyánk szomszédságába...) (Rávarrta magát, mondja húgod. Azzal állított be, hogy nincs hol aludnia. Időlegesen fogadta be apánk, sajnálatból, hogy aztán ott ragadjon.) (Fogadd be a bárcást...) „Édes kis fiam! Mi még meglennénk valahogy, ha anyukád nem lenne beteg, ő sokszor nem emlékszik semmire.” Ha a spiné átosont a szobáján, valami árnyékot látott: – Ki az? – Nem értette. „A fájdalmai múltóban, de az elméje nem tiszta, zavaros, ritkán van észnél...” (Morfiummal tüntetnék el fájdalmait) „mikor észnél van, akarja olvasni a leveledet, de nem látja a betűket, akkor el szokta sírni magát. Azt mondja, hogy írjuk meg neked, hogy ő nem tud írni, és írjunk mi helyette is...” Írok én, azóta, helyette is. „Nagyon igyekezz a tanulásban, meglátod, sikerülni fog, jelentkezz mindig felelni, meglátod, előnyödre fog válni ott is, és a civil életben is.” Színnyagyar faluban négy oláh elemi, román nagyközségben román inasiskolát végezvén, hogyan lett volna mindig erős benne a tanulási vágy! Az apja írástudatlan volt, ő igyekezett valamire jutni – dologgal, ésszel, tisztességgel. (Ktsz-)Elnöki iskolára küldték, mindenben első lett! (Akár ipam, Kállai Karcsi bátyám, Furtáról... a jogi egyetemen.) (Szeretni való, igyekvő, szegény ember fia mindkettő.) Beauvoir *Könnyű halál* című művét olvasva jutott eszembe, hogy egyszer megírom anyám Nehéz halálát. Ha tudnám! (Nem megy.) (Hogy belefulladjak saját könnyeimbe?)

Jóska, unokatestvér. (Egressy uccai) Unokabátyámtól ezt az egy levelet őrzöm. A Bp. 112 MN 9600/C címre küldte. (A Kinizsi névre hallgató kaszárnya – és gyakorlótér és konyha és parancsnoki épület és gyöngélke-

dő, egyszóval a tisztesiskola – mára ismeretlen helyre távozott.) „Kedves Mimi!” – kezdi. Épp jól. Ez ellen tiltakoztam egykor. Akkorra már... túl voltam rajta. Jó, hogy nem Mityó, ahogy körösztyanyám nyomán kígyósi (unoka)öcsém hív máig. „Kérded, hol van Titó, Baján van”, ott honvéd Tihamér nevű unokatestvérem. (Ké-sőbb hallom, Béla öcsém meg a jugó határra került. Úgyhogy jól elvultunk mi unokatestvérek a kádári Magyarhonban mint VSZ-katonák!) (Ha rajtunk áll...) „Ha hazajössz, remélem, ellátogatsz hozzánk, és szeretettel várunk. Kellemes Karácsonyt kívánunk mindnyájan neked... Jóska Nelli Anyu Apu”. Ki tudja, ki írta: Mancini néni, vagy az ura, anyánk unokatestvére, Jóska bácsi, avagy valóban a nagyfiuk, Jóska? Nelli tán a felesége?... Karácsony vigíliáján. Mily jóleshetett a hazai szó!

Tétényből Marika. Édesanyám unokatestvérének a felesége, Marika írja a seregben nyugtalankodó öcsikéjüknek (összel valameddig náluk laktam): „A házunk kész – nagyon szép lett. Mi újság Te feléd? Ha bármi panaszod van, vagy fájdalmad, csak írd meg – őszintén! Ha tudunk, segítünk! Nagyon sajnáljuk szegény édesanyádat, mert az csak egy van! Azt nem pótolja sajnos több – senki! Ilyen jó és őszinte nem lesz hozzád az életben már senki, mint ő volt. Már én is egy párszor megríkattam, ahányszor rágondolok, borzasztó lehet szegénynek. / Misike, imádkozzál érte, én is imádkozom, más úgysem tud segíteni rajtunk, mint csak a jó Isten! Szerintem, ha nincs hitünk, akkor nincs is az életünknek célja! Mert a jó Isten erőt ad a fájdalom elviselésére, mert ő sebez, de meg is gyógyít! Ha nem is testileg, akkor lelkileg! Most jön a szép karácsony, amikor mindenki örül, én mindig sírni tudnék, ha csak rátok gondolok. Ha tudsz, gyere el az ünnepekre! Nagyon örülnénk! Próbáld meg, hátha sikerül. Sokat

emlegetünk, a lányok is, én veled tudok érezni, mert nekem is meghalt anyukám, de azt a fájdalmat sajnos nem lehet leírni, csak érezni! Bár meggyógyulna szegény anyukád, légy szíves, írd róla, hogy mit tudsz? Írtam én is a szüleidnek, de nem merem annyira kérdezni, neked előbb megírd... / Csókolunk és várunk! / Mari kománéd, Józsi bácsid és Józsika... A lányok is csókoltatnak!” A náluk albérletben lakó lányok egyikét már Szent Mihály havában szerette volna a nyakamba varrni. (Tíz évvel korábban körösztyanyámnak, Aranka nénémnek ő szerzett férjet.) Való, anyánk a végét járja. Negyvenegy éves, három árvát hagy maga után. Özvegyé váló ura meg... járja tovább a maga útját. S mi? Velünk?

Anyukád azt hitte, te vagy. Apám hetente ír?... Nagyon fájhat neki is. Nem csak anyánknak... Mindhárom gyermeküknek. „Ma vasárnap van, újra írok neked, sokat gondolunk rád. Finom ebéd volt” (nyilván ő főzte [szeretett és tudott is főzni]), „a te részed megmaradt. Reméljük, ma valóban szabadnapod van, nem jársz úgy, mint a múlt vasárnap. / Itthon a rossz hangulat uralkodik, anyukád miatt. Ez előtt 5 perccel Öcsi bejött a szobába, anyuci azt hitte, hogy te vagy, és mindjárt sírt... Félrebeszél sokszor... / Édes kisfiam! Tudom, hogy fáj neked is nagyon” (nagyon) „szegény sorsa, de látod, mi nem tudunk rajta segíteni,” (anyánkkal szépen bánt az utolsó hetekben öregünk) „gondolj rá szeretettel, de ne szomorkodj.” Ha azt lehetne... „Szilveszterkor hazakéretlek, mondd meg, hogy anyukád halálos beteg, lehetőleg attól a századostól kéredzkedjél el, akinél voltam nálad. Ő azt mondta, hogy ő az iskola parancsnoka, nagyon kedves volt hozzám. Én bízom benne, hogy elenged. Ha kell, küldök orvosi igazolást is.” Váradi százados, valóban jó ember volt.

Mint hallottam, jó darabig nem is léptették elő, mert velem együtt ugyanabból az eresztésből hat katonája szereltette le magát... hozzám hasonlóan. Túl jó szívű tiszt volt. Hogy lenne az katonának való... „Kis szívem, nagyon hiányzol itthon.” Itthon; otthon. Anyánk meg. Még otthon. Mi: távol! A murva anyját a néphadseregteknek. Az összesnek. „Békéscsaba, 1964. XII. 20.” Él még öt napot. Karácsony szent napján vesz tőlünk búcsút. (A repedtsarkút apánk nem említi.)

Pali spanyol műsora. Az egyetemen „az elmúlt héten 2 vizsgám, egy beszámoló volt és egy spanyol irodalmi műsor, amelyben nekem is fel kellett lépnem. Gitároztam és énekeltem. Képzelheted, milyen botrányos volt.” Botrányos nem, de: aranyos fiú aranyos kiállása. Kész csoda, hogy a lányok már ott el nem kapták. (Túl szerény – és szegény? – volt?) „Persze kis Klárikához is el-eljárogatok, ezt mondanom sem kell.” Minek kéne, úgyis tudható! Mi, ha nem ez. „Dél-Vietnam most a főcím a lapokban... / Még egy »fontos«: »Meghalt Beke Gyula, a munkásmozgalom régi harcosa.«” Ha-ha. Minden újságban olvasni épp ilyen hírt. Nem bírom az ilyesmit... / Ha hazajönnél, feltétlen keress fel, a bor mellett felüdülünk.” Rám fért volna! Előtte, utána. Épp akkor. P., Aranyucca 44. (Később, MTI-sként én is több hasonló egyenlő kiadására kényszerültem. Valóban elég semmitmondóak voltak.) (Öcsém – ilyen alapon – 1990 után nem a nemzeti ellenállás régi harcosa, miután ‘56-ban letépte az összes elé kerülő komcsi falragaszt?! Ha egyszer jobb létre szenderül, kiadé róla hasonlót a nemzeti hírügynökség?) (Szerencsére nem.) (Már ha akkor még lesz magyar hírügynökség.) (S még hányan, hányan... köptünk Rákosi és Kádár bábkormányaira...) (Nem kevésbé, mint az említett „munkásmozgalmiak” a Horthy-világra.)

Utolsó levél anyánk mellől. Apánk 23-án írta: „Nagyon hiányzol itthon.” Anyánknak még pár órája. „Mi itthon készülünk a karácsonyra, már ahogy, úgy, tudod... / Anyuci úgy van, mint volt. A srácok füttyülnek a világra. Karácsonykor mama, valószínű, hogy megy hozzád.” Jött volna, ha megteheti. Vikkend mama még egy görbe útja... „Millió puszi Apuci, Anyuci, Öcsi, Erzsi.” Utoljára írhatta le így „ifj. Kurtucz Mihály Honvéd”-nak.

Tétényből Marika: Csókolnak a lányok! „Kedves Misike! / Leveledet megkaptuk, és apukádtól a táviratot is. Fogadd részvétünket! Nagyon sajnáljuk, hogy szegény Édesanyádnak ilyen hamar el kellett búcsúznia a családjától. Képzeld, vasárnap 2 órakor kaptuk kézhez a táviratot, amikor már a temetése volt, és így nem tudtunk elmenni. Nagyon megsirattuk mi is, és lélekben veletek voltunk, és éreztünk! Imádkozunk, hogy a jó Isten adjon örök nyugalmat szegénynek! Mink hála Istennek jól vagyunk, sokat emlegetünk és gondolunk mindnyájatokra... Itt voltak Gyuriék is karácsonykor. Tegnap este mentek haza, ők is sajnálják, hogy nem tudtak elmenni a temetésére... / Csókolunk és várunk! / Miklós család / A lányok is csókolatnak!” Miklósék? Édesanyánk unokatestvére Jóska bácsi, aki a nagytényi vegyüzem munkása, és Gyuri bácsi, kigyósi gépész körösztapám. Szeretni való emberek... Ki tudja, hogy van ez; anyánk valamennyi első unokatestvére... Mintha édesanyánk lönne! Csupa szív, kedves, szeretni való. (A táviratot én meg sem kaptam. A sereg lenyelte. A temetésére sem értem oda. Hogy rövidesen legyen mit megköszönöm... Kibújtam a kaszárnyakerítés alatt. Irány a hegyek! Irány... haza.) (Haza?)

1965

Pali anyámról. Részvét. „Igazán nagyon megrázott a hír, úgy engem, mint az egész családot. Mindjárt másnap elmentem hozzátok, gondolván, hogy találkozunk, de mint megtudtam, később kaptad meg az értesítést.” Ott rohadjon meg minden tettes a „Magyar” „Nép” „hadseregben”. Ott is hagytam őket, mint Szent Vazul a vlahokat (dák korukban). „Igazán sajnálom, hogy nem tudtunk találkozni, pedig vasárnap Te voltál nálunk.” Eszerint elnéztem a Corvinkáról az Aranyuccába. Úgy, kiborulva. „Misikém, nem is tudom, hogy ezek után mit is kívánjak Neked az új évre. Ennyi csapás után.” Sok volt, túl sok, meg is ártott. „...csak azt tudom mondani, hogy legyél erős” (az nem tudtam lenni; szép lassan összeomoltam; lépésről lépésre), „próbálj felülemelkedni lelki problémáidon – ami nagyon nehéz, elhiszem –, és reméljük, minden jóra fordul.” Fordult, ha nem is olyan könnyen. Még többször fölbukván. „Ezek a mondatok nagyon frázisszerűen hangzanak, de valóban mást nem lehet tenni.” ÉLT 41 ÉVET. Aki érti, érti; aki nem, nem. „Ki kell bírni a megpróbáltatásokat,” (Ő értett a legjobban – amíg tehetette) „...és ehhez lelki erőre van szükség. De talán éppen a katonaság megacéloz?!” Megnek meg, szembefordultam velük, a világgal. Mindennel! Nyíltan. Zsebemben élesre fent borotvával... erdőn, mezőn (menekülvén), nyomomban a fél ország fogmegdjaival. „Vagy nem?” Nem. De.

Igen. SZABAD EMBERRÉ VÁLNI. Arra a pár órára, félnapra, napra. „Te tudod, immáron több mint egy hónapja benne élsz. / Írhattam volna hamarabb is, ... de nem akartam felkavarni a lelked.” Föl volt az alaposan. Mindaddig, míg meg nem szöktem. Hogy aztán azt a szabadságérzést!!! EGYEDÜL. „Meg aztán Anya is mondta, hogy említetted, hogy fogsz írni... / Ha időnként mégis pesszimistává válok, mindig Téged idézlek fel. Mennyivel rosszabb a Te helyzeted.” Szerencséjére hozzám mérhette magát. Máskor én, hozzá – hogy harcolj, tanulj, Mihály, vállald... Majd a szilvesztert emlegeti, milyen volt. Házibulin járt, lányokkal. „De tudod, ilyen szituációban az ember nem tud teljesen gátlástalan lenni. Nem lehet úgy viselkedni, mint teszem azt 2 éve, amikor a Melósban hajigáltuk a székeket.” Hajigáltuk, a hátunk mögé, a táncolók közé. Már mint hajigálta osztálytársunk, Öcsi. „Emlékszel botrányos megnyilatkozásaira.” Több, mint botrány volt. Szerencsére senkit sem talált fejbe. S hogy vasárnap kijön hozzám a kaszárnyába, Janegot is szeretné elcsalni. (Rám fért minden jó szó. Hogy semmi se csökkentse bennem azt az érzést, hogy ebből elég volt. Mindabból, amit Néphadseregnek csúfolnak.)

Bandi, színjőzan. Bandi írja nekünk a seregbe: „...két vizsgán túl vagyok. Akkor, amikor Te mentél vissza, az éjjeli személlyel én is mentem. Kegyetlenül berúgtam... nagyszerűen vizsgáztam, tudniillik nagyon bátor voltam. Arról is dumáltam, amiről kevés fogalmam volt (műszaki dolgok). /... A szilveszter simán lezajlott, színjőzan voltam, Zs. elvtárs pofán akart önteni borral, mert nem ittam meg (de csak a sarokba öntötte), utána Katiék néztem a TV műsorát, majd benéztem ideoda. Nem tetszett semmi, mert mindenki max volt... Leveledben volt egy pár sor, ami nagyon nem tetszett

nekem, nagyon pesszimista volt. Ilyesmit nekem ne írj, mert nagyon belerúgok a seggedbe, Kurtucz honvéd. Arról viszont beszélhetsz, hogy mennyit zabálsz, amikor hadtápos vagy. No, csak tömjed is a majmot, mert a pesti lányokhoz kell a kondi, s lassan kizavarnak benneteket, hogy egy kicsit kinn is legyetek... / Különben nagyon szimpatikus, rendes rajparancsnokod van, kíváncsi vagyok, hogy benn is tegezed-e őt. Ma nem tudom, mi a divat, de mi egy évig magáztuk őket. Persze, különleges eset a tied." Valóban különleges; anyám temetésére nem engedett haza a sereg, csak utána mehettem el a sírjához a rajp.k. kíséretében, mert még nem tettem esküt. „Remélem, jól vagy, ne légy pesszimista, igyekezz túltenni magad minden rossz gondolaton.” Nem sikerült. „Gondolom, lassan több időd lesz mindenre, s így foglalkozhatsz irodalommal, költészettel stb. / Jó legyél! Csókollak barátod Bandi. Üdvözlöm a raj p.k.-t.” Stb.

Apám csomagja. Több levél, ahogy ez is, bélyegzetlen kopertában. A csomagba téve érkezett. „Az ígéretemhez híven itt küldök egy kis hazait, ezt minden héten meg fogom ismételni. Egy kis kalóriapótlás jólesik.” Hogy mennyire? Szinte éhen halattak bennünket a seregben. Agyonhajtanak, aztán alig kapunk valamit. Alaposan lefogytam. „Vasárnap az esküre felmegyünk hozzád az egész család, kocsival.” Ktsz-elnök az öregünk, meg tudja szervezni az utazást. „Mi itthon megvagyunk, lassan magunkhoz térünk.” Én még hónapokkal később sem. „Az egész város fel van háborodva, hogy nem engedtek haza időben.” Okkal, mert aljasság volt. Pontosabban... maga a népi demokrácia. Magyar vörös hadsereg. Kádár-világ. (S e fél évben még jó néhány bélyeg nélküli, enyhén zsíros levél... otthoni hírekkel. „Fogyasztd egészséggel.” A tartalma elkelt a bakának!)

Pista: szomorú. Az esküre eljött Pestre az apja és a bátyja. „Édesapám mondta a szomorú hírt, hogy Édesanyád meghalt. Fogadd őszinte részvételemet. Maradjál erős, ne menjen el az életkedved, jóra fog fordulni minden. Fogunk még egyetemen tanulni... Ne csüggedj, nincs már »csak« 23 hónap...” Mi még tudtuk, hogy anyánk: Édesanyánk. (A Böjtmás hava 1-én keltezett, Pista laktanyai címére küldött leveletem „Ismeretlen cím” miatt a posta visszahozta a mi kaszárnyánkba. Ebben többek közt arról tudósítom a barátomat, hogy a vonaton megismerkedtem egy Edith nevű leánnyal, akit elveszek feleségül...) A Petőfiben találkoztunk újra: engem katonaszökevényként a városparancsnoksági fogdában tartottak, mielőtt elvittek volna a Fő uccára, s egy udvari sétámon ő volt az öröm. Kissé ijedten mondta, ne nála akarjak megint szökni... Kezében géppisztoly. Aztán majd Veszprémben találkozunk. Én kezdő újságíró, ő végzős vegyész egyetemista. Majd még két levél a veszprémi Naplóhoz az Erőmű lakótelepéről; az utolsó 1972 Kisasszony havában, Mariann-nal, a Mátrából. Aztán Csabán hallok a gyermekáldásról. (Béke és szeretet – velünk.)

Pali az Aranyuccából: rogyadozó verseinkről. (E hónapokban szinte naponta kapok levelet.) Túl a vizsgákon. „Otthon vagyok a kedves, sáros Nagyfaluban,” (az Aranyucca különösen az volt) „ahol a poháremelgető haverok között jól érzi magát az ember. Misikém, csak Te hiányzol a társaságba. Remélem, én legalábbis nagyon szeretném, ha most hazajönnél és a Halászbán jól kibeszélgetnénk magunkat. Lenne miről. Különben itt Csabán is rebesgetik már, hogy egy év után leszerelnek benneteket, szédületes lenne!” Az lett volna; akkor nem szököm meg, kivárom. Az általam kért könyvet megvette. „Misikém, írod, hogy alkossak véleményt verseid-

ról.” Meglep, mert nem szerettem az írókörü gittrágást, egymás dolgainak a nyílt színi elemzését. Lám, mégis. „Legjobb lenne szóban, de néhány mondatban azért megpróbálom. / Írod, hogy Cömbi teljesen absztrakt-nak tartja, Te pedig nagyon is konvencionálisnak.” Cömbinek (1981-ben) A csabai Szajrán is túl modern volt. „Ebből a szempontból a kettőtök álláspontja közé kell helyezkednem. Alapjában véve jól érthető, feltéve, ha az illető ismeri az indító okokat, amelyek a vers megírását kiváltották. S én ezt eléggé ismerem. Egyes utalásokat viszont én sem értek: »s lehányom kik élvezik e dögevő melót / és nem utálok a bölcs személyzetist.«” Haha. (Nyilván a Gamma személyzetisére gondoltam, aki '56-os múltamat firtatta, másképp hogy kerültem volna elé kazánfűtőjelöltként a kitűnő érettségimmel... Ha, ha.) Tiszta (mélyen elvont) »költészet«! „Tudom, hogy véték a dialektika alapszabályai ellen, ha csak így önkényesen kiszakítok 2 verssort, de őszintén nem tudom, milyen melóra utalsz itt.” Szerencsémre e „költeményemet” is elvitte a macska. „Talán a katonaságot szidalmazod itt (mint intézményt).” Minden intézményt. Az egyiket jobban, mint a másikat. Nem véletlen írtam ekkortájt anarchista kiáltványomat. „Egyes verssorok kifejezésmódja különösen tetszik. Pl. amikor azt mondod, »e semmi a fejben tudom nem sikerülhet / ám mi az ami ezen kívül enyém lehet / a Boldogság csak számomra magánakvaló.«” Sem híre, sem hamva ezeknek! Katonadolog, s bevághattam a tűzbe, vagy a Dunába. „Ebből viszont még pesszimizmusod árad. A megpróbáltatásoktól rogyadozni látszol. Légy erős!!! / Végeredményben én pozitíve értékelem műved.” Ő volt az egyetlen? „De meg kell jegyezmem, hogy méltó bírálója versednek akkor lehetnék, ha legalább oly mértékben ismerném az irodalmat, mint te.” Amikor még nekem is volt épp elég tanulni valóm! „Mi lenne,

ha elküldenéd ezt vagy más versedet Váczinak? / Szé-
dületes jó fej – Te is mindig mondd –, ő is rengeteget
szenvedett az életben, lényegében az indította el a költői pályán.” Nemrég Csabán járt, nagy vita kerekedett
világnézet és költészet viszonyáról. Majd megbeszél-
jük. (Küldtem neki, valahogy nem tetszettem ökelmé-
nek. Sem ekkor, sem később.) (A vagabund stílusom?)
Sereg és költészet. Épp összeillenek! A durvaság az ár-
nyalatokkal.

Vizesfásról Öcsi. 1964. Karácsony hava 17-én már írt
a seregbe sorolt „Huszár” Honvédnak Öcsi, a mező-
gazdának készülõ (amúgy Zsilip-környéki) osztálytárs-
barát. Kicsit nehéz kiolvasni, miben sántikál. Második
újévi levelében úgy kezdi: „nem értem, hogy egy sima
kopasz levelét felbontják, de tudod, most úgy írd, hogy
csak mi értsük jó lejtés jó fejelés”. És a szokásos irka-
firka. Jó fiú! Jó barát. Ő volt az, aki egy szilvesztereste a
Melósban az asztalunktól a háta mögé, a táncolók közé
vágott egy sörösüveget. Aztán széket emelgetett, hogy
most azt ereszti el... (Palival csak lestük.) Még hogy e
leveleinket elolvasták... (a kedves elhárító tovarisok?)!
Amikor olajra léptem, az utánam küldött szökevényül-
dözõk – a katonai rendészettõl? – Pali barátomtól az
egyetemi diákotthonban azt találták kérdezni, mikor
látta utoljára anarchista barátját?! Mert hogy a tisztes-
iskola padjában felejtettem (nem volt hová rejtenem)
azt az írásomat, amely az anarchia magasabbrendúsé-
gérõl bölcselkedett. El nem kobozták, máig megvan a
kéziratgyűjteményemben. (Hogy ne jöjjenek rá, miben
mesterkednek? Legyek óvatlan?)

Atilla, Csabáról, I. Ez idõben a barátaim egyike, adott
pillanatban vele volt a legszorosabb a kapcsolatom.
A többiek jórészt már egyetemen, neki elsõre nem si-

került a fölvételije, munkába állt (a meteorológiai állomáson), majd újra kísérletezett – ezúttal már természettan helyett a lutheri hittudománnyal – s fölvették. Teológusként sem bírta sokáig cérnával, hazajött. Mindenben csalódott? Utolsó beszélgetéseink a Körös-part s ligeti Sörkert helyett a könyvtárban. Nagyon eleget volt a kommunizmusból. Már főiskolás vagyok (1967 táján), amikor dobbant. Németországban köt ki, ahol rövidesen balesetben elhunyt. Másik beszélgetőtársa – élsportoló, amúgy enyhén nyilas beütésű tökéletlen volt, a század végén már félnótás csavargóként tengettlengett a városban – végig azon a véleményen volt, hogy Atillát a KGB elintézte.

Atilla... (Az édesanyja utóbb ahányszor meglátott, annyiszor elsírta magát. Megölelt, „Mintha a fiamat lát-nám!”), megpuszilt; ugyanígy tett a feleségemmel, akit bemutatam neki. Egy szem fia jutott neki rólunk eszé-be. Hogy Atilla is boldog házasságban lehetne, neki unokákkal, ha... bírja cérnával.) (Nem sikerült neki.) A mocsok bolsevizmus egyik fiatal, tehetséges magyar áldozata ő. Akit ezen a címen biztos nem tart nyilván senki. Nem is fog. De a mi szívünkben, míg dobban benne az élet, eleven marad. (A finomsága. Okosság. Becsületessége. Tisztasága.) (Hagyjuk inkább abba.) – Köszönd meg, hogy ilyen barátaid lehettek. – Ekkor még ezt írta, igen hosszú levél, kétszerre fért el a szabvány borítékban. Az első háromoldalas. (Rövidíteni szinte lehetetlen; csak jelzem, mi foglalkoztatja.)

„Itt van a másik idealista barátom, Miklós, »a yogi«, nem ismerek rá! Szerelmes lett egy jaminai lányba, és miatta félredobta az eddigi bölcs magatartását. »Fut az anyag után«! Hiába, Jézust is megkísértette az anyagosság (az ördög), de ő ellenállt neki. Mr. M. nem. – Sajnos.” Majd a sereg. „Van lehetőséged olvasni és tanulni? Vigyázz, nehogy elkapjon az anyagvilág for-

gataga. Te materialistának nevezed magad, de ahogy a leveledből kitűnik, a távolabbi jövőre vonatkozóan tanulni, olvasni szeretnél nagyrészt, és ez nem a pénz és különböző múlandó földi javak hajszolását jelenti.” Materialista szerzők könyveit olvasgatja, mindamellett „egy szilveszteri házibulin talákoztam egy harmadikos egyetemista lánnyal, aki itt lakik, ahol én, és rengeteg könyve van. Sartre-tól egy csomó (*A szavak* stb.), filozófiatörténeti könyvek (egyetemi) stb. Jóban vagyunk, úgyhogy könyvvel – ha szükségem van rá – el vagyok látva. Kétségtelenül vannak helyes gondolatok a materialista filozófiai könyvekben, de megnyugvást, kiegyensúlyozottságot és életörömet nem adnak. / Az egyénnel (individual), az emberrel, a lét kérdéseivel nagyon szűken foglalkoznak. Sokkal otthonosabban, nyugodtabban érzem magam és némi megnyugvást nyújtanak a yoga könyvei. / Amikor a Nyugat (értsd: Európa) először találkozott India tanításaival, a felfedezés ujjongó örömeivel fogadta az új eszméket. Goethe, majd Schopenhauer sokat tett azért, hogy a keleti gondolat meghonosodjék az európai talajban. Más kiváló elmék is munkálkodtak ezen már a múlt század első felében. Kétségtelen, hogy ismereteik még hézagosak voltak, és az indiai szellemiség egészét nem tekinthették át; ez kiütözik Schopenhauer bölceletéből is, hiszen peszszimizmusa igen távol áll az indiai filozófia egyetemes felfogásától, amely éppoly kevésbé jellemezhető a peszszimizmussal, mint az optimizmussal. India szellemi nagyságai ősidőktől fogva arra törekedtek, hogy a lét egyetemes mivoltát, gyökeres természetét megismerjék, s az ilyen átfogó, mindent magába záró szemlélet nem eshet a végletes felfogások egyoldalúságába... / A hindu bölcelet...” Stb. hosszan, részletesen, alaposan. Hogy pontosan-é, nem tudtam. Azt igen, hogy tágít a láthatáron... „Érdeemes némi fáradságot venni

ahhoz, hogy ezt megtanuljuk, mert a hindu bölcelet meg tudja adni azt, amit a Nyugat szerteágazó, egymástól eltérő irányokba mutató bölceleti rendszerei nem nyújtanak: a megnyugvást, a célhozalálást, önmagunk és a világ megismerését. Azt, amit a nyugati ember sem a tudományában, sem a bölceleteiben nem talál meg, hanem egyedül a vallásban – ha ugyan keresztül bír törni azon a gáton, amelyet éppen tudományossága és bölceletei állítanak a közvetlen, bensőségesebb vallási átélés elé. / Ellentétben ezzel, a Kelet bölcsessége nem nehezíti meg a vallásos átélést, hanem alásegíti, alátámasztja. Utat épít az értelem részére, hogy biztos lépésekkel haladhasson arrafelé, amerre másképpen csak a lelki ösztönzés vagy az érzés viheti...”

Atilla, Csabáról, II. A levél második része, a 4–6. sorzámmal ellátott, de immár mindkét felén teleírt folytatás lapjai másik borítékban érkeztek meg „Kurtucz Mihály György honvéd” kezébe Budára. „Azt mondhatnók, hogy a yoga nem egyéb, mint az értelmi út, a gondolkodás tudatos irányítása, amely áthidalja a látzólag áthidalhatatlan szakadékot a tudat fölötti és a tudatalatti, az észszerű és az érzésben gyökerező világ közt... / Az, hogy a yoga útja a nyugati embernek járhatatlan, tévhit... / Röviden: meg kell szerezni az uralmat magunkon. Hogy érzéseink, ösztönzéseink és gondolatunk ne éljenek önálló, öncélú életet, szinte függetlenül felsőbbrendű Énünk ítéletétől és akaratától, hanem kezünkbe ragadjuk a gyepelöt, amellyel az akart cél felé irányíthatjuk őket, mert valójában csak igavonó állatokhoz hasonlók, melyek énünk szekerébe vannak fogva. Az eszmélő emberhez már nem méltó, hogy indulatai, ösztönei, érzései, gondolatai és érzékei féktelenül, vakon ragadják el életének szekerét, míg ő maga tehetetlenül ül benne és nincsen hatalma akkor, hogy irányt

szabjon a száguldásnak, vagy nyugodt, biztos ütemre fogja a haladást. De ehhez az kell, hogy tisztában legyen önmagával és eszközeivel. / A Yoga erre tanít. Nem ígér mást, csak annyit, hogy elvezet bennünket önmagunkhoz, igazi mivoltunkhoz. Hogy feltárja előttünk azt, ami létünknek és az egyetemes létnek azonos gyökere és értelme, s amire semminő más értelmi út nem vezet rá bennünket. / A legközelebbi levelemben foglalkozok majd az elme állapotváltozásaival, ami világosan rámutat a Yoga útjának helyességére. / Bocsáss meg, Misi, hogy ceruzával írok, de nincs az egész házban egy valamirevaló toll sem. / Még egyszer remélem, hamarosan hazajöhetsz szabadságra és találkozhatom veled. Gondolkozzál azon, amit leírtam, olyan módon, hogy saját értékítéleted ne gátoljon a gondolkozásban. / Kérlek, Misi, írd vissza, amilyen hamar csak tudsz, nagyon várom válaszod. / Én sem tudtam hamarabb írni az új munkahely stb. miatt. Kérlek, ne neheztelj ezért. De azt hiszem, hosszú levelem kárpótol a várakozásért. / Szeretettel gondol rád barátod, / Attila. / P. S. Itthon nincs semmi újság. Én belenyugodtam, hogy itt kell ebben a városban lakni. Nincs hiányérzetem. Yogázni itt is lehet. Nem járok sehova, a legjobb szórakozásom az olvasás. Egész frankó könyvtáram van már itt a szobámban. Az olvasási stylusom: kihúzok egy könyvet csak úgy találomra és belekezdek, ha eszembe jut más, fogom a másik könyvet, és abban nézek utána a dolgoknak.”

Attila a buddhizmussal foglalkozott igen elszántan. Jóga, gyakori elmélyedés – volt, hogy kivonult egész napra a Körös-partra (Vesze felé, a fahídon túl), ott ült, gondolkodott, nézett a semmibe, kereste az örök (végső) igazságot... Lánnyal nem láttam, de egyszer a lakásukra látogatva, édesanyja azzal tanácsolt el, hogy a fia lefeküdt a barátnőjével, pihengetnek a nagyszó-

bában. Igen csinos, kedves, nálunk tán egy-két évvel idősebb úrilány volt, ismertem. Alaposan meglepett a dolog. Utána jelentkezett papneveldébe, de attól még elvehette volna.

Ő értelmiségi szülők gyermeke, „úri fiú”, én „iparos legény”, igaz, nagyra törő álmokkal, s mérhetetlen tudásvágygal, tanulhatnékkal. Akár csak ő. Összeillettünk. Ahogy összeillettem Palival is, aki viszont a kommunisták által tönkretett iparos kisvállalkozó gyermeke. Tehát „társadalmi helyzetünk” tekintetében ő áll hozzám közelebb. Hogy épp filozófia szakra jelentkeztem, abban tán Atilla is szerepet játszott. (Miközben aligha lettem volna odavaló!)

Milyen tisztán, világosan, ugyanakkor a legapróbb részletekre is kitérve fejteget! Mennyivel zavarosabb az én anarchista kiáltványom... Mekkora előnnyel indult – hogy ne zavarjon a tudása. Sőt, éppen hogy. Tanulásra serkentett. Hogy jobban értsük egymást. Közelebb kerüljünk. Miközben azért... kicsit körben járás az egész. Választékos modorban, meglelve a szavakat, amire én akkor még nem voltam képes? És hát nem csoda, hogy a lutheránus papképezdében sem érezhette magát sokkal nagyobb biztonságban, mint a vallástalanodó és istenkeresés-mentessé váló külvilágban.

Paraszt, iparos, tisztviselő, értelmiségi... Az előbbi kettő: népi? Az utóbbiak: úrifiúk, úrilányok. Ám végül is nem a különbség döntött. Hogy ki lehet a barátod. Kit engedsz magadhoz közel. Az, amiről Atilla beszélt. Ami az „anyag”-nál sokkal fontosabb. A szellem. Az a jó. A rossz... (Ami süt például az egyik Miska leveléből.) „Gyökér”, „gyökeres”, írja le többször is. Még hogy Makovecz meg jó magunk! Persze, hogy azt keressük, abból igyekszünk táplálkozni, ahhoz visszanyúlni, ha hajt a megújulhatnék.

Bandi a Corvinkáról. „Hát kedves matróz komám, először is közlöm veled, hogy jól vagyok, egészséges vagyok. Szombaton volt egy kis szesztornám, de nem voltam max, bár vasárnap elég csehül éreztem magam.” Mert a jó, egészséges bort a Viharsarokban hírből sem ismertük, sört ittunk, keverve leginkább keverttel, rummal, teadélutánon csokoládélikőrrel... „Ne félj,... kitűnően megvagyok nélküle is. És ha még meglenne az, amit ajánlasz, egy helyes kis diáklány. Keresem, keresem, de nem találom. Igaz, rossz helyen (Tégla), de fene tudja, valahogy képtelen vagyok máshová menni. Nem tudok egy olyan lánnyal találkozni, aki akár külsőleg, akár belsőleg le tudna kötni. Nem érted, mit akarok, az anyagiakat fogom nézni. Tudod, ilyenkor, ebben a korban, pláne az én esetemben (Klári) nagyon mérlegeljük ezt is. Ha valaha talállok valakit, én fogadni merem, hogy te leszel az első, akivel »boldogságom« közölni fogom.” (Nem közölte, máig.) „Hallom, Pityu is veled van, hogy van?... A mamája azt mondta, hogy el van keseredve Pityu is. Na de hát ez minden újonccal így van. / Örülök, hogy nem sikerült lerókáznod a szomszédodat, nem örülök, hogy egész nap ittál az első kimaradáson... Kitűnő dolgod lesz, ne félj, kimaradás, lógás, lányok, sport. A civil ruha biztos sikerülhet, de csak majd nyárra érdekes a dolog... Mi is alapozunk erősen, szerda, péntek. Az első edzésen olyan komoly porciót kaptunk, hogy szezonban 2 hét alatt nem volt ilyen fárasztó edzés, mint ez. Na de én ezért nem haragszom – én ezt szeretem. Uhrin Janki (tudod, a MÁV-ban focizott) az edző, csak ilyen legyen végig. Hívtak s hívnak is vissza az Előrébe, na, nem az első csapatba, de nem megyek, a fene tudja, hogy jól csinálom-e. Öregem, nincs játékosunk, nem igazoltak senkit. Láza, Raki, Kerekes katona... Lehet, hogy Béla beszáll tavasszal...” (Osgyán Béla, a Corvin uccából?) „Mi újság

Pesten a sportberkekben, Albertéknak hogy tetszik a katonaság?... Zárom levelem, kedves Misikém, kívánom, hogy levelem a legjobb egészségben és kedélyben találjon (mert esetleg pont kimaradásra fogsz menni parancskihirdetés után, dicséretet kapták, vagy megúsztál egy sakkozást, hadtápmelót stb.). / Jó legyél – csókollak, barátod / Bandi”.

Bandi, Bandi. Hogy szerettem (szeretem) ezeket a fiúkat!

Janeg: részvét. „Kedves Misikém! / Értesültem a szomorú hírről, fogadd őszinte részvételemet. Kérlek, légy erős, ne hagyd el magad, s főleg az eszedet. / ... Pali szombaton telefonált, hogy megy ki hozzád, sajnos nem tudtam menni... / Ölel barátod: Janega.” A barátaim szerették anyámat, őszinte, szívből szóló volt a részvétnyilvánításuk. Megrázta őket is, érezhettem. Mi magunk pedig... erősek nem voltunk, s elhagyni is elhagytuk magunk, sőt, az eszünk is.

Miska Szögedéből. „Legelőször is őszinte részvételemet küldöm, fel a fejjel, mindenkivel előfordul egyszer – igaz, Édesanya csak egy van, de mindenki elveszti egyszer, ki előbb, ki utóbb. / Különben minden vizsgám sikerült, csak a szövettanszigorlatom nem, azt majd február elején megújrazom. Ennyit a tanulásról, elegendem van belőle, nem kell mindig emlegetni. Másképp úgy megvolnék, lefogytam vagy négy-öt kilót, úgy néz ki a pofám, mint akit már egyszer-kétszer agyonverték. Nem azért, mintha máskor nem úgy nézne ki. / Amint olvasom, nem is olyan rossz a katonaság, csak én ne kerüljek oda egy darabig. Te sem fogsz belehalni, mások is kibírták már. Aztán meg, ha ki lehet majd menni, elmész csajozni, felszedesz egy-két jóképű kurvát, csak arra vigyázz, mást ne szedjél fel tőlük, mert akkor én rugdoslak seggbe. /

Palival karácsony tájékán beszéltem otthon, ő mondta, hogy egész jó képű baka lett belőled. Minden kislány csak egyes-egyedül utánad pisil. / Én még udvarolok az államis kislánynak (Judi), kurva nagy a szerelem. Hogy mikor nőszülök, azt nem tudom, lehet, hogy egy hónap múlva, de lehet, hogy csak évek múlva, még nem tudom, majd megírom... / Ölel barátod: Miska.” Emlékszünk rá (ötven év múlva is, mikor Miska már túl van mindenen), az Állami Áruházban eladó a babája.

Feri Visegrádról. Öcsém ír a visegrádi üdülőből, ahol én is megfordultam. „Amilyen rosszul kezdődött, most olyan jól érzem magam. Képzeld el! Az ismerkedési estén csak öreglányok voltak... Rá két napra egymás után kétszer zavartak ki a lányok szobájából. Aznap jöttek a lányok innen is, meg onnan is. Sajnos még nem volt olyan este, hogy 12 előtt lefeküdjünk.” Tizennyolc évesen mi nem a legtermészetesebb? „Máskülönben úgy a valagadba rúgok, ha hülyeségeket írsz.” Nyilván mert már akkor, két hónap után elegendem volt az egész katonáskodásból. „Van egy gyulai kislány, nagyon jó vagyok nála” (Feri jóvágású legény volt!), „csak egy kicsit ideg-sokkos. Akad még egy pár jó bőr” – mi más kellett akkor minekünk?! (Bőr, bőr, bőr...) (Jó kis bőr.) (Finom...)

Edith, Karcagról. Vonatközi ismeretség. Azaz: Csabáról Budára tartva Kurtucz honvéd belebotlik egy gyönyörű nagylányba. Editbe! Hogy milyen hatással volt rám ez a karcagi szépség, tán bizonyítja (szerencsére nem fog megjelenni, így nem lehet tanú) első kisregényem, az *EdithJanegaÉn*. A mulatságos a dologban, hogy ez afféle levélregényke vala... Most, kibővítve, újrakisérletezünk vele? Edith különleges betűi... (Melyet kislabilázni nem is olyan könnyű!) Érdekes, a pár uccával arrébb lakó, akkor még általunk nem ismert Körmendi

Lajos sem akármilyen egyéni írást sütött ki. (Véletlen még ismerték is egymást.) (Sőt.) (Kár, hogy valamennyi tőle kapott levélen Markszt Karcsi bátyátok hatvanfilléres képe virít reánk.) A kunságiak különködése: régi saját írásuk visszaremegése? „Immár hosszú percek óta azon méházom, hogy szólítsalak meg, de semmi eredmény nem született. Így hát mellőzve minden formáságot, papírra vetem gondolataimat, úgy, ahogy jönnek, spontán és szabadon.” Kár, hogy nem olyan szabadon, mint ahogy visszacsókolt a vonaton. S mesél suliról, melyet otthagytott, álláskereséséről – könyvtárosnak menne, de inkább férfiút vesznek föl... Apjáról, aki kiveri a fogát, ha nem jól viselkedik. (Kár lenne, mert igen jól álltak neki a szájában.) Otthon csak az unalom, a mélabú, letörtség... Épp ellenkezőleg, mint amilyen mellettem volt (a fapadon). „Tudom, hogy talán más hangulátú levelet vártál, de képtelen vagyok mást mutatni, mint amilyen vagyok, megjátszva a mimózáleket és a cicamicát. Csak azért, hogy jó legyen valakinél. Spec Nálad. Ez van, ezt tudom nyújtani, ha elfogadod.” Kapásból! Edith az a fajta lány, akit az első találkozótól után feleségül vennék! (Szerencsére nem eszik ilyen forrón a kását.) (Kényszerből lassítottunk.) (Hál' istennek!) „Amennyiben igen, úgy várom válaszod. Talán mégsem leszek én sem ennyire száraz és monoton, mint most... / Válasz esetén feladót mellőzz! Kérlek!!!” Mellőztem. S vártam... valami mást. Azt, amiből a vonaton ízelítőt adott.

Feri levele bandita bátyjának. Az apám által megcímzett levél mellé helyezve öcsém levele! „Drága Bátyám! / Tudom, hogy nem haragszol, hogy levelemmel zavarlak, vagy a fene tudja. Ne haragudj, jobban mondván még egyszer bocsánatot kérek, hogy nem látogattalak meg, amikor üdülni voltam” Visegrádon, a szövetkezet-i üdülöben, ahonnan korábban engem hazazavartak.

„Képzeld, bandita, lehet, hogy egy hónap múlva Pesten dolgozom. Képzeld, marha jó lesz nekem, sok nő, vagy erről ne beszéljek. Sajnálom azt a szegény szűz fejedet. Máskülönben megismerkedtem egy budaörsi kislánnyal, nagyon édes kislány.” El lehet képzelni. Öcsém tizenkilenc éves. „Szeretnék a helyedben lenni, pusztuljak el, ha nem. Lehet, hogy hülye vagyok, sőt, egész biztos, képzeld, szerelmes vagyok abba a kislányba vagy az anyjába? Sose tudni!... / Sok pusztit küld / a te szerető öcséd, / Feri.” Hogy mire majd leszerel, Pannit vegye el, Jaminából. Ő közelebb volt. És, mi tagadás, gyönyörű kislány. (A borítékban több levél – csomagmellékiek. S apánk írja: Erzsi elutazott Olaszországba.)

Szögedéből Miska: juj, élettan. Az egyetemi diákszallóról a mi (kietlen) budai kaszárnyánkba. „...a héten még kipihenem a vizsgák fáradalmait, rá is fáztam tegnap, élettanból beszedtem egy gyönyörű katalógust. Most szaladgálhatok igazolni. / Örömmel tudatom, hogy végre túl vagyok azon a szar anatómiaszigorlaton, hármásra sikerült. Úgy örültem, mint majom annak a bizonyos testrészeknek. / Szombaton délelőtt beszéltem a papáddal az Államiban” (mármint Áruházban), „mondta, lehet, hogy hazajössz; voltál otthon? Ha legközelebb jössz, írd meg és én is hazamegyek, és csinálunk valami jó kis »bulit«. / Most nem tudtam elmenni hozzátok, mert lekötött az »asszony«, másrészt meg borzasztó problémák vannak otthon, ugyanis anyámék eltiltottak a kislánytól, és így azt hiszem, kénytelen leszek meg-nősülni. Bízom benne, hogy nem bánom meg. / Lehet, hogy még március elején megteszem ezt a döntő hülyeséget, de majd csak lesz valahogy. / ...Látod, én így belemásztam a csajozásba, remélem, Te nem jársz így. / Milyenek a pesti csajok? Nem estél még bele egyikbe se?” Anyukája ellenezte, hogy foglalkozzon a kis keres-

kedőlánnyal, nem illett az ő nagyravágyó proli – öntudatos iparos(-), akarom mondani vasutas(né) – igényeinek. Orvosjelölt fia meg ez a kis bula! (Baráti társaságunkból ő nőszült meg először?)

Edith nem tanulni, dolgozni akar. Jókora forgalma volt e hónapokban az illetékes budai lokátoros (sőt, jelzős) iskola Kurtucz honvédnak fönntartott postafiókjának! Edith is: villámgyorsan válaszolt. Egyre forróbb a hangulat körülöttünk. (A légben, a postagalambok magasában.) Edith a minapi első, kétoldalas levél után nyolc oldalon lepett meg. S ezt már „Csók; Edith”-tel zárja. Mi más kell – mi nem hiányzik eléggé – egy magyar bakának?! De vigasz is volt abban a durva, embertelen világban. Nő, lány, kedves, szeret, csók... Ajaj. Persze, ölel. Az kellett nekünk a százszemélyes (emeletes-ágyas) honvédhodályban. Csók. Mi, ha nem ez hiányzott a legjobban. Ő is húsz, én is huszonegy. „Misi, tudom, elismerem, hogy teljes mértékben igazad van, amikor rá akarsz venni, hogy tanuljak tovább. Addig már eljutottam, hogy belássam, milyen örültséget csináltam, amikor otthagytam az iskolát. Hidd el, Misi, semmi képességem nincs ehhez a szakmához, de a legnagyobb baj talán mégis az, nincs bennem kitartás, akarat, nem tudok küzdeni, harcolni semmiért. A mezőgazdaság oly távol áll érdeklődési körömtől, egyenesen képtelen vagyok erre.” Tehát valamelyik mezőgazdasági felsőoktatási műintézet deákja (volt). „Mikor gimibe jártam, alig vártam, hogy dolgozhassak. Dolgoztam. Akkor tanulni akartam. Engedték, vállalták a taníttatásomat. És most itt vagyok, elpocsékolva két évet, anélkül, hogy anyagi helyzetemen javítottam volna, vagy nagyobb tudásra tettem volna szert. Sem ez, sem az... És még mindig nem tudom, hogy tulajdonképpen mit szeretnék, mihez volna kedvem.” Hányan, de hányan járnak ebben a

cipőben! „Egyáltalán van-e valami, valami, ami betöltené életemet, amihez volna bennem kitartás, ambíció.” Aztán arról ír, hisz a fenntartás nélküli szerelemben. (Láthatóan erre vár – várunk, valamennyien.) Majd megint a tanoda (főiskola?): „Nem ismerem a tanulás szépségét és örömét, ezért nem csinálom.” Kár; de tán megtalálta a helyét a világban e nélkül is. „Hogy egyáltalán mi az, amit szeretek? Az angol nyelv és a sport. Az egyikből érettségít, az utóbbiból néhány érmet szerezttem.” Szép alakja elhitei velünk az érmeit. „Azt hiszem, mi csak levelezésből fogunk megélni, egyhamar nem fogom meglátogatni a húgomat Gyulán.” Emiatt futottunk össze a Csabáról (neki Szajolban átszállást biztosító) Pestre igyekvő vonaton! Majd a levél végén föltételt szab: „Soha nem szabad Karcagra jönnöd!” Szavamat adtam, de amikor leszereltem, az első utam (Csabáról) hozzá vezetett. Hogy addigra kihűljön a korábban tomboló (levél)szerelme. (A túl vastag levél Edithnek két markszba – két hatvanfilléres M-bélyegbe – került. Kész ráfizetés!)

Misel úrnak Bandi. „Kedves Misel úr”, kezdi Bandi a mi honvédunknak írottakat. „Nagyon örülök, hogy oly kellemes utad volt visszafelé a szitibe. ...azonban eléggé helytelenül jártál el, ha már elalukált melletted az Ibo-lya. Na szóval, én nem tudtam volna aludni hagyni a kis édest. Persze igazad van, nem értek hozzá – te voltál ott... Pesten termel a kislány – akkor legyél jó nála... / Különben a múlt héten itthon volt Pista” (a seregből), „...nem nagyon tetszik neki. Szombaton a Barneválba készült a fiú. Vasárnap a Csabában szipkáztam, sikerült harmadszorra nagyon rendesen beszívnom (szombat este, vasárnap de. bunyó után), majd a meccs józandásra is jó volt. Ferónak szerelmet is vallottam, hogy mennyire oda vagyok Erzsikéért. Tudod, az a rendőr-

ségi kislány... Érdekes, talán föl sem ismerném, mégis szimpatikus a kislány, mert azt mondtad, hogy nagyon rendes lány. Ilyen szép jelzőket rég nem hallottam nők-ről. ...Figyelj, te buta honvéd, ne írj hülyeségeket, mert ráfázhatsz. Filozofálni és oktatni csak személyesen lehet, például ha vasárnap itthon leszel..." Ibolya? Edit volt? Ha ő, akkor valóban nem kellett volna aludni hagyni.

Edith (szittyá?) macsakakaparása. Újabb – Kurtucz honvéd nagy-nagy öröme! Azaz hogy... inkább egyféle ékírás. Ékek éke, elkaparva. De hogy boldoggá tett, bizonyos... Megint nyolc oldal, sűrűn beróva olvashatatlan gyöngybetűivel. (Titkosírás?) (E mögé rejtőzött?) „A tizedik levél után már menni fog?” – mármint írásának a megfejtése. „...levelünk ismét keresztezi egymást. Irtó röhejes (bocs’) ez a nagy lendület, melyet felvettünk. Egészen jól indulunk, viszont nem szeretném, ha később fordított helyzet állna be!” Erre ő hagyja abba a levélírást a hatodik után. (Valaki fölkarolta?) (Aki testközelben volt.) „Ha túl gyorsnak tartod az iramot, illetve a válaszaimat, szólj, megpróbálom túrtörtetni magam...” Miért tettem volna? Boldoggá tett a leveleivel. „Érdekes dologra lettem figyelmes leveleidben. Én mindig kínosan ügyelek arra, hogy velem mondanivalója nagyjából kapcsolódjon egymáshoz, igyekszem valami sorrendet kialakítani, Te viszont itt-ott beszúrsz egy-egy kérdést, kifejezést tömondat formájában, ami megmagyarázhatatlan módon roppant kedvesen hat.” (Különösen, ha valamiért kedveled az illetőt.) Majd azt írja le, milyennek lát. „Jellemképed bennem megannyi apró momentumból, elejtett szavakból, sőt egy-egy arckifejezésből alakult ki. »Remek a mimikád« Ez természetesen kevés ahhoz, hogy végső véleményt lehessen mondani, de a rendelkezésre álló idő és hely ennyit engedett megismerni belőled...”

S mert a fiúkról is kérdeztem, hát megírja, mi a véleménye rólunk. Élete első szerelme nagy csalódást okozott neki. Kihasználta, majd hanyagolta őt, de: „Bármennyire is gerinctelen anyagi ügyekben, mégis ő az igazi nagy szerelmem.” Kár, aranyom, kár... Aztán, Géza után, jött Tamás, ő meg csencselt... (A szép lányok így vonzzák a hülyegyerekeket?) (Persze, mert mindenkit.) (Téged tán nem?) Majd Csaba, aki elvette volna, ha elfelejti Gézát. „...nem tudta megérteni, hogy az első szerelmet nem lehet, nem szabad elfelejteni.” Felejteni valóban hogy lehetne, ám ilyen esetben túllépni rajta a lehető legszükségesebb. Árpit négy éve, levelezésből ismeri. (Ajvé.) (Mert lelkecském Lajos cimborámat nem említi; tán mert későbbi eset.) (Fölfűz bennünket a mézesmadzagjára?) Majd végül István, aki nős, de aki őt boldoggá tette. (1965 böjtelő hava derekánál tartunk.) (Miska, Miska; ennyit te sem tudnál fölsorolni!) (Úgyhogy erről lekéstél.) „Tíz levél, három találkozás.” (Mármint Istvánnal.) Sajnos nálad nem jött ki ez a kellemes arány. „...dióhéjban ennyi a Fiúkról. Ezek a legjellegzetesebb esetek voltak, azért írtam ezekről. Egyáltalán nem válik dicsőségemre, de még rengeteget tudnék mesélni.” Szűzanyám. Szűk húszévesen ilyen viharvert legyen! (S a továbbiakról nem is tudok.) Persze, aki ilyen vonzó... „Méh”, „darázs”, „légy”, „dongó”, minden, de minden bűvkörébe kerül.

Pali örvend a vasúti nagylánynak. Tanul, sportol, életkedve rendíthetetlen. Nem úgy, mint a miénk? „Leveledben beszámolsz kellemes utazásodról. Nagyon örvendek, hogy ilyen kedves, csinos, okos, jóra való, talpraesett, belevaló, helyes, jópofa hölgygel ismerkedtél meg. Remélem, szerelmes vagy belé és elveszed feleségül.” Minden lányt nyomban aránkká szerettük volna tenni, mondhatni abban a pillanatban. (Ami per-

sze többnyire nem sikerült.) (A legszívesebben rávetnéd magad...) „Honvédesküvő, gondold el. Szédületes. Arra elmegyek. Érdekes, most ismét, érdekelnek a nők.” Így voltunk vele. Többnyire érdekelték, de néha leálltunk. Nem szimulálni, sem sunyítani, nem erőt gyűjteni... Csak. Csak! Kicsit magunkba szállni. „Klárikával lazítunk... / Mit szólsz a tüntetéshez? Egészen jó story volt, persze a lapok nem hozták hitelesen. / M. botrányos! / Viszlát vasárnap!” Viszlát. De hogy tüntetés, 1965 télutó havában...

Edith Pesten az anyjánál. Bár Pesten van, nem találkozzhatunk, mert az édesanyját ápolja, s nem akar fölöslegesen fölizgatni. (Való, jól tette.) „Kölyök, nem is tudom, miért írok, csak éppen közölni akartam, hogy – sajnálatos körülmények következtében – Bp.-en vagyok... / Misikém, nagyon szeretném, ha most mellettem lehetnél,” (hát még én...) „a Te okos szavaid” (megtán az ölelésem [ajaj, hogy tud egy – éhes – magyar honvéd ölelni!]) „biztos megnyugtatón, vigasztalna.” (Állítom. [Illetve: állítja ő maga.]) „Most olyan letergikus, elkeseredett vagyok, nagyon vágyom utánad, a megértésedre, barátságodra.” (Stb.) „Á, hülye érzélgőség, semmi bajom, csak hülye vagyok!” (Lennél a karomban.) „Levél megy! / Edith... / Nem, mégis fáj valami, nagyon nem tudom mi ez. Nagyon hiányzol most!” Vigaszra várt. S te messze voltál. Valóban kár. Nagy kár.

Miska nőszül. „...szombaton megházasodom... Így most élni is alig van időm. Majd utána írok bővebben. Kint lakunk majd az »ANYÓSOMNÁL«, hál’ istennek. Remélem, ki fogunk jönni egymással...” Elég magyarázat egy barátság félbeszakadására az egyik fél házassága? Majd még egy levél... A többi néma csönd. (Homály.) (Néha összefutunk, kezet fogunk, előbb még meg is

öleljük egymást.) (Aztán.) (Egyik jobbra, másik balra.)
(Vagy épp... helyben marad.) (Később a belvárosi lakásukba még is hívott...) (Majd csak: Pá!)

Edith újabb nyolc oldala. Állás várja a TÖVÁL-nak mondott csirkekeltetőnél, három műszak, 850 forintért. „Hogyan tovább? Jelentkezem fodrásztanulónak és örökre búcsút mondok Karcagnak.” Már megint a hölgyfodrászat... Ki nem kerülhetem. (Hölgyfodrász a hölgymenyétek közt.) (Nem is volt olyan rossz.) (Helyzet.) (Mint helyzet.) (Csak hát, mi, másfelé indultunk.) („Mi”, azaz indultam, magam.) „...és hiszek az igaz, fenntartás nélküli nagy szerelemben, egész életemet ez tölti be, nem veszem észre, mennyire elmaradottak, régimódiak ezek az álmodozások, Csipke Rózsikának képzelem magam, aki várja a királyfit.” Melyik lány nem... S melyik fiú nem (vágják reá)! „A fellegekben érzem magam, elszakadva a földi valóságtól, csak egy-egy kudarc, csapás térít észhez e romantikus... álmodozásból. Hülye vagyok, a társadalom élősdije, kinek semmi haszna nincs, nem tudok semmit felmutatni, élek máról holnapra. Tartalmatlan üres lélek... Tiszta cirkuszporond az egész élet, mindenki egymásnak jól vagy rosszul játszik, legfeljebb egyeseknek jobb szerep jut.” Ilyen hangulatban ugrottam le a második emeletről. Ő szerencsére nem tette. Visszatartotta... az igaz szerelem reménye. (Igen, hogy édesanyává válhasson.) (Mert a nóta vége csak ez lehet.) (Remélem, sikerült neki.) (Én, akkor, még nem lettem volna képes neki megfelelni.) Csavarogni hívtam, s ő boldogan velem tartana! Ha szülővárosának polgárai nem néznék is jó szemmel. Karcagon, „...ahol még a tehénszarnak is köszönöd kell...!”, hogy szeressenek és valamennyire megbecsüljenek. „6 elemivel főnökök, elnökök, meg isten tudja, mik, és ők a világszépe! Házuk, pénzük,

kocsijuk van. És micsoda intelligencia! ...Csak jól kell helyezkedni, ez a hatalom titka.” Lelkem, ötven évvel később, a rabló(új)kapitalizmus dandárján sem jobb e tekintetben a helyzet. (Ezért akartam SÓGOROK címmel regényt írni.) „Persze, ha »okos kislány« lettem volna, már nem itt tartanék. Ja, jó, ezt én is tudom. Ehhez nem kell érettségi! Ezt valóban, hat elemivel is meg lehet tenni, nem? Bármennyire is szélhámosnak, csibésznek tartanak, de én a munkámból akarok élni, és nem magamból, nem azért, mert csinos vagyok. Ez a bökkenő, öregem! Nem vagyok kispolgári, és még Szűz Máriának sem képelem magam.” Szerencsére. „Lehet, hogy Te írsz rondábban, az enyém mindenestre olvashatatlanabb. 0:0! »Ha viszont leszerелеk, enyém lesz a világ, az egész világ«– írod. Tudom, értettem, mit akartál mondani, hogy két komplexumra gondolsz ezzel.” Lehetséges, ki emlékszik rá? „Nos, öregem, szívből kívánom, hogy leszerelésed után Tiéd legyen a Világ, az Egész Világ. Összes szépségeivel, gyönyöreivel, boldogságaival!!! Ó, Te hitvány esküszegő ördög! Te, ... semmi Te, már meggondoltam magam. Tízíg számolva lenyeltem mindazt, amit hirtelen, meggondolatlanul papírra akartam rögzíteni! Lehet, hogy egyszer váratlanul kitör belőlem, de most nem. Nem akarok a provokátor szerepében tetszelegni!” Még hogy kimondhatta volna; de (ha érezhettem volna). Száj- és körömfájás nevű járvány tombol a Kunságban, emiatt a levelei is el fognak maradni, írja. (Meggockáztattam volna.)

Még egy katonáékhoz küldött levelét őrzöm. Aztán hallga. Karcagon elhárít. Keresem Pesten, a munkahe-lyén, de épp csak köszönünk egymásnak.

Pista honvédnak. Pista honvédnak a Petőfi kaszárnyába küldött levelünket „ismeretlen cím” firkával visszahozta a postás a miénkbe. Ebben mit nem jegyzek meg:

„Eddig 3-szor voltam otthon eskü óta, s mindháromszor felcsíptem valakit. Ez volt a második. Vonaton ismerkedtünk meg... / Tegnap voltak látogatóim (egyik vasárnap otthon vagyok, a másikon pedig »vendégek« jönnek: rokonok, haverok, így aztán hetente kétszer jól érzem magam – minden csütörtökön jön egy kis hazai), megittam egy liter jó tolnai, szekszárdi vöröset. Mint a csabai ártézi víz, úgy folydogált le a torkomon. Rengeteg sört iszom – már amikor van rá pénzem ... / Tegnap délelőtt társadalmi munkaként 2 órát napoztam szélcsöndes helyen. Jó volt. / Egyébiránt a kis (20 éves egyetemista, illetve főiskolás) Edith 8 oldalas levelet ír. Elveszem feleségül! Hi-hi-hi!” Még hogy hihíhi... Szóval Edith!

Tétényből Marika: a lányok! Félt ányomasszony: „Kedves Misike! Nagyon csodálkoztam, hogy te vért adsz, hiszen olyan sápadt vagy és sovány, nem gondolod, hogy az egészségedbe kerül majd? / Emlékezz vissza, mikor otthon voltál a nyáron, mennyire Pestre kíváncsoztál, most itt vagy, és fölálodoznád a véredet, hogy haza tudjál menni egy napra?... / A lányok is pusziltatnak!! / Írjál!” Lányok, a lányok. Mindig a lányok. De hogy a vér...

Bandi, a seregbe. „...mint néha máskor is, ittam, no, nem sokat, csak egy pár vödör söröcskét, de ez nem tesz semmit, huligán, rendben? Pipa vagyok marhára, olyan nehezen boldogulok a nőekkel. Elmentem egy asztalitenisz edzésre s onnan hazakísértem az egyik vállalati kislányt. Egyből letegeztem (már azelőtt is ittam), fűzge, duma, s a végén éppen hogy megnyalhattam volna a száját. Az anyjuk micsodáját, azt hiszik ezek a rányik, hogy engem úgy megfoghatnak, ha nem adnak semmit. Nálam ez pedig rossz elv. Ott, ahol kap valamit az ember, ott mindig jobban is érzi magát az

illető dolgozó, nem? A francba...! Elavázok a Csabába, Zs. elvtárs és bandája – kellett neked nő –, szeszt ide. Iszogattunk-iszogattunk. / Apropos, vasárnap, nem tudtam berúgni, csak elmentem a Vasutasba, töménytelen sör is, nem voltam úgy megszívva, mint most. Na, majd holnap meglátjuk, club est a Téglában. / ...üdv a pesti nőknek – hajts rájuk. »Azt a bizonyos Erzsit« szeretem. Elkaptám?!» Ki tudja. Hun van mán a... tavali hó! (Meg meztelen csudaszép testem – írta volt a költő nem túl sokkal utóbb, szinte az időben.)

Pali: mennyi botrány! Botrány hátán botrány. „Te Mihály! / Botrányok mindenfelé. Janeg ott akarja végleg hagyni az egyetemet, M. megnősül, és lehet, hogy szerelmes leszek. Ezeken változtatni kellene.” Már megint Mártikát emlegeti, akinek Csabán telefonálnia kell az érdekemben; de hogy ki lehetett?! „Na, jól van, Csabán találkozunk.” Ott biztos. És szemrevételezzük a Mártikákat. (Katonakoromban is Palitól kaptam a legtöbb levelet. S nyilván ő keresett meg legtöbbször a kaszárnyában.)

Apánk szerelmes. Apám magyarázza a bizonyítványát, mit keres anyánk ágyában az a repedsarkú. Értem, hogy nő kell neki, de így...? Nő kell neki, de ez, ott? „...szeretem és feleségül akarom venni... Nem tudok nélküle élni...” Pár hónappal anyánk halála után? Az, hogy a lányával majdnem egyidős elvált (épp hogy nem kiskorú) „asszony”, hagyján, de ez az egész... „Majd ha egyszer te is szeretni fogsz valakit, meg fogsz érteni.” Azóta sem tudom. Akkor is értettem. Csak nem fogadtam el. (Feri alaposan nekitámadt.)

Pali összegyűjti. „Szólásaidat, aforizmáidat össze fogom gyűjteni, lehet, hogy ki is adom egyszer. Az utolsónak

az első fele nagyon tetszik... Csak az egész nagyon pesszimista hangulatú. Persze megértem. / Szombaton a Pannóniában voltam, és csúnyán berúgtam. / Vége.” Örvend, hogy vasárnap mi is fölöntöttünk a garatra. Szegény magyar honvédfiúkra is ráfér.

Bandi, Kurtucz honvédnak. „Belerúgok a seggedbe, édes fiam, ha még egyszer így eltűnsz előlem. Szóval kerestelek a Csabában végig, majd Büffé s Halászsárda, sehol nem voltál. Az ötörai teán érdeklődtem, hogy nem láttak-e, de láttak (Gyuri, a munkatársam), s ott voltál egy társasággal. Hova tüntetek? Különben láttam Erzsit is ott, aranyos teremtés, de – de magos nekem. A szó szoros értelmében, igaz, marha (vagyok): magas sarkú cipőben volt. Egyébként nagyon sajnálom, hogy nem tudtunk beszélgetni, lett volna egy pár dolog, amit csak személyesen lehet elmondani. Nagyot néztél volna, amikor iszom a málnát vagy a feketét, s szeszt egy falatot sem veszek a számba. / ...Mit írjak még, örvezető elvtárs – vasárnap utána a Restiben, majd a Vasutasban, végül a Hajóban voltam.” (A sorrend mindig valami hasonló volt; záróra előtt, hajnaltájban a Kishajóból mentünk haza.) „Kitűnően éreztem magam szesz nélkül, csak a Hajóban megszedültem a sok feketétől s cigitől. Különben este már úgy berekedtem (bunyómeccsen voltam), hogy alig tudtam beszélni. Nem is mertem táncolni a Hajóban. / Nem mertél megvárni az ibolyáddal, megállj, te HULIGÁN örvezető. / Írjál, örvezető elvtárs, minél hamarabb. Zárom »aranybetűs« soraim, üdv. Bandi.” Honvéd voltam, honvéd maradtam örökre. Ibolya meg éppen ki volt?... Biztos jó szagú. (S nem alulról, fölülről ízlelvén.)

Edith Szegedre, tavasszal. Nem jön, csak mintha oda képzelné magát. A legszerelmesebb levele. A végén

egyre kuszább sorok. Tán fölhaltott pár pohárral. (Ál-
lítólag a némileg ittas nő szeret a legvadabbul. A leg-
őszintébben. A legszabadabban.) „Misikém / ... Tulaj-
donképpen nem is tudom, hogy mit akarok írni, vagy
tudom, csak nem tudom szavakba önteni. Tavasz, nap-
fény, kék az ég, 20 év, szabadság, függetlenség!” Előbb-
biek a szögedi határban, Öthalmon is igen, utóbbiak
nem. „Mi kell még, most úgy érzem, semmi több, csak
még valaki. De ki? Talán Te?” Lehettem volna? „Le-
het. Nem tudom. De, úgy érzem, mégis Te!” Uszítja
ezt a szegény magyar bakát a szögedi határtalan határ-
ban. (A Nagykun pusztán könnyen megtehetette.) „Hü-
lye vagyok? Nem, csak megbolondított, felvillanyozott
a TAVASZ! Hogy miért hallgattam? Nem tudom! Te
sem? Talán azért, mert gyűlöltem, haragudtam min-
denkire, mindenre, nem szerettem és nem szerettem.
Melóztam, aludtam, cigiztem, és ez volt minden. Ha
nem dolgoztam, döglöttem (bocs’), vagy fordítva! Tel-
jes letargia, életúntság, fáradtság. Aztán másba öltöm
nyomoromat. Ittam!” Ajaj, mint mi, fiúk, ha úgyszintén
nekikeseredünk. „No, nem úgy, mint egy megrögzött
alkoholista, csak éppen” és a szavak kezdenek kicsúszni
a kezéből „éppen jólesett. Ha éhes voltam, csak kinyúj-
tottam a földre a kezem, és ittam. Valóságos kocsmá-
lett a lakás” (volt ilyen mifelénk is, üsmerős!) „tele üres
üvegekkel, csikkekkkel, szeméttel, nem takarítottam,
koszos és füllelt volt a lakás. De semmi nem érdekelt.
Ekkor így esett jól. Nem gondoltam semmire és senki-
re. Jó volt. Egyedül voltam, üvegek és csikkek társasá-
gában.” Elkent tinta foltja. „...nem gondoltam senkire.
Rád se, még magamra sem. Csak aludtam és ittam. Jó
volt, de ennek már vége.” Látni való az írásodon, amely
még kuszább. „Itt a tavasz. Boldog vagyok? / Szeretsz? /
Ugye állatian írok? ½ 2 van, 2-re megyek melózni. Most
jött a leveled! Gyorsan írok! Fekve, számból lóg a cigi.

Néha sírtam. Ez már csak olyan utórezgés. / Mondom, hogy vége! / Érted, értem? / Majd bővebben írok! / Szeress! Fiú! / Csók; és ami és minden, ami szép és jó! / Szeretsz, nem szeretsz! Hülye bagatell dolog! De szép és jó és nemes! / Puszil Edithed.”

Ha ezen az estén ott lehetek mellette, öt gyereket csinállok neki! Egyszerre. (Egy húszéves ifjú mire nem képes!) Szeretni; de jó is volna! Hogy soha többet ne írjon. (Valaki rányitott egy ilyen boldogtalan pillanatában, s ott ragadt?) Mi meg... Elhúztuk a csíkot. Hogy megtaláljuk: az igazit. (Mert, már akkor így gondoltam, csakis az lehet, aki egy életen át szeret.) (...Hogy boszszantotta ez az eleve csak futóvendégszerepre alkalmas lányokat!)

K. honvéd, Lánchídról. K. honvéd írja S. tizedesnek. A fertőszentmiklósi lokátoros egységtől Szeged Öthalom nevű határrészén magasodó (muszka, korábban ávos kaszárnya melletti) kunhalmon tápászkodó ruszki radarok alatti magyar légi figyelő század (?) őrhelyére, hol páran e tisztünkkel tisztesképzői gyakorlatunkat töltjük. (Itt gondoltuk végig, miként lehet, hogy kellené, netán, meglépni a seregből.) „Kedves »fijjugh«!!! / Megjöttünk erre az átkozott helyre és gyorsan megállapítottuk, hogy itt a szó legszorosabb értelmében nincs semmi. / Amerre a szem ellát, csak pusztá meg falu. Egész nap térdig érő szél. A falu kb. 4 km-re van...” A sör 2,70 a falu egyetlen II. o. éttermében, ahova hétvégén sikerül ki-kilógni. „Dezsővel jól megvagyunk, csak azt tudnám, hogy mi a francot kezdjük V. úrral. Ez a srác itt még hülyébb lett egy pár fokkal. Képzeld, már szavalt is a srác az ápr. 4-én rendezett helyi KISZ-délutánon stb. stb. Pl. mentünk a faluba, ő hozta a mappát. Szombaton elmentünk moziba is, ő a presszóban felejtette a sapkát (a mappát nem) stb. / ...A kaja

itt halál jó, bőven adnak, és ízletes is. Tegnap például itt voltak a szovjet barátaink, és ünnepi ebédet ettünk velük közösen. Disznótoros. Egészen kiváló volt. (Különben a disznóvágásnál P., K. is jelen volt, el is szaladt az egyik disznó, úgy kellett visszakergetni a földekről.)” Öthalmon is kitűnően főznek, életem legfinomabb csülkőpaprikását ott ettem. (Vagy csak ott voltam rá igazán kiéhezve?) „A századnál feltűnően nagy a lezserség, semmi katonai dolog nincs, amit itt betartának. Az ellentétek óriásiak. Pl. senki sem tiszteleg stb. De reggel mégis az egész század sorakozik (ki szőrösen, ki mocskosan, ki gyűrötten stb.), és eligazítás, majd vigyázz menetben »tisztelegj« című bohóckodás. Szóval itt a forma a lényeg (nem szőröznek a főszerokkal sokat). / Attól függetlenül azt már is megállapíthatjuk, hogy az iskola ehhez képest »oázis«. / Na »fijugg«, én befejezem, üdvözölök mindenkit, azt az »iszákos« S-t, a serifet (Kultucz).../ K. Úr / De jó lenne egy kicsit a kantinban inni, mi, Jóska!!!”

Jóska igen rendes szakaszvezetőnk volt. Ő kísért el Karácsony harmadnapján – eskü előtt ez csak így volt lehetséges – anyám sírjához, a budai kaszárnnyából a csabai sírkertbe édesanyámhoz, akinek a temetésére nem engedett el a kedves NépHadSereg. A lezserségről meg az öthalmi ügyünk jut eszembe: a telephelyünkről kísértáltunk páran a tanyavilágban elsőként föllelhető kocsmába. Ott úgy leittasodtunk, hogy a csizmámat pár korsó sörért eladtam volna, visszafelé pedig bekiabáltunk a dűlőútról a tanyaablakokban minket leső menyecskéknek, hogy mit teszünk velük, ha közelebb engednek magukhoz. Hogy a körletet övező erdő szélére érve már ott várjon bennünket a föllármázott városparancsnoksági őrzőjárat, ám mindenkit egyenként kellett előbb becserkészni, majd kihúzogtatni, megadásra kényszeríteni, mert szétszaladtunk, be a bokrok alá...

Reggel az eligazításon megkapjuk a magunkét: megkeserüljük, visszakérnek bennünket Budáról... (Hogy ezzel is arra biztassanak, szökjünk, amíg nem késő?)

Dezső honvéd pár sora a levél végén: ő is nagyon unja magát. „...nehezen múlnak a napok, melynek monotonitásából csak »Fekete talpú« barátunk tud néha kizökkenteni. Ilyennel: » – Lépjetek fel a Ki mit tud?-on csasztuskával« – »induljatok a vetélkedőn, én szavalkok vagy előadok valami monológot« stb. stb.” És már megint... Kultucz. (Aki ki tudja már, miért »serif«.)

K. honvéd pesti házmester fia. Egyszer, a leszerelés után, meglátogattuk. Neki azzal sikerült a mundértól megszabadulnia, hogy eltáv alatt leugrott a Lánchídról. Öngyilkosságot játszva. (Előbb B. honvéd, aki mellbe lötte magát; ő volt az a fiú, aki gitárral ült ki a kaszárnya ablakába és fájdalmas-szépen játszott a s énekelte *A fölkelő nap házá*t... Hogy vele keseregjünk; együttese egyik hangversenyére utóbb magunk is elmentünk, zavartan vette üdvözlésünket, jobb erről nem beszélni. Aztán a magunk szökése. Majd H. honvéd gyógyszer-túladagolása; vele előbb a Honvédkórházban, majd már polgári ruhában a belvárosi aszfalton futottam össze. V. honvéd állandóan betegnek tetette magát, hogy végül valóban leszereljék; rosszul van, elájult, fetreng, vonaglik, vigyék a gyöngélkedőre; fertői gyakorlaton irodalomszeretetével kelt zavart e pesti zsidó fiú. X. honvéd fölívágt a erét; őt nem szerelték le, olybá vették az elvtársak, hogy szimulál. – Szimulánsok, riadó! – A század valamennyi szimulánsa, leszámítva a budiban erét fölívágó barátunkat, városi gyerek. A városi fiúk kevésbé bírták e katonamódit! A vagányabbak igyekeztek meglépni. Ki így, ki úgy.

Zsuzsa Szegedre: Isten éltesse! Zsuzsikám Kondorosról dísztvíratot küldött az öthalmi jelzős állomásra!

Hogy kiment a fejemből... Violacsokrétával. Ő tiszta szívből szeretett. Én még éretlen voltam hozzá. SZUELETEESNAPODON NAGYON SOK BOLDOGSAAGOT KIVAANOK = ZSUZSA”. Kedves Zsuzsa... Remélem, boldog vagy.

Sanyi az ELTÉ-ről. Gyulai, 1964-ben együtt fölvételeztünk az ELTÉ-re. Őt fölvtették, mint mondta, mert az apja Szoc.hazás, minket helyhiány miatt nem. Kb. ugyanannyi pontot kaptunk. Hogy mennyire fáj? Nem az, hogy ő mehetett filozófia szakra, én nem, hanem hogy jól feleltem, mégsem kellek. Hogy most azt mondjam, jól jártam? Mibe keveredhettem volna? Mert róla később, a veszprémi szerkesztőségben kiderült, hogy besúgó lett. Volt iskolatársa regélte; beszélt idegen nyelveket, ennek is köszönhetően nemzetközi diáktáborokba járt (mert küldték). Jelentett diáktársairól is. Tudtam meg 1971-ben a pápai Sanyitól, a gyulai Sanyi évfolyamtársától. Hogy a levéltárban, Kopóiratunkhoz anyagot gyűjtve valóban rá is akadjunk. Utóbb hivatásos elhárító a moszkovita hun titkosrendőrség-nél. Szűzanyám!

Hogy az ember milyen sebezhető volt... Érzékeny, mindenre fogékony. Jóra. A rosszra is? Hogy valahogy mégiscsak elhárítsuk. Elhárítsa a Jóisten? (Mert mi erre kevesek lettünk volna?)

„Kurtucz Mihály honvéd – SZEGED, MN. 6978/3”. Az öthalmi jelzős század címére jött e levél. Ahol magamban már azon gondolkodtam, hogyan lehetne leszerelni. Ha nem megy, akkor is. „Kedves Miska! / Eredeti gondolataid vannak. Az optimizmus és a pesszimizmus eredetien és egészséges arányban dühöng benned. Hogyan is lehetne másként! / Egy dolog mindennél jobban megragadta figyelmem leveledből. »Bebarangolni a világot... ösztöneidnek engedelmeskedve...« Nagyszze-

rú! Egyetértünk, de... mindent meghatározott céllal. Leninről sem elfeledkezni, amiért érdemes a »keserves pillanatok is átélni«. Vagy mit akarunk, ha nem azt a kis »pluszt«, ami ránk ragadt, amit ha kínosan is, de meg kellett értenünk – hasznosítani? Filozófiai szakdolgozatomon munkálkodom. Figyelj: – Az elmélet és gyakorlat összhangja és ellentéte korunkban. Gondolhatod, hogy van miről írni. A hogyan persze más kérdés. Tény, hogy nem véletlenül írok erről. Erről Te is gondolkodhatsz, ha ráérsz. Csak néhány gondolat erről:” – és sorolja. Dialektika, Lenin, revizionizmus, dogmatizmus... Ha, ha. „Szigorlatokra készülök, nagyon nehéz napoknak nézek eléje. Akárhogyan is, végig kell csinálnunk mindent, amibe belefogtunk. Ne keseregj a jövőnkéről. A célod Te határozod meg, és senki más. Ha csak egyetlen tényt tartunk szem előtt, hogy mindennél többet ér a megismerés... megismerni a világot (erre ki-ki különböző formát választhat), akkor már érdemes élni. És azt hiszem, Neked is lesz feladatod. Sok mindenről beszélgettünk és vitatkoztunk, s mégis kevésről. Nem naggyá lenni, hanem másokat naggyá tenni... Gondolom, együtt fogunk tartani, a szavak teljes értelmében, és számítok rád.” Az tette volna be a kaput. „Egyébként hétfőn láttam Shakespeare: *II. Richárdját*, korábban Anouil(h): *Becket, avagy az Isten becsülete* c. drámáját. Mindkét darab jól át van itatva filozófiával s ennyiből érdekesekek voltak – viszont olyan árakat fizettem a jegyekért, amiktől minden alkalommal dühbe jöttem. Ha teheted, szerezd meg és olvasd el Lukács György *Az ész trónfosztása* c. munkáját. A modern irracionális és egzisztencializmus bírálata. Sírva kell fakadnia a gyengébb idegzetűeknek, hogy korunk egyik legnagyobb élő s legidősebb magyar filozófusa mennyire kapálódzik” (?) „az újhegeliánizmusban... Egyébként írd meg, milyen elméleti kérdések érdekelnek, s

megvitatjuk. Remélem, sikerül a kérvényed! S, ha nem, a tényeken mit sem változtat, igaz. Remélem, sokkal kellemesebb húsvétod lesz, mint amilyenre számíthatsz ilyen helyen.”

Sanyi egyfelől, Atilla másrészt. Választhattál. (Buddha? Lenin?) Ezért (is) szöktél meg a katonaságtól... két hónap múlva? (Elméleti helyett ez a gyakorlati kérdés foglalkoztatott Öthalmon.) Bemutatva az unalmast. Atilla örökre a szívemben maradt; Sándort sajnálom. (Szerencsére nem utána indultam.) (Atilla meg... világgá ment.)

Palit is lehangoltad. Persze aki a „távozáson” töri a fejét... Végtelen gyűlölettel viseltetem a néphadseregbeli élet iránt... A századból egymás után léptünk olajra. Nem lehetett kibírni! „Leveled pesszimista hangulata engem is lehangolt. Persze..., hogyan is érthetném meg teljesen lelkiállapotodat, szenvedéseid. Mert Te valóban többre vagy érdemes, sokkal többre. Te, én biztosan remélem, hogy egyszer ünnepezt ember leszel. Gondolom, az irodalom terén. Persze erre is azt mondanád, hogy merő naivság ez az idea. Lehet, de valahogy én hiszek benne.” Híres, hála istennek, nem lettem, de ő legalább bízott bennem. „...nekem is vannak problémáim, időnként elég súlyosak is, ...de a tiéd egész más jellegűek és permanensek.” Folyton-folyvást; ha esik, ha fú! Főleg ha esik is, fú is. (2016-ra beláthatod, meteopata vagy. Azaz hogy teljesen kiszolgáltatott az időjárásnak. Ha rossz idő tör ránk, néha megszólalni alig tudsz. Nem hogy végiggondolni valamit.) „Ami kis Zsuzsikát illeti, nagyon helyes kislány, ezt többször kifejtettem. Örülök, hogy szereted. Igaz, hogy kategorikusan így nem jelentetted ki, de úgy gondolom, hogy szíved mélyén így gondold.” Nem egészen... Zsuzsa talán az egyetlen lány, akire ötven év után is szeretettel

gondolok. Szeretettel és nem szerelemmel. Ő fülig szerelmes lett belém, nekem meg csak... tetszett. Eléggé! De hogy mélyíthettem volna el ezt a kapcsolatot, amikor éreztem, hogy nem tudom a forró, őszinte, tiszta, odaadó... szerelmét viszonzni. Ugyanúgy, ugyanolyan szenvedéllyel. Nem tudtam hazudni. Amit azóta is köszönök... magamnak. Nem skalpvadászt érdemelt, igaz férfit. Akit, remélem, megtalált abban, akinek később gyermekeket szült. (Máig él bennem az a kép, hogy amikor katonaszökevényként a stoppos kocsi áthajt velem Kondoroson, ő ott áll az út szélén... Álmodtam? Valóban így volt?... A Kaporszakállú, ha tudja.) Szeretnivaló drága Zsuzsika! (Ahogy állt, várt rám egy nyáron az Árpád-fürdő uszodájának a partján... Édes Jóistenem.) (Hogy csaphattam volna be.)

Janega az egyetemet otthagya egy zalai állami gazdaságban dolgozik, borzasztóan érzi magát az Isten háta mögötti faluban. Nem csoda, hogy hamarosan a keszthelyi Georgikon hallgatója lesz. Pali meg? „Úgy szeretnék valakit szeretni.” (S napi hetvenöt forintért statisztál Gál István *Jegenyék* című mozijában.) Ez az. Szeretni. És szeretve lenni.

Arankám a seregbe. „Édes kis Misikém! / Kívánom a jó Istentől, hogy e pár sor írásom jó egészségben és nyugodt lelkiállapotban találjon. Ugye megbocsájtod nekem, hogy ilyen nagyon ritkán írok, tudom, hogy vigasztalnom kellene, de én is fáradt, összetört, legyengült idegzettel vagyok, aki csak kötelességből akarok élni. / Légy erős, Misikém, tudom, hogy nehéz, duplán nehezedik rád, szokatlan új, katonaéleted és szegény anyuka elvesztése. Fiatal vagy, és az életnek kell győznie, meg fog a szíved erősödni, csak bízzál benne, lesz még napfény és derű az életedben, csak most át kell vészelni a nehezebb részt. Te vagy az én nagy Mityukám,

mindig úgy fogom tekinteni, mintha az én fiam volnál, ha valami hiányzik, nyugodtan megírhatod nekünk is, majd én is ezután gyakrabban fogok írni. Próbáld lekötni magad, a lehetőséghez mértén, kihasználni és belekapaszkodni a kulturális tevékenységbe. Bárhol vagy, amit az életről tapasztalsz, az mind tudás és bővíti a látókörödet, a nehézségeket pedig próbáld könnyedebben áthidalni.” Rám fért nagynéném biztatása. Valamennyire biztos használt is. Hogy azért rövidesen csak faképnél hagyjam a Magyar Néphadsereg nevű csatlós ármádiát.

Házasodik apád. Távirat Szegedre, az öthalmi kiskaszárnyába: „MISIKEEM AAPRILIS 18AAN ESKUEDUENK NAGYON VAARUNK APUKAAD”. Valójában március 31-én, de így engedtek haza. S hogy nagyon szereti az ő kicsi fiát... Küldi a csomagot. És hogy jön a hagyatéki tárgyalás. (Amin a három gyereket ki akarta semmizni. Nagynénénk, Aranka védett meg bennünket. A bárcás mindent vitt volna... Gyulára, amikor odaköltöztek, hogy majd apánk üresen, kifosztva jöjjön haza.) ...Becsavarodott, nem is kicsit. Nagyon. (A nemi vágy... elborította az agyát? Valamennyiünkét így szokta?) (Utólag belegondolva: vergődő lélek? „Azért a tíz évért megérte”?) Fodrászverseny később a csabai Télikertben. Utána vacsora a Csaba étteremben. Apám az újasszonnyal odaült a versenyt megnyerő fia asztalához. Feri odahívta a cigányt és elhúzatta vele: PIROS RÓZSÁK BESZÉLGETNEK... Anyánk kedvenc nótája volt. Apánk leforrázva állt odébb az ágyasából lett újabb feleségével. PIROS RÓZSÁK BESZÉLGETNEK, BÓLINTGATNAK, ÚGY FELELNEK EGYMÁSNAK. / TALÁLGATJÁK, HOVÁ JUTNAK, MELY SARKÁBA ENNEK A NAGY VILÁGNAK. / SZÉP ASSZONYNAK HÓKEBLÉRE, VAGY EGY

GYÁSZOS TEMETÉSRE, / KOSZORÚBA FON-
JÁK? / VAGY TALÁN AZ ÉJSZAKÁBAN, VALAHOL
EGY KIS KOCSMÁBAN, / EGY SZÉP LÁNYRA
SZÓRJÁK. / ...PIROS RÓZSÁK ILLATÁVAL, HAL-
KAN SÍRÓ MUZSIKÁVAL, ÜZENEM TENÉKED:
/ SZEGÉNY VAGYOK, SEMMIM SINCSÉN, SZÁZ
RÓZSA MINDEN KINCSEM, / ADD ÉRTE A SZÍ-
VED. Mindenét odaadta. (Nekünk.)

Öthalomra a húgom. „Tudom, hogy haragszol érte, de végképp elment a kedvem a tanulástól. Félév után minden leckét megtanultam történelemből – persze másból is, csak most ezt akarom kihangsúlyozni –, és amikor kimentem felelni, 2-re feleltem. Amikor elkezdtem mondani, látta Aranka néni, hogy tudom, és addig kevert, kavart, amíg tudott olyat kérdezni, hogy nem tudtam rá felelni. De sajnos nagyon hamar kitalálta, hogy mit nem tudok. Az volt az érdekes, hogy amit kérdezett, az osztályból senki sem tudta. Még a végén neki állt feljebb, és azt mondta, hogy ha nem tanulok, én bánom meg. Pedig félév után olyan kedvvel kezdtem tanulni, és egy ilyen rossz felelet mindent elrontott. / ...remélem, vasárnap hazajössz.” ...írja a tizenöt éves, elsős gimnazista húgom. Megette a fene! Pedig csak a tanár alkalmatlan e hivatásra. (Hogy eszembe jusson: engem is hogy ki lehet billenteni az egyensúlyomból. Mennyire megzavarható vagyok... a rossz időtől – front! nevű „frakk”-tól... –, közbekotyogástól, rám ijesztéstől. Szegény Aranka néni. Én sem voltam érte odáig. Mert ő sem értem. Pedig a történelemért én is odáig voltam. ...Nem segít, ront. S akkor már írhat akármilyen ügyes tanulmányt! Nyugodjék – ő is békében.)

Apám a Honvéd kórházba. A Róbert Károly körúti Honvéd kórház elmeosztályára címzett levél. Apám

nyugtat, nyugodjak meg, a sorsom rendbe fog jönni. Nem tudja, hogy csak akkor, ha sikerül magam leszereltetnem. S ehhez sok minden kell, csak nyugtalanság nem. Nagyon is nyugodt voltam – azon igyekezve, hogy félrevezessem a katonaeorvos elvtársakat. (Lásd leírását KUKKERLÁTÁS című kisdéd beszélyünkben.) Ezt forró fejjel aligha vihettem volna véghez. Erőt ehhez nem a maga mellé riherongyot kerítő apám, hanem a bennünk máig tisztán élő anyánk adott. (Meg persze az életöszton.) (Megúszni!) (Kikerülni!) (Szabadulni...) (Hogy tanulhassak.) (Sajnos nem tudtam elképzelni, hogy a katonaság miatt két év kiesem, fölöslegesen teljen.) „Erzsinek befejeződött az első gimnázium. Öcsi a régi. M. jól van.” A szabadulásom előtt még meglátogatott a zárt osztályon. Beszélt a főorvossal (Magyar volt a neve), aki azt mondta, hogy kiengednek, de ha legközelebb ilyesmit csinállok, nem úszom meg ennyivel. Mert valójában semmit sem találtak. (Utóbb egykori osztálytárs mesélte: a nagybátyja volt az egyik ápoló az említett műintézetben, aki azt mondta, nem tudja, hogy csináltam, de azzal úsztam meg, kevertem meg őket, hogy a szemészetre vitettem magam, amikor megjelentem a Fő uccáról jövet a kórházban.)

Megszöktem a katonaságtól, hadbíróságra kerültem, Fő uccai börtönükbe, onnan elmészeti kivizsgálásra. (Tíz évvel korábban halálra ítélték a hasonlóan viselkedő bakákat – tudom meg az 1953-ban kivégzett ellenálló, Ungár József szobrának 2016. október 22-i almádi avatásán Hatvári Hugótól, aki halálra ítéltként együtt várt ugyanakkor a kivégzésre egy katonaszökevényvel.) (Ugyanazok az ügyészek, bírák foglalkoztak velem; durvaságuk is erre a „tapasztalatukra” utalt.)

Húgom a Honvédba. A Róbert Károly körüti elmére. Zárt, persze (nehogy megint lelépjek.) Hol épp kivizs-

gálandó voltam. Azért nem jöttek el hozzám, mert nem tudták, hogy még ott vagyok-e. „Különben ma... vagyok 15 éves. Arankáéktól kaptam 50 Ft-ot, és vettem rajta strandpapucsot. / Az iskolának vége, vagyis egyenlőre, mert másodikban folytatódik. Tovább. Úgy örülök, hogy kémiából 5-ös leszek. Átlagban 3,1 vagy 3,2 leszek. / Mostohaanyád valamelyik nap elkezdte mondani, hogy ő az én helyemben elmenne ipari tanulónak, és mondta, hogy milyen jól keres P. Márti. / Megmondtam neki, hogy én tanulni akarok, és nem érdekel a pénz.” (Mostohánkat hogyan érdekelte volna.) „Érettségi után megyek vagy Sopronba, vagy Szarvasra óvónőképzőbe.” (Az tette volna be a kaput, továbbtanuljon, pénzbe kerüljön, ne álljon meg – minél előbb – a saját lábán...) (Nem is tudta ezt az álmát valóra váltani. Csak jóval később, munka mellett – néptáncoktatóként – végezte el a szegedi tanárképzőt.) „Mama a héten felmegy hozzád.” Erre sem emlékszem. Hogy öreganyám megkeresett volna a budai kaszárnnyában... Hogy mehetnékje – jöhetnékje – volt nyolcvanéves korában is, azt elhiszem. Tudom.

Néném a Honvédba. Aranka néném levele elért a Róbert Károly körútra, a Honvéd kórházba is, ahol az iránt érdeklődtek az ideg- és elmeorvosok, Kurtucz honvéd tudta-é, avagy mégsem, hogy s mint, amikor meglépett a laktanyájából, s hazakutyagolt Csabára, gyalogszerrel úgy száz kilométert, a többit alkalmi fuvarral téve meg. „Édes Misikém! / Ne haragudj, csillagom, hogy nem mentem vissza vasárnap délután hozzád, de olyan fáradtak voltunk Arival, és annyira rimánkodott, hogy menjünk el az Állatkertbe, és a villamosoktól kezdve mindenhol sokan vannak, és nagyon sok idő kell, akárhova megy az ember. Ha volt úgy is látogatód, Pali, elbeszélgettél vele, és nem baj, ugye, hogy nem mentem

vissza. / Pihenjél, jó fiú legyél, sokat gondolunk rád, és nagyon sokszor csókolunk mindannyian. / Aranka és az egész család.”

Érdekes, a Honvéd kórház zárt osztályán nálam tiszteletüket tevő családtagok és barátok közül senkire sem emlékszem. Olyan nagy bajban voltam, hogy ahhoz képest... Minden rezdülésemnek tekintetbe kellett vennie, hogy beteget alakítok – szimulálok. Már ez maga volt a tudathasadás. (Már ha hagytam volna...) (Azért sem.) (Harminc év múlva Körmendinek hogy tetszett, amikor elszóltam magam, szimuláns voltam!) (Ha-ha!) Csak apámra és mostohaanyámra emlékszem a látogatóim közül. Amikor elengedtek, őket fogadta a főorvos. Teremtőm! ...Arikám. (A sírján – Nagymaroson, ahol az unokája temette el – özvegy Schmidt Jánosné helyett a Farkas Aranka név olvasható.) A világ legdrágább keresztanyja volt ő. Amilyennek minden keresztszülőnek lennie kellene.

Szegedi elutasítás, Geregyessel. Mi más lett volna? A tanárképző magyar-történelem szakára jelentkeztem a seregből, amelytől épp egy hónapja bocsátottak el. Úgyhogy fölkészülni... S olyan állapotban! Persze hogy nem sikerült a fölvételi. Szégyelltem is magam Geregyes Endre előtt, aki magyarból vizsgáztatott.

Janeg: Lengyelhonba! „Kedves Misikém! / Örömmel olvastam leveled, melyet már otthonról írtál... / Jelenleg én is dolgozom, a mai nappal az EGYT-ban. Az elmúlt héten voltam felvételizni Keszthelyen, minden jól sikerült, ma értesítettek, fel is vettek. Jól kitoltak velem, mi!! / Pali is lenn volt a Balcsin 4 napig, igen jól szórakoztunk, péntek-szombaton Fenyvesen 6 lány társaságában, vasárnap-hétfőn Keszthelyen. Szombaton csúnyán berúgtunk Badacsonyban, sokat emlegettünk, hi-

ányoztál nagyon. / Én abszolúte nem emlékszem, hogy kerültem haza, Fenyvesre. Keszthelyen is jól éreztük magunkat (pénz nélkül). Hát igen, pénzünk az nincs, s e nélkül nagyon silány az élet. Most Palival mindent megpróbálunk, de hiába, alkalmi munkát nem kapunk, még idén lapátolást sem éjjelre. Így egy hónapot dolgozom én, Pali már júl. 31-én végez s megy haza, biztos jól érzitek majd magatokat. Misikém, ... hogy mikor megyünk Lengyelországba, ... 3-4 hétre, persze lehet, hogy csak 10 nap lesz belőle, majd akkor elvállik. Szeretettel meghívlak a turnéra, ha tisztességes személyemet nem becsüled le, nekem egy haverom jön még, Te és Pali ígérek. Gondold meg, a lehetőségeket latolgasd, s persze értesíts engem is.” Hogyne mentem volna a barátaimmal Lengyelbe csavarogni! Csak épp akkor szereltem le, nem is akárhogy, egy vasam sincs, s nincs kitől kérem. (Ha lenne kitől, sem kérnék erre pénzt. Ekkorra kezdtem megtanulni, hogy magamon kívül másra aligha számíthatok.) „Mindenesetre nagyon örülnék, ha jönnél, örült nagy botrányokat csinálnánk! / Most zárom soraimat, kérlek, írd, mi újság nálatok, azon a gyönyörű Békéscsabán. / Ölel barátod: Janega. / U.i. Remélem, nem nőszültél még meg!!” Nem, nem. Kisebb gondom is nagyobb volt annál.

Lengyelország... Igen finom lett volna! A legjobb cimborákkal. De botrány... a katonaságtól való szökés, a Fő uccai hadbírótság és börtön után más sem hiányzott volna! Amit ő honnan tudna. (Nagyon nem regéltem róla később sem, senkinek. Mert ha kiderül, hogy svejki alakítással tévesztettem meg a katonáorvosokat és hadbírákat, kaptam volna jó pár évet.) (Ami még kevésbé hiányzott.)

Pali a badacsonyi buliról. Ekkor már otthon lehettem, mert a Corvin 7-be címezi Palkó. „Remélem, meg-

kaptad balatoni lapunkat, amelyet Janegával küldtünk Alsóbélatelepről. Teljesen jól éreztük magunkat. Hat leányzó és négy ifjanc volt abban a négyszemélyes kégliben.” Épp én hiányoztam, a katonaságnál alaposan kiéhezetté... „Gondolhatod, hogy milyen mókás lehetett.” El lehet képzelni. „Szombaton Badacsonyan voltunk, és borzasztó mód berúgtunk. Különösen Janega; botránnyosan nézett ki. Visszafelé jövet a hajón pedig abszolút önkívületi állapotban a padlón feküdt. Az állomástól a lányok vitték haza. Igaz... én sem dicselkedhettem valami józan hangulattal.” Az lett volna a csoda. (Na, ezt is megúszta, Miskonás!) Majd a nyári csabai terveket emlegeti, meg hogy tán jön velük Rozál. Végül azzal zárja sorait: „Most berekesztem. Pannika ugyanis már vár.” Hogy melyik, az ég tudja!

Janeg Lengyelből. Képeslap Katovicéből: „Lengyelországból írom soraimat, kár, hogy nem tudtál velünk jönni. Leírni nehéz, hogy mik történnek naponta, asszonyomnál” (?) „vagyunk, igen jó. Lassan már egy hete. Úgy indultunk, hogy továbbmegyünk 1-2 nap múlva, de ebből nem lesz semmi, azt hiszem, a 2 hetet itt töltjük. / Légy jó, vigyázz unokabátyámra, ne sokat igyon, hamar megárt neki. Ölel barátod: Janega”. Még valaki, a lapszélen küldé szívélyes üdvözlését: Mila?

Pali: vigasztald a csabai jányokat! Már megint: irkából kitépelt oldalra ereszti mondandóját. „Egy elmaradt óra kellemes kedélyállapotában írónak e sorok. / Szombaton kaptam meg a 2 vécépapírt (már megbocsáss), amelyet nagyon cseles módon, de elég rondán firkáltál tele. Persze a tartalom az alapvető, úgyhogy ezután csak ezt fogom taglalni. / Írói elképzelésed újfent tetszik, de most már igazán kezdjél is hozzá.” Kezdeni kezdtem... „Persze drámával kezdened hülyeség.” Valamit mintha

valóban... „Írjál inkább verseket és közben egy-egy jó témával kecsgetető prózát. / Ami a verseket illeti, azokat itt küldöm, ami elfér. Ugyanis épp párat megtaláltam még a régiak közül is. Természetesen a legfontosabbat elsőként tészem be a borítékba. No meg itt vannak a katonaságnál írott lábjegyzeteid.” 1962-ben vehettem a kítűnő szlovákceh írógépeket, azóta azzal ütögetem le a költeményeimet s a lábjegyzeteimet. „Ami a más irányú tevékenységedet illeti, meg vagyok botránkoztatva. Egy lány (tudom, imádod) miatt bejárni fél Dél-Magyarországot. HB., kirándulás, pia stb. Persze megértelek, egyszerűen megőrülsz, ha ő reá gondolsz. Na, nem gúnyolódok.” Marika? Ági? Valamelyik a dél-magyarországiak közül (Szögedében, Makón...) „Kedves Michel, légy szíves, vigasztald meg Bcsaba utánam zokogó leányait (Borit, K. Erzsikét, Borit, Katit, Klárit stb..).” Bori kettő is volt? Erzsike meg... Előbb én voltam belé szerelmes (két hétig?), majd ő (uszkve). Stafétafutás volt – utána, fölöslegesen. Mert az ő szerelmük sem tartott semmivel sem tovább. (Húsz évvel később a csabai zsidópiacra láttam, kínálta a portékáját: – Ezt vigye, ne azt! Ez az olcsóbb! A K.-féle bokazokni...) (Ha jól emlékszem, az ő apukája is ávostiszt volt.) (Ahogy egy másik első szeretőm a Zsidó uccából.) (Ők nem voltak zsidók; nyilván az elpusztított zsidók házaiba telepített ávós családok egyike lehetett az övék.) (Istenkém.) (Az apja alaposan megnézett magának...) Ezt megúsztuk, villant össze a szemünk Palival a ki tudja hányadik korsó sör után a Halászbán. ...Nyilván a belegyömöszölt kézirat miatt, portó lett a vége: a hatvanfilléres bélyeg kevés, 1,20-szal meg kellett toldanom. Hogy tovább növelje írói kiadásomat (mielőtt még íróvá váltam volna).

Pali a Makarenkó uccából: botrány... Hogyne, a Corvin 7.-be. Cerkával, mert tollából kifogyott az élet.

„A múltkori nem találkozásunk botrányos volt.” Már megint botrány! „Hát, kérlek szépen, csak fél órát ácsorogtam (szerencsére jó idő volt) a Baross előtt. De hát a leírtak alapján megértelek. Karcag...” Meglátogattam a katonavonaton megismert szerelmemet, Edithet. „Ez viszont beadott neked. Mi lesz Ágival? Nagy szélhámós vagy, az szent.” Nem annyira. Ági eltávolodott tőlem, hogy Edithnél keressek vigaszt. (Hogy vele sem járjak jobban.) „Persze én sem panaszkodhatok. Szegény Anikó, ha tudná, a kis édes.” (Utóbb rendőrként posztolt szülővárosunk uccáin, hogy legyen mivel húzni Palit: – Rendőrnővel akarod az éccakát tölteni?) (Mi tagadás, akarta... Sőt!) (Aztán a gumibot csak választóvonallá varázsolódott.) „De hát élni kell az alkalmakkal, meg aztán ki tudja, hogy s hogyan él. / Képzeld, állandóan meg akar valaki örülni miattam. De, persze, ezen a téren még tanulnom kell Tőled.” Kac, kac. (Bagoly mondja verébnek.) „Erzsike nagyon invitál Szegedre, úgyhogy előbb-utóbb felkeresem... Képzeld, tegnap összejöttem egy rettentő érdekes arcú, nagyon csinos lánnyal (19 éves), aki életében még csak egyszer csókolózott.” Ennyit vallott be Neked. „Nem akartam hinni neki, de ő bebizonyította.” Aha. Majd folytattad a kiképzést! „Nagyon okos, rendes kislány. 5 óra hosszát ültünk Budán éjjel egy parkban valahol és kellemesen elbeszélgettünk.” Stb. Ahogy én Ágival a dorozsmai templomkertben. – Ez már kezd veszélyes lenni – mondta szerelmem az adott pillanatban. Vitán fölül. „Szavamra mondom, valósággal lenyűgözött.” Ilyen helyzetben mit érezhet egy huszonegy éves nagyfiú? Éccaka, a ligetben, kettesben, csinos leánnyal. Az lenne a furcsa, ha nem így éreznénk. „Ilyen típusú leányzóval még életemben nem találkoztam.” Én sem. „Nagyon vonzó, és mégsem érdekel különösképpen.” Na, ez a gond, itt a bibi. (Hol is?) És hogy most épp mit olvas:

Somogyi Tóth Sándor: *Próféta voltál szívem...* (Vagy én ajánlottam neki, vagy ő épp most nekem.)

Pali unja a bulikat, ellenben a tudomány! Boldog, hogy megtarthatta első hivatalos spanyoloráját (a TIT-ben) – helyettesítenie kellett tanárukat. S jól jött az ötven forint is. Dicséri a *Magyarországot*, amely szerinte az egyetlen értelmes politikai lap kis honunkban. „Tegnap a vállalatomnál volt egy buli. Én is hivatalos voltam erre. Teljesen felesleges volt, és minden ilyen jellegű buli az. Meg általában a tömeghelyek azok. Nem érdekel a szórakozás, a nő, az ital, a tánc. Csak a zene, no meg a többi általad már ismert terület. A tudomány! »A tudomány egy fa, amelynek gyökere keserű, de gyümölcse édes!« (Arisztotelész). Nagyon tetszik.” Ajaj, szóval idejutottunk. Benőtt a fejünk lágya? Megkomolyodtunk, érünk, éregetünk?... Mi magunk épp keményen tanulunk, hogy végre sikerüljön az a kibalzsamozott fölvételi.

A tudomány. A tudás. Valóban. Hogy többet tudjunk. Okosabbak legyünk. Kevésbé lehessen becsapni bennünket. (Hogy aztán...) (Rendben behúzzanak bennünket a csőbe?)

Gyermekklinika: kösz a vért! „Kedves véradóm! / Betegségem gyógyításához vérátömlesztésre volt szükségem. Kezelőorvosaim az Ön vérét adták nekem. Engedje meg, hogy köszönetet mondjak és hálámat fejezzem ki azért, hogy véradásával lehetővé tette, hogy életben maradjak és újra egészséges legyek.” B. Katalin, Debrecen, Gyermekklinika. Hogy valami értelme is legyen az életünknek. (Mellesleg: főtanodai véradás után diák szállónk mosdójában elájultam és alaposan bevertem a fejem. Mert a katonaság után a főiskolán is adtam vért, meg még utána párszor. Hála legyen Istennek. Két év múlva hasonló köszönetet küldött N. Imre.

Pali: ripittyára. Dúl, mi több, buzog benne a tudomány iránti lelkesedés. „Persze tudomány alatt itt speciel a közgazd. tudományt értem... De foglalkozom azért mással is. Mondjuk éppen most olvasom a napokban megjelent *Egzisztencializmust*. Erről talán szóban elbeszélgetünk. / Különben teljesen jó kedvem van. Érzem, hogy élek és érzékelek. Mind jobban értékelem, hogy tanulhatok, viszonylag szabad vagyok, és 21, lassan 22 éves...” Nemkülönben. És amire én is vágyom... Ezért tanulok, hanyagolom a fodrászatot. Még hogy a szakmám, de vendégeimet is! Ami nem tesz jót... (Miközben fodrásznők, hölgyvendégek, nem régi tanárim s barátok szurkolnak, hogy sikerüljön!) „Örömmel konstatáltam, hogy szilveszterről még nem mondtál le. Sándor mit írt, jön?” Az tette volna be a kaput; Pali baráti és deákkörét is bevonni a Sándor által megfigyelhetők körébe... Ha én azt tudtam volna! (Honnét gyaníhattam?!) Szűz Mária. „Persze nem szeretném, ha még szilveszter szent éjszakáját is végigfilozofálnánk. Szerény jókedv és közben felfordítjuk az uccát.” Janega szokása volt Rákosligeten éccaka fölfordítani a kerítéseket. Eszerint Pali közreműködésével? Hogyne, egy-két lityi vinkó után... bármi kitelik a magunkfajtából.

Csak „néhány nagyon rázós levél” volt (verseimmel) abban a küldeményében, amelyeket nekem legutóbb visszaküldött. Nyilván a katonaságtól írottak, amelyek leleplezhettek (volna). Odaadná az *Új Íráshoz* bejáratos haverjának, „Bár úgy hiszem, Te nem nagyon adod ki azokat.” Az egyik beépült HADAK ÚTTYIK című kisregémbe... A fél országot bebarangoló katonaszökevény K. M. szerzette... futás közben. „Menekül a rab a szökevény...” Szegény *Új Írásnak* az hiányzott volna!... Leszerelés után igyekeztem eltüntetni a nyomokat. Kértem Marikát is, égesse el azt a levelemet, amelyet 1965 tavaszán, szökésem előtt írtam neki (a budai ka-

szárnyából a szögedi egyetemi diáklányszállóba): nem-sokára találkozunk, mert leszererek... Hogyne, még másfél évem volt hátra. De tudtam, hogy rövidesen szabadulok. Hogy milyen áron, akkor még nem volt világos? Vagy már igen? Azt mindenképp, hogy belevágok... Lesz, ami lesz! És hogy: sikerülnie kell. (Hogy így lett, ahhoz némi szerencse is kellett. S az a Marikának írt levél, remélem, elhamvadt. Ahogy a szerelmünk is – szerencsémre!)

Sándor filozopter az ELTÉ-ről. Másodikul megőrzött levele még hosszabb, mint az elsőként félretett s előbb idézett küldeménye: öt kézzel írt oldalt tesz ki. Ebből is csak szemelgetünk. „Ami a filozófiai kérdéseket illeti: amiket felvetettél, azok inkább pol.-i kérdések. Nagyon vitathatók, és vitatkoznak is rajtuk. Legutóbb voltam egy ötórás vitán, amin filozopterek vitatkoztak különböző évfolyamokról Huszár Tibor vezetésével, aki a *Valóság* szerkesztője, s neves filozófus. Igen élesen polemizáltak. A terítéken a következő kérdések voltak, amelyeket nem is kívánok most kommentálni. / Van-e nálunk prol.diktatúra, s ha igen, milyen a jellege, s szükséges-e? Az államhatalom jellege; jó vagy rossz-e az egypártrendszer, kell-e többpártrendszer? A külpol. kérdések közül: az olasz kommunista párt stratégiája és taktikája; van-e lehetőség Olaszó.-ban a hatalom átvételére? Vannak-e törések a nemzetközi munkásmozgalomban, s mik okozták ezeket? Stb... A közelmúltban nekem szegeztek a kérdést, akarok-e párttag lenni. Minden körülményt mérlegre igyekeztem tenni, s igennel válaszoltam. (A fi-lozopterek közül én vagyok az első.) De... Azok, akik nem szeretnek elveim és éles kritikai módszerem miatt, csak erre vártak. Taktikáztak. A KISZ-csoportgyűlésnek kell egyik ajánlónak lenni a p.tagsághoz. Ajánltak is,...

úgymond elévülhetetlen érdemeket szereztem a pol.-i gyakorlatban, főként ha már a gyerekkori helytállásra, az '56-os áldozatvállalásaimra stb. gondolnak, s ezek, valamint felkészültségem, továbbá családi tradícióim mindenképpen alkalmassá tesznek a tagságra.” Hajaj, nem is az apja, ő maga nyerte el a Szocialista Hazáért Érdemérmet?... „Viszont – ezt figyeld – félnek, hogy éles kritikai szellemem, amit eddig tapasztalhattak, ha vitatkoztam velük, talán nem tesz majd alkalmassá, hogy p.tag lehessen, mert nem fognak szeretni az emberek!” Hogy megérezték diáktársai... Akik közt ott ült pl. a költő Kilencek egyike, másika? Ahogy ott ülhettem volna (akkoriban úgy gondolhattam, szerencsémre, ma meg: szerencsétlenségemre) magam is.

Nagy vita támadt a vele foglalkozó KISZ-gyűlésen. Azt írja, több százan lesték az előadását a folyosóról... Kicsit tán lódított. 2011-ben ezen jóval túllőtt: azt állította a világhálón elhelyezett közösségi levelében, hogy ...szerénysége szovjet úrhajóval megjárta a Marsot. Meg hogy időközben angol lord lett. (Mi meg – zarándi Kurta nemesként – úgy járunk a Holdra, mint más a klotyóra.) (Gyula–Csaba=1:1) (Gestapó–KGB–CIA–ÁVH–...: – Minél nagyobb hazudj, annál jobban elhiszik!) „Odabent egyik-másik pártolóm, s időközben meggyőzött ember extázisba esve lelkesedett, miközben kiszáradó torkommal és fáradsággal küszködve a pártosságról, a helyes emberértékelésről, az öntudatosságról, egyesek apolitikusságáról és kommunistaellenességéről beszéltem.” ...Végül: „Sikerült. Az utolsó ellenzöm is megtört, beismerte, hogy szubjektivista alapon ítélkezett, anélkül, hogy ismerne. Gondolom, egy darabig még emlegetni fogják beszédemet az egyetemen.” A régi BM-esek talán.

2011-es közösségi levelében azt állítja, hogy kommunistaellenes tevékenység miatt az apját elevenen

megnyúzták a Szovjetunióban. Ja, ja, nagyon ja! Valamikor, valahogy... nekiállhatott leszámolni velük. Mint az állítólagos közösségi levelében a III. ezredben emlegeti, bekényszerítette a szolgálatba a kommunista titkosrendőrség. Mit lehetett tenni? (Be, az iii/iii-be.) Mindenesetre a halálhírét hozó illető 2015-ban azt állítja, hogy az ellenségei által sűrűn elkövetett orrgyilkossági kísérletek egyikében szerzett súlyos sérüléseibe halt bele a honi moszkovita titkosrendőrség alezredese (és habsburgi főherceg). „Szeretettel üdvözöllek: Sándor.” Nyilván azt írtam: nemkülönben. (Keltezést most sem ír, így a postai bélyegző igazít el.) (Bár lehet, hogy az is kamu.)

Pali: ide forradalom kell! Jól ledorongol. Okkal, sem, kiderül(het). „Te, a nagy forradalmár – Petőfi, Voltaire emlőin nevelkedő –, habár kicsit anarchista is (ez Rád vonatkozik), egészen más hangon beszélsz, mint néhány hónappal ezelőtt.” Anarchista? Volt benne valami. Sőt, kiáltványba is fogalmaztam... (Úgy 1964-ben.) „Ez megalkuvás vagy elveid feladása, avagy a dolgok tisztábban való látása. Mindenesetre én most kezdek ebbe az állapotba kerülni, és kedvem lenne mindent feldúlni (ez is anarchizmus).” Mi az hogy! „Igen, ide forradalom kell!” Elvtársak, figyeltek? (Nem ránk ügyeltek. A szerencséjükre!) „Pajtás, most már egyre nyíltabban emlegetik – legalábbis az egyetemen –, hogy óriási hibák vannak gazd. életünkben, mely tudvalevőleg létünk alapja, ez a meghatározó.” Már amennyire, mondanám, Sass cimbora szerint meg éppen fordítva. „Hogy csak egyet mondjak, jelenleg országunk a második legeladósodottabb Európában.” Nocsak, ezt már 1965-ben tudhattuk? „Szörnyű.” Mi több. „Ezt egy pofa mondta az Országos Tervhivatalból.” Ha ők tudták, mi miért nem? Kádár mért nem? „És ezek mind elvi hibák miatt

vannak. Itt gyökeres változásra van szükség. / Olvasod Te is az újságban: gazdasági mechanizmus...” Sőt, új. Azt mondja, a kereslet–kínálat viszonyaira építő szabad piac visszaállítása ránk hozná a rothadó, élősdű kapitalizmust. Hogyan lehetne ezt elkerülni? „Előre csak ugrással kerülhetünk. Hogyan: esetleg forradalom útján. De azt hogy képzelem? Nem tudom. Viszont az elégedetlenség nő.” Nőttön.

A közgazdászok így, a bölcsészek kicsit másképp. Például március idusán nemzeti zászlót lengetve mennek ki az uccára. Petőfi elé. Míg szét nem verik őket. (1965-ben? Valamivel később.) (Veszprémben az érettségi előtt álló gimnazisták, köztük levélregényünk szerzőjének jövendőbelije, 1972-ben merik az uccán szabadon megünnepelni 1848-at.) (Meg is kapják a magukét.) (...Hogy tudjam, jól választottam!) Szilveszterre Pali magnót kerít. Gusztinak szerezzünk nőt – találtunk, cigánylány-fodrászlány alakjában –, mi meg majd csak boldogulunk. (Gusztit fölfújta hólyag, ma sértésnek venne, ha fölemlegetné ezt a „kalandját”.)

Feri honvéd úr. Rászálltak, jó darabig nem jöhet haza. „Tudod, hogy van az”; ha valakit kiszúrnak az öregkatonák... Hiányzanak neki a fodrász kartársak! És: „Az urat ne ird, nem vagyok Kurtucz Ferenc honvéd úr”. Idegesítettem az elvtársakat? Akik a minap szabadultak meg az egyik Kurtuczától, hogy most itt legyen a nyakukon a következő. (Botrányra botrány.) (Az is jó buli lehet!)

Keszthelyről Janeg. Karácsonyi és újévi üdvözlés a Fenekei útról, vár, látogassam meg, s hogy „Jan.-ban szeretnék Csabára menni, jó lenne egy kicsit részegeskedni, jókat hülyülni, na, majd meglátjuk. Légy jó kisfiú, szeresd a lányokat, ott, ahol éppen engedik. Ölel barátod: Janega.”

Hatvannyolc nyarán látogattam meg, akkor derült ki, miért ritkulnak a levelei. Iskolatársával élt már együtt, s az asszonyjelölt vette át a gyepelőt. Nagyon helyesen! Se részegeskedés, se szoknyavadászlat, se bandában zenélés... El is végezte a mezőgazdasági akadémiát. Nőszült, szép gyermekeik születtek, téeszelnök lett. A változások után megzavarodott, nem értette, mi történik. Annyira azért nem, hogy ne találja föl magát! Sörfőzdet alapított, abból élt. A nagygazdaság iránti föltétlen odaadásával ellentétben a barátja, Misike a zsellér-, ksigazda- és iparosivadék a nagybirtokrendszer ellenségeként nem értette, barátunk miért szántaná egybe az országot Kevermestől Bulcsúig. Miért vágatta ki a környék összes út menti fáját a téeszhez tartozó tájon... Zavarta a nagytáblás művelést végző repülőök mozgását? A ciheres? A bokros-fás liget? A mezővédő erdősáv? A nagytáblát szétszaggató ér, patak, csermely? Amikor azt egybecsatornázni is lehet! Dűlőút, ösvény? Tanya, szállásmaradék... Apró- és nagyvad menedéke, rejteke, költőhelye? Le vele?

Jani, Jani. Ha szabad országban nevelődik, gazda is marad. Azzá nevelik a gazdasz fölsőtanodában. Mert ő inkább tán iparoscsalád fia volt. Nem, mint magunk, akik egyszerre szívtuk magunkba a ksigazdák és a zsellérek igazát... az iparosokéval. (Nyugodj békében, pajtás! Mert vagy húsz éve ő is elment.)

Szilveszterkor egyedül. Meglep: e levelet a húgom a Corvin 7.-be Gyönkről, Schmidt sógorunk családjának a vendégeként küldi. „Remekül érzem maga. Annyira jól, hogy haza se megyek szilveszterre. A szobám kulcsát egy kis dobozban hazaküldöm neked... / Fateréktől kérd el az asztalt és a fotelokat. Mondd azt, hogy én is hazamegyek, de csak pont szilveszter estén érek haza. Különben nem adják oda a fotelokat. / Mivel

én nem leszek otthon, a barátnőm se megy el hozzánk szilveszterezni. Úgyhogy szerezzél be másikat. / Ha haragszol, káromkodd ki magad, utána megnyugszol.” Káromkodtam-é, avagy mégsem, nem tudom. Csak az dereng, hogy ekkor lehetett, amikor megittam egy üveg Csiszta Vodka Wiborovát, és elég alaposan kikészültem. Utána a húgom nem tudott begyújtani az olajkályhájába, mert a behajintott égő gyufa fűtőolaj helyett a vacsora maradványaival találkozott, az egyik könyv pedig tán máig emlékeztet a vodka mellett kísérőként fölhajtott vörösbor színére.

1966

Janeg: Te, Aradon?! A keszthelyi diákszállóról ír corvinkai otthonunkba. A hatvannyolcas párizsi diáklázadás idején stoppal megkerestem, ott is háltam, nem kicsit megrémítve az akkor már asszonyaként tüsténkedő szerelmét. Az 1970-es években pedig egyetemista táncház – no meg Kallós Zoltán – csábított ugyanide. „Hát itt élek Keszthelyen, e sáros, ronda faluban, ahol az ember csak butább lesz és nem okosabb. / Sajnos megint nem tudtam Csabára menni, pedig titkon reméltem és terveztem, Pali biztos mondta... / Mi újság, hogy vagy? Hogy kerültél Te Aradra?” Janeg, Pali unokatestvére nem tudott aradi-csanádi rokonságomról, apám családjáról, ezért lepte meg, hova nem utazom. Már akkor: Aradra, Kisiratosra – utóbb mind gyakrabban. Nagyregényt, falurajzot alapozni. Testvért ölelni. „Különbözenélek, a tanulgatás mellett, Pali biztos mesélt róla. Oszlopos tagja vagyok az együttesnek, dobolok és énekelek, na, szólj hozzá. Különböben holnap lesz a farsangi buli, egész éjjel játszunk, legközelebb 19-én, s majdnem minden szombaton. / Szóval Misikém, ha van kedved, és ha teheted, továbbá ha szeretnél látni és beszélgetni, gyere, nekem teljesen mindegy, mikor jössz, csak írd meg. Szállás biztosítva! / Nők! Vannak, ilyenek is, meg olyanok is, egyesek helyesek, mások rondák, okosak és buták, vannak olyanok, kik kézfogásra élélveznek, és vannak olyanok, kik úgy kívánnak, mint falu a villanyt.”

...kívánják a... Óriási. Nyilván téveszelnök főiskolai tanár bácsitól hallhatták szocialista mezőgazdaságunk leendő mérnökei a kommunista Georgikonon. „Tehát lehet választani, részemről nem túlságosan hajtok, lusta vagyok, itt csak a szesz a megfelelő, barátom! / Remélem, nem nősülsz! Sürgősen vedd el az effajta gondolatokat!”

El nem vetettem, de ez időben keményen tanultam. Behozni a behozandókat, pótolni a pótlásra szorulókat... Végre sikeres felsőfokú fölvételire vágytam! A leszerelés óta a fölvételilig olyannyira lekötött a tanulás, hogy ezekben a hónapokban véletlen, ha leány mellé kerültem. (Szinte mint Atilla barátom yogijai.) Másként nem lehetett volna. Kenyérkereső dolog s tanulás. Ez töltötte be az életemet. Nem csak a kötelező, az ajánlott szép- és szakirodalmat is elolvastam. Hogy a váratlan mégiscsak előforduló néminemű futóvadlövészetre szerencsétlen fordulat nélkül fejeződjék be.

Sándor tanúnak hív? Megint pesti találkozásra hív, hogy végre jól kibeszélgethessük magunkat. És megtoldja egy érdekes dologgal! „Igen sok barátom van szerte az országban, amerre csak megfordultam, ezt tudod, viszont nagyon alaposan meg szoktam gondolni, hogy kiben bízzak meg. Most pedig komoly dologról van szó. Változás fog beállni családi állapotomban..., de mivel ez súlyos következményekkel járhat, a munkámat és elkötelezettségemet tekintve, kénytelen vagyok a legdiszkrétebben, feltűnés nélkül intézni. Nagyon örülnék, ha február 28-án szombaton” (?) „délelőtt itt tudnál lenni Pesten, mint egyetlen vendég, aki engem képvisel meghitt kis összejövetelünkön. No, Miska, remélem, sikerülni fog! Csupán csak ennyi lenne az óriási nagy kérés! Mivel körültekintésből levélben nem részletezhetem, miért döntöttem így, gondolom, e nélkül is megértesz, kérlek, ha teheted, azonnal írd meg, hogy

itt tudsz-e lenni, amit előre is köszönök...” A postabélyegző olvashatatlan, keltezés nuku, így nem tudni pontosan, melyik év februárjában írta ezt Sanyi, de hátul mégis ott a pöcsét. Ám a dolog nem akar összeállni! Az öröknaptárt bogarászva 1963-tól 1969-ig kizárt, hogy jó az időpont, egyik esetben sem jön ki a 28., szombat, ráadásul kis 1966-os naptárt mellékelte leveléhez, amiből kiderül, hogy 28-án hétfő lesz. Előtte, szombaton, Sándor-napon viszont 26.

Ekkor már a titkosrendőrség kiképzése alatt állt? Hogy így keverje a kártyákat? Ha illetéktelen kezébe kerül a meghívása, ne igazodjék el? Ezért nem mentem? Vendégnek, tanúnak? Engem is be akart húzni a csőbe? Szeretettel, üdvözlettel. Hogy barátságról szó se essék. Így tanítják a KGB-egyetemen? A Gestapónál nyilván. CIA – sicc! Mind, a búsba. ...Szűzanyám, el ne hagyj! Mindamellettt akkor „erre” hogy gondoltam volna? Könnyű a semminél többet tudván okosnak lenni.

Pali szállítómunkások közt. Janega megbukott, kegyetlenül káromkodik – panaszkodik Pali. Ő maga tanév végén már okleveles közgazdász lesz, de arra kényszerül, hogy kétkezi munkát vállaljon. Mit ad isten, jól érzi magát a melósok közt. „Mától kezdve néhány napig dolgozva (fizikai munkával) építem a szocializmust, annál a cégnél, ahol eddig már többször alkalmazásban álltam. Egyszerű, tróger szállítómunkások között vagyok. Először tapasztalom, hogy jól érzem köztük magam, és megértem őket. Csuda jó.” Mint az Arany uccai Aranykapca nevezetű lebuja?... A Melósban, Bohnéknál, a Barnevál művelődi otthonának tánctermeiben... A lengyel út elmarad. „Nem jó a piac.” Azaz nem éri meg így üzletelni: innen odavinni, onnan idehozni bizonyos kelendő cuccokat, s haszonnal túladni rajtuk. Egyetemista csencselés – jó, hogy: kényszerből.

Sándor megint hívogat. Figyelmeztet az időpontra, 25-re (!), nehogy megfélelkezzen róla... Pestre, a ceremóniára. Hogy továbbra sem igazodjunk el az időpontban, mert hogy 25-én sem leszén szombati napocska... Hogy ne is válaszoljak neki? Vagy mégis, valamit? „Egyébként, hogy egész pontos legyek, az esküvő pénteken délelőtt 11 órakor lesz.” S hogy sürgősen írjam meg, tudok-é menni! Mert eddig, úgy tűnik, választ nem kapott a kérésére. Vajh miért? Ki emlékszik rá. 25-e: péntek. Eddig rendben. A többi? (Ha te akkor tudtad volna, ki csalogat magához...) (Mézesmadzag nélkül. Csak úgy. Mint „mi, gondolkodó emberek, ha szabad így nevezni magunkat”. Szabadni szabad. Csak nem mindig érdemes.)

Sándor; ELTE diákokthon. E levélen az alábbi időpöcsétök mutatik maguk: a posta, vagy a postán működő elhárítás kontójára írhatjuk, nyilván: Budapest 66 II. -7, II. -7, Békéscsaba 66 II. -8. Hátul, a boríték háromszögű lezáródását utóbiztosítva ALI BABA ÉS A NEGYVEN RABLÓ nevezetű, két forint értékű díszbélyeg feszít „Express” küldeményünkön. Nyilván ezért nem kaptuk meg időben. Mert hogy ebben meg S. megköszöni, amiért azonnal válaszoltam szerény kérésére. És elnézést kér, amiért szórakozottságában rosszul adta meg, mikor lesz az esküvő. „Gondolom, nem fogok csalódní benned.” Biztos csalódníhatott.

– Könnyen beszélsz! Te vagy a túlélő. Mi lenne, ha ő venné most elő a te leveleid sületlenségéit?!... Lenne mit szégyellned.

Szó mi szó. Buddha – egyrészt. Másfelől: Lenin. Volt min gondolkodnod! Hogy utat ne tévessz. Sándor az 1960-as években Lukácsékkal kezdte, hogy magának 2010 táján lord címet adományozzon és földbirtokairól áradozzon. Atila ugyanezen időszak kezdetén a

Yoga bűvöletében élt, ám az, sajnos, nem derülhetett ki, hogy mire jut vele. (Szeretném hinni, hogy szebben végzi.) Az egyik vadmaterialista, a másik rendíthetetlen idealista... Mi magunk? A kettő közt? Középen? Hittel hívóként is... a földön két lábbal járva? (Hogy legyen mit megütni.)

Ági üdvözl. Szegedről üzeni képeslapján, megjött Pestről, ahol jól érezte magát, s majd ír... A képeslapon szegedi szobor: anya, gyermekével. Gyönyörű – éreztem akkor, nem ok nélkül. S benne némi célzást. Mert a legszívesebben őt is feleségül vettem volna. Szinte azon nyomban, hogy megismertem. Gyulán a várfürdőben. Ő (szegedi orvosgyetemistaként) gyakorlaton volt a megyei kórházban, Makón a családja is vendégül látott, máskor Palival utaztam hozzájuk, de nem leltem odahaza (az indóházban ütöttük el az éjszakát), Szegeden is találkoztunk (sőt, a dorozsmai templomkerti meghitt hangulatot költemény örökíthette volna meg). Ám az egész abbamaradt. Félbe. (Ahogy később hallom, abbahagyta az orvosgyetemet, férjhez ment. Biztos szerelemből.) Kedves, kedves Ági...

Párkereső éveim elején tartottam. Mondhatni megkezdtem a párkereső hadjáratot. (A részleteket e leveleknél is mellőzni fogom.) (Ági leveleiből viszont csak ez a képeslap maradt meg.) Miközben ekkor még alkalmatlan voltam a családalapításra. Csak a vágy volt meg hozzá; a körülmények, (külső és belső) lehetőségek még nem.

Pali pesti kiruccanásokról. Palitól kell megtudnom, ötven magyar esztendő után, mit nem követtem el székesfővárosunkban. Ha igaz! (S miért ne lenne az?) Hogy aszondja „Budapesti tevékenységedhez csak gratulálni tudok. Ez kapacitás, barátom: egy-két ágy, plafon, padló,

székek, asztalok összehányva majd' fél liter jóféle pálinka megivása után. Szép lehetett. Hogy én nem lehettem ott." Meglehet, én is másfelé kujtorogtam. (Ki terjesztetett rólam efféléket? Teljesen alaptalanul. Emlékezni ugyanis nem emlékszem semmire.) (Kitomboltam magam, belefásulva a folytonos tanulásba?)

Pali nőkről, megyébről. A változatosság kedvéért! „Vigan élek, csak nem cicerézek, pedig elkelne már egy kevés. / Viszont új fejlemények vannak nők területén.” „Terület”, nem rossz. Főleg ha dimbes-dombos. Ne adj isten erdős-bokros, itt-ott horhossal. „Ha viszont találkozol Szókével vagy Barnával, mondd meg nekik, hogy hazamegyek... Persze csak csínján bánni velük...” És valami egészségügyi törzslapot emleget, amit hazahoz nekem. A fölvételihez kell? (Csínján bánni velük; vitán felül. Főleg hogy ne tudjanak egymásról.)

Államvizsga (nőcikk) a Körös-parton. Már mint Pali ott készülne föl... „Államvizsga-időszakban, majdnem egész június-júliusban otthon tanulok. Jó lenne kiköltözni a szabadba, a Körös mellé valahová. Nem tudom, van-e reális alapja. Kicsit remetéskedni, úszni, napozni napokat, és néha egy-egy nőstényt jól elkapni a sötétben. Jó?” Jó. (Bár a kettő valahogy nem ment együtt.) (Levegőzni viszont jólesett...) (Pali államvizsgára, én fölvételre készültem. Hogy mindkettő sikerüljön.) (A nőstények meg...)

Pali végez. Pali négy év után végez, búcsúünnepély nevű ballagás az egyetemen (Marx Károly szobra előtt) 21-én. Minden vizsgát sikeresen vesz, 4-eseket, 5-ösöket kap. „Nők megörülnek, távol kell őket tartani. / Janega egy fajankó, nem ír. Lehet, hogy nősül.” A zsírpötty a kölcsönbe kapott zsíroskenyérről csöppent...

„Az idő kitűnő, tanulás közben nagyon sokszor gondolkok a pipikre, pláne ilyen prima aerben.” Olyan ájerban mit lehet tenni? Épp huszonkét évesen, duzzadván a tetterőtől. Dagasztván a vitorlát a jó nagy szellő. Ha, ha. „Írógéped kitűnőnek látszik, majd egyszer-kétszer leütöm, ha megengeded.” Eszerint ekkor vettem volna, nem 1962-ben? Innest nézve; pláne onnast.

Feriék katonabotránya a vonaton. Itthon volt s kisé balhésan viselkedett. Hogyne lett volna érthető... „Szédületes jót balhéztunk a vonaton. Az egyik srác hozott egy butykos pálinkát, amitől mindenkinek elment a maradék esze. Egy békési srác gitározott, mi meg üvöltöttünk, mindenki minket bámult, és fel voltak háborodva és édes megjegyzéseket tettek. Majdnem pankráció lett, az egyik srác neki is ugrott egy ürgepásztornak, alig bírtuk lecibálni a baromját. Szóval szép hecc volt. El sem tudod képzelni,” (hogy a csudába ne...) „hogy mennyire szégyellem magam. Beszélnek, hogy ritkán látnak részegen, nem úgy, mint azelőtt, »Asszonykám, adj egy kis kimenőt«. Hi-hi-hi.” Szó mi szó.

Fölvettek Debrecenbe! Kurucz Albert dr., igazgatóhelyettes, értesít: fölvettek a Debreceni Tanítóképző Intézet népművelő-könyvtáros szakának nappali tagozatára. Ennél nagyobb örömet! Hogy végre, sikerült. Mivel jár? Majd elvállik. De. Gyulán, apám és új családja kisoláhvárosi otthonában vehettem a kezembe.

Feri: csúnya haláloed lesz! Fogalmam sincs, mit írtam neki, mert érdekes dologgal kezdi a levelét. „Kedves Bátyám! / Remélem, nem én vagyok a témája a regényednek. Merem állítani, hogy te nem fogsz szépen meghalni. Vagy felakasztanak, vagy megkéselnek, persze lehet, hogy csak agyon fognak ütni!” Később való-

ban volt rá példa; mármint hogy ennyire nem tetszett, amit le mertem írni. Öcsém jó jósnak bizonyult. S nehezményezi, hogy nem látogatom meg. „Máskülönben az egyetemre felvettek, elintéztem neked.” Ha nem is ő, de épp valóban fölvettek a főiskolára. „Persze van egy jobb ajánlatom, papi csuhában sokkal jobban tetszel.” Hogyne, mert egy kurta ideig azon morfondíroztam, hogy elvégzem a hittudományit. (Nem tudtam, hogy akkor csak papnövelde volt, hittudományi szak a bolsi bagázsnak köszönhetően épp az időben nem.) Cerkával írt levele még ma is olvasható. Ha számítógépen írja, világháló segítségével továbbítja, rég sem híre, sem hamva irományának.

Feri a regényemről. Örül, hogy sikerült a fölvételim, csak azt nem tudja, milyen szakra megyek. Majd: „Degenerált egy krapek vagy, mi a címe a regényednek? Szeretném, ha felvilágosítanál a témádról, nagyon kíváncsi vagyok a képességedre.” Ekkoriban írtam az eredetileg kisregény terjedelmű, hol *Anti-Werther*, hol *Hogyan lettem plebánus*, hol *A kötegyáni avantgardista menyecskék* című kisded ragasztásom, de az *EdithJanegaÉn* címet viselő kisregém is, amely a mi Edithtel, Janeggal és Palival történt akkori zűrös dolgainkat igyekeztem megeleveníteni. (Az előbbiből maradt valami, amit ma sem kell szégyellnem, de az utóbbi a kukába került. Hogy most újabb, teljesebb változatával álljak elő?) „El tudom képzelni, »minimum 5 év«... élj boldogan, ámen / Feri”. Az öt évet eddig szerencsésen megúsztuk. (De hát ki tudja.)

Katonabajtárs Kecskemétről. Kecskemét? Városföld... A szögedi út mellett. Hadgyakorlaton magam is jártam ott. „Tisztelt úri barátom, Te elpuhult koszos civil!!!” Nehezen olvasható levél, volt katonabajtárs írja, hogy már

csak száz nap és civil lesz ő is. „...hogy a fenébe sikerült lelépned a cégtől? Igaz, bolondnak bolond szerencséje is van. Mindenesetre ügyesen csináltad. / Neked a jobbnál jobb nők, nekem meg itt van a matrac, ez nem igazság...” S aláírás gyanánt újabb kaparás, tán Feri.

Tanítóképező-i. Értesítés Debrecenből, azt követően, hogy megtudtuk, fölvettek a képző népművelés-könyvtár szakára. Tanérvnyító Szent Mihály hava 5-én 10 órakor! Biztosítják diákotthoni elhelyezésemet! Jövedelemigazolásom alapján havi rendszeres pénzbeli támogatásom 300 Ft! Tanulmányi ösztöndíjam 100 Ft! Vigyek kb. 220 forintot tankönyvre (ma elég lenne-é 20.000?), 2 db. 4x5 fényképet! Hogy ezt a havi 300 fronsi szociális ösztöndíjat megkaphassam, a csabai Városházán igazolást kellett kérnem arról, hogy nincs eltartóm. Az ügyintéző (friss szegedi dr.) – későbbi VB-titkár, egykori játszótárs az Aranyuccából – úgy tett, mint aki nem ismer meg. Azt mondja, itt a felszabadulás óta nem állítottak ki szegénységi bizonyítványt. Mert az enyém az volt. (Szülőatyámmal aláíratam, hogy nem fedezi tanulásom költségeit. Mert nem fizette. Azt mondtam, így legalább kapok valamennyit. Ha kapok, akkor miért ne írná alá...?)

Körösztanym: *Né nyargalj!* Segít, már megint, küldi az iratot, amire a főiskolán szükségem van. Anyám helyett anyám. Amennyire lehetséges. Ugyanonnan, a Corvin 7.-ből. „Örülünk, hogy jó vagy, majd névnapodra küldünk csomagot. / Csak tanulj, édeske, ne törődj semmivel, ha van problémád, azt mindig írd meg, és ha tudunk, segítünk. /... Miért nyargaltál haza a kabátodért, haragudtam, mikor megtudtam, könnyen kaphatnál volna tüdőgyulladást, vagy valamit. Majd elküldtük volna csomagban, a bringa meglett, mert Jancsi rögtön

ment érte.” Nyilván a vasútállomáson hagytam a kerékpárt. Jó kis nyargalás lehetett! (Vonattal: indulás Csabáról, átszállás Szajolban, leszállás Debrecenben.)

Jönne húgom a gólyabálra. „Édes Misikém! / Hosszú-hosszú leveleid sorozatát megkaptuk. Igaz, hogy azt a levelet, amit neked írtál, még nem olvastam el, de annyira sokat írtál, hogy képtelenség egy nap alatt elolvasni. / Megszenvedek ezért a levélért! Egész héten a konzervgyárban dolgozunk, és borzasztóan fáj a mutatóujjam. / ...Mikor mehetek a gólyabálra... / Misi! Most aztán versenyezhetünk, hogy melyikőnket húzzák el hamarább ruszkiából. Reméljük, hogy mind a kettőnket.” Szerencsémre főiskolai orosz tanárunk kissé süket volt, s csak azért nem húzott el, mert csoporttársaim végigsúgták a feleleteimet. Örök hála és köszönet!!! ... Jönne a gólyabálba, ahonnan magunk időben (részeget mímelve) szöktünk.

Pali a koleszba. Első levele a Blahánéba, Debrecenbe. „Kedves Nép Művelő és amellettt Könyvtáros Barátom! / Örömmel vettem leveledet, de egy pillanatra mindjárt elszomorodtam, mert első soraid olvasása után az az érzésem támadt, hogy máris veszélybe kerültél. Te, az öntudatos, tettekre született kommunista ifjú már a kezdet kezdetén a léhaság és a semmittevés édes, de mélybe húzó pocsolójába estél. Zülleszt, barátom. Nem akartam ilyen szélsőséges jelzőkbe bocsátkozni, de momentán mást nem tudok használni. / Látom már sorsodat. Neked ott éjjel-nappal ölelkezned kell! Jó srác, szimpatikus vagy; nincs mese!! Ezt kikerülvén már csak a rosszabb jöhet: megnőszöl... Amint én egyre messzebb kerülök ettől a holtpontról, Te ugyanígy közeledsz felé vészesen. Az orosz meg ne izgasson.” Még hogy a lányok! Volt belőlük épp elég. Tanítóképző...

Persze tanítójelölt lánykákkal. Volt köztük csudaszép is! Épp a legszebbet ölelted. De valamiért elmaradtatok egymástól. Hogy aztán a rusnyábbja szálljon rád. Teremtőm, el ne hagyj. (Elhagyott, úgy éreztem.) Az oroszot meg valóban megúsztam!... Nem mehet Indiába, s valószínűleg osztályvezetőnek sem nevezik ki. Ám ami késik, nem múlik!

Bécit ígéri a húgom. Hogy ki volt? Tán már ő sem emlékszik rá. „Édes Misikém! / Leveledet megkaptam, aminek nagyon örültem. / Látod, addig kellett volna bemutatnom neked Bécit, amíg nyár volt és itthon voltál. Egyelőre nem tudok semmit csinálni. / ...Erzsébetnapkor akarok csinálni egy bulit, és ha haza tudsz jönni, akkor meghívom őt is. / Képzeld, első héten végig dolgoztunk a konzervgyárban, második héten, igaz, jártunk suliba, de se a matek, se az orosz tanárnő nem volt itt, úgyhogy még az idén egyetlen egy matek- és oroszóránk nem volt. Most jön a pláne: a jövő hetet megint végig fogjuk dolgozni a konzervgyárban. / Egy héten fejenként kerestünk 240 Ft-ot, a jövő héten, gondolom, hogy szintén keresünk e körül, úgyhogy majdnem 500 Ft lesz a kétheti keresetünk. Isteni lesz!” Utóbb a fiam is dolgozott valamennyi ideig a Csabai Konzervgyárban – amelyet szintén el tetszettek bazilikázni! „Aztán nehogy elhízzál a sok repetáról. Mert te nem nagyon vagy hozzá szokva a »zabáláshoz«.” Szent igaz!... Eszerint megírtam neki, hogy annyi repetát adnak a szakácsnék, amennyit kérek. Hamar megszerettek, amiért szinte mindenből kétszer kérek... Ízlik a főztjüket! Hogy ne örültek volna neki, hogy ne vették volna dicséretnek. „Tegnap este jövök haza a moziból, és kit látok faterék szobájában? Ferit és apukát óriási viháncolás közben. Nem akartam hinni a szememnek. / Látszott apukán, hogy milyen boldog. / Misi! Te is írd sűrűn és sokat! So-

kat egyél, keveset igyál! A lányokat hagyd a fenébe! Te meg gyere haza reptében!” Röptibe. A Blahánéból a Corvinkára.

Tengerésznek küldene hugicánk „Leveled megkaptam, ami egy egész napig tartó örömet okozott. Olyan jó érzés levelet kapni, hát még tőled! / ...az a véleményem, hogy lökött káder vagy! Szerintem ha elmennél tengerésznek, az még csak a javadra válna, mivel onnan nem lehet csak úgy az egyik napról a másikra elmenni.” Valóban, ez rám nagyon jellemző. Ha valami nem tetszik, szedem a betyárbútort és odébbállok. Fején találta húgom a szöveget... (Persze, mert ismert! Mint a rossz pénzt.) „Ott megtanulnál a fenekeden ülni. / *A Kortárs*-tól még nem kaptál semmit.” Ajaj, még ez is; *Kortárs*... „Persze nem vagyok elkenődve amiatt, hogy nincs nagy kedved magolni. Csak a szád jár. Ha a vizsgákra kerül sor, úgyis fogsz tanulni, és frankó eredménnyel végzel majd.” Közepessel. „Ha másért nem is, hát azért, hogy a hugicádnak jó példát mutass... / Szombaton voltam lógni, és mit gondolsz, kivel? Jancsival. Tudod, aki itt lakik a Dózsa György úton abban az új házban. Nem tudom, hogy járjak-e vele. Nem az, mert rendes srác, de nem akarok egyelőre fiúkkal foglalkozni. Gondolom, neked is ez a véleményed. Olyan kár, hogy nem vagy itthon. Nem tudom kinek elmondani, vagy esetleg tanácsot kérni senkitől. Mostohaanyád” (a tied) „kész pletykafészek, apuka meg úgyse tudna megérteni.” Húgom, húgom! Félárva, árva húgom. „Október elsején megy az osztály Pestre *Az ember tragédiája* című darabot megnézni. Képzeld, lehet, hogy nem tudok menni, mert aznap este előadásunk lesz a Balassival.” A néptánc... A Balassival – majd a saját együttesével, a Tabánnal – bejárta Európát, táncművész fia az egész világot, s mellel még mindkettőjüknek kenyeret is ad a

tánc. Hogy aztán a fia, Farkas Tamás táncjátékai bejussanak a kőszínházakba is. Édes jó Istenként! Drága jó anyánk. (Apánk fiatalságának városában, Aradon, a kőszínházban is bemutathatta Damjanichék vértanúságáról szóló táncjátékát! Öregapját is megrikatta volna vele; ha apánk ezt megéli...)

Köszönt a fodrászműhely. Mihály-nap alkalmából díztáviratot küldenek, ciklámencsokorral, Csabáról, a 4. számú fodrászüzletben dolgozók: „KURTUCZ MIHAALY FOEISKOLAI HALLGATO BLAHA L. TEER 18 DEBRECEN = NEEVNAPOD ALKALMAABOOL SZERETETTEL KOESZOENT = A PALLAG BRIGAAD”. Boldog Isten. Ezek szerettek engem. (Hogy máig kötődjem a fodrászokhoz, fodrászathoz.) (Mennyit kaptam tőlük!) (Mi mindent nem köszönhetek – első – szakmámnak.)

Máté a Blahánéről a Corvinkára. Expressz! Szobartársamtól, Debrecenben szerzett csabai barátomtól. „Kedves Misi! / Azért írok ilyen villámsebesen, mert közvetlenül azután, hogy elmentél, felfedeztem, hogy elvitted véletlenül abban a bőrtáskában 3 füzetemet, amellyel közösen hordtuk a cuccot. / Nem is írnék, ha nem a legfontosabbakról lenne szó, ugyanis köztük van a könyvtári feldolgozás, a pszichológia és a műv.politika. Valamelyikben pedig 2 db. levél, ami nagyon fontos! / ...Feltétlenül saját kezűleg küldd el, tehát ne vidd el mondjuk anyámhoz, mert roppant kellemetlen dolgok származnának belőle! / Szeretettel üdvözöl, haverod: Máté.”

Bp., Tengerhajózás. A Mahart Tengerhajózási Rt. személyzeti osztálya (Bp. XXI. Szabadkikötő Fő u. 1.) kéri levelében a Repülőalkalmassági Vizsgáló Állomás

(RAVÁ) dr. ...orvos alezredes elvtársat, hogy ellenőrizze, Kurtucz Mihály szervezete alkalmas-e tengerész fedélzeti szolgálatra. „Kérjük a szükséges szervezeti alkalmassági és vestibularis vizsgálatokat elvégezni szíveskedjenek.” Vestibularis? Egyensúlyzavari... -tudományi...? Vagyis hogy mennyire vagyunk szédülékenyek. Nyilván a tengeribetegségre való fogékonyságunkat illetően! Gondolom, nem lett volna semmi baj, simán fölvesznek, ha elmegyek.

Húgom: tanulmányi szolgálathalasztás. „Édes Misikém! / Ezt a levelet kancsítás közben írtam, mert be van gyuladva a szemem. Itt küldök neked egy papírt, amit te kaptál. Nem tudom megnevezni, hogy mi az.” (A csabai városi pénzügyi osztály értesít, hogy a járási kiegészítő-parancsnokság tanulmányi szolgálathalasztásban részesített, emiatt ők elrendelték a honvédelmi járulék fizetési kötelezettség szüneteltetését.) „Fater kérdezte, hogy nekik miért nem írsz. Mondtam, hogy nincs pénzed bélyegre. Meg volt rémülve, hogy kellett neked Pestre menni, elkölteni a pénzed.” (Azt a húsz forintot.) „Jót röhögtem rajta. / Most persze nem tudom, hogy tényleg nincs semmire pénzed, vagy csak hülyéskednél. Ha tényleg nincs, akkor a következő levelemben küldök egy csomó bélyeget.” (Valóban nem volt.)

Húgom: gyulai (fél)disznó. „Van egy jó hírem a számodra. Nov. 7-én disznót vágunk.” Nyilván hogy megüljük az oroszok nagy októberi ellenforradalmának évfordulóját. „Persze Gyulán! Tudod, már állatira unjuk, hogy reggel szalonna, kenyér, hagyma, délben szalonna, kenyér, hagyma, este szalonna, kenyér, hagyma, és így tovább. No persze így sem lesz sok a kaja, apukáék gondoskodnak róla. A fele disznót biztos otthagyják apósáéknak... / Legújabb érdekesség: legalább 3 fiú

akar velem járni. Sajnos egy sem érdekel. Olyan hülye szöveget tudnak levágni, hogy sokszor még ők sem hiszik el. / Különben valamelyik szombaton találkoztam Sass Atillával. Kérte a címedet... / Feri” (aki Pesten katoná) „nagyon összehaverkodott ... Jancsival. Teljesen összeillenek. Mind a kettő olyan nagy hantás. El tudom képzelni, hogy mekkorákat füllentettek egymásnak!” (Feri öcsém 2016-ban, miközben már alig áll a lábán, arról regél, milyen szovjetellenes akciót hajtottak végre ekkoriban rádiófüldező magyar honvédként...) (Mondom, ha a fele igaz, épp elég.) (Azt kérdi, mikor fog megjelenni. Már amit írtam. Mondom, ha megérjük, vagy húsz év múlva. Húsz év?... csodálkozik. Mintha tudná, hogy pár hónap múlva már túl lesz árkon, bokron.) „Hiányzol az osztálytársaimnak. Nem tudják kivel levágnak a hajukat. Különösen Tündének. Tudod, annak a vékony, alacsony, helyes kislánynak.” Édes kis lelkeim... Nekem is hiányoztak.

Böksi a Kortársról meg Béciről. „A leveledet és a *Kortársról* a választ egyszerre kaptam meg.” (Sajnos az irodalmi szerkesztők leveleit többnyire tűzbe vettem, nem őriztem meg őket, mert – pár kivételtől eltekintve – mind egy kaptafára íródott.) „Írhatsz Bécinek, biztos fog válaszolni. De biztos, hogy írj!!!” Béci? Ő is? Jó, de ki ő?

Faterékről a húgom. „Szombaton feltétlenül gyere, és feltétlenül hozd a bőröndöt is.” Szidja apánkat. „Mindig azt mondod, hogy ne foglalkozzak veled, hagyjam rájuk. Nem tudom...” Én húsz, öcsém tizennyolc, a húgom viszont csak tizennégy éves, amikor árván maradunk. Mert az apja egyre inkább elhanyagolta. Az újasszony-nal kellett foglalkoznia, emellett a kislányára már nem maradt ideje. Ereje. Kedve. Csak nagyon sokára bocsátott meg neki – bocsátottunk meg apánknak. Azért, amit

ellenünk elkövetett. „Különben a mostohád azt mondta Arankáéknak, alig várják, hogy 18 éves legyek, mert el akarnak menni Gyulára lakni. / Alig várom, hogy békén hagyjanak. Mindig piszkálnak valamiért... Mert ő most terhes.” A bőrröndöt biztosan vittem! Apámék meg... „Millió puszi: Erzsi.” Majd újabb levél a borítékban. „Pont ma írtam egy levelet neked, de még szerencse, hogy nem adtam föl a postán... / Apukáék csináltattak fényképet együtt. Állati, hogy milyen öregnek néz ki fater. Olyan ráncos az arca, mintha legalább 10 évvel öregebb lenne. A felesége meg avval a pufók képével úgy néz ki, mint egy túlhízott vénlány. Együtt meg úgy néznek ki, mint akik pont most indulnak megröhögtetni a cirkuszi nézőközönséget. Mostohádnak hurkakontya van a képen. / Na persze nem izgat az egész... / Borzasztó rossz hatással vagy rám!” Sajnos.

Bözsi Szajolban. Azzal kezdi, hogy járt tőlem hazafelé tartva. „Borzalmas éjszakám volt Szajolban. $\frac{1}{2}$ 1-től $\frac{1}{2}$ 5-ig kellett poshadnom az állomáson. Majdnem 2 órát késett a vonat. Borzasztóan ki voltam készülve. $\frac{1}{4}$ 6 helyett $\frac{1}{2}$ 8-ra értem haza. Hazamentem és lefeküdtem... Annyi erővel nyugodtan Debrecenben aludhattam volna, és csak reggel jövök haza... / Szajolban az állomáson megismerkedtem egy fiúval. Még szerencse, hogy éjszaka nincs szolgálat az anyakönyvvezetőnél, mert az a hülye képes lett volna azonnal feleségül venni. Én már csak kabaréból is hozzámentem volna. Igaz, hogy sok mindent összehazudtam neki, pl. hogy tanítóképzőbe járok stb., de ez nem lényeges. Jó közmondás az, hogy amelyik kutya ugat, az nem harap. Ezért nem érdekel. Nem mintha férjhez akarnék menni, de az ilyen srácoknak nem hiszek. / Faterék ma vágta disznót, nem mentem át Gyulára, mert Feriék is átmentek, és nem akarok velük lenni... Nem vagy már beteg? Nagyon vigyázz,

hogy mit eszel, nehogy a gyomrod is kikészüljön.” Ekkor történt velem, hogy bevágtam a vacsorához egy kis üveg savanyított cseresznyepaprikát, és véres lett tőle az árnyékszék. Halálra rémültem, de az orvos megnyugtatót, csak megzavarta a paprika a beleimet. „Mindig a legfrissebb kaját egyed. Mindennap egyél meleget, és sok tejet vagy vegyes dolgot egyél... / Ja, és boldog új évet kívánok. Valamivel jobbat, mint az ez évi.”

Pikó M. Pikó barátom írja Csabáról a Blaháné 13.-ba, Debrecenbe: leszerelt, és meglepődve hallotta a húgomtól, hogy újra deák lettem. Nem könnyű alkalmazkodnia a polgári élethez; a katonaviseltnek illik felnőttként viselkednie – igyekszik. Ennek ellenére „szombaton társaságban kissé zaftosan fejeztem ki magam és igencsak ámult a közönség. Képzeld el, mennyire kínos volt szabadkozni, hogy »bocsánat, de katona voltam«. Majd csak kialakul valahogy.” Pikó barátom, a Vajda uccából, nyomdász lett, mégpedig kiváló szakember. Valahogy így alakult. Apukája 1956 végén fenéken rugdosta az öcsémet, akit tetten ért komcsi plakátok tépkedése közepette. A forradalom napjaiban meg az anyukája rám bízta a fiát, hogy siessünk haza, ha baj van. Ha szidják a kommunistákat. (Szidták.) (Szidtuk!) Jó pajtás volt.

Miska Debrecenbe. Orvostanhallgató Miska cimbora ezúttal már Debrecenbe, a Blaháné uccai diákszállóra ír Miska barátjának. Meglep alaposan, s egyben utólag meg is magyarázza, miért szakadt meg köztünk minden. Volt, nincs. Vége! „Kedves Barátom! / Ahogy kivesszem soraidból, ott egy egzisztencialista társulat vesz körül Téged. Hát igen, meg kell szoknod a harcot, nem lényeges... Azt hiszik, hogy úgy lehet élni, mint A. Camus vagy F. Sagan könyveiben megírta, hisz ezek az egzisztencializmus hirdetői. Mondd meg nekik, hogy

ne biflázzák be a filozófiát, hanem tanulmányozzák a dialektikus materializmust vagy a marxizmust és leninizmust. Na, nem muszáj nekik mindjárt transzba esni, nem olyan nehéz az. Viszont azt a hibát fogják találni benne, hogy ezt nem lehet magolni, hanem csak megérteni, másképp nem megy. / Ami azt a vezércikket illeti, esetleges tanácsadással szolgálnák, illetve ajánlanák egy-két dolgot. *A szocialista hazafiság követelményei napjainkban, Népszabadság*, '66. 03. 24.-i szám Komócsin Zoltán beszéde alapján. *Ízlés és világnézet a Társadalmi Szemle* 1966. június (6. szám) Szabó György cikke a 45. oldalon. Vagy napjainkban még mindig hat az irredentizmus, ezt kifigurázni. Vagy pedig a lap jellegetől függően aktuális problémát boncolgatni. Például itt van a ma emberére oly jellemző közöny..." És majd ő megmossa, ha meglátogat, a barátaim fejét. Elvi síkon. (Netán a *Kelet '67* című diáklapban.)

Szegény cimbora. Alaposan eltévedt. Mi nem lett az eminens diákból! A proletárdiktatúra javán. (Mintha KISZ- vagy párttitkár, netán titkosrendőr beszélne belőle.) Nekünk arra volt jó a marxizmus és leninizmus, hogy legyen mitől elrugaszkodnunk, ők pedig... belefúlladtak.

Utoljára Csabán a temetőnél találkoztunk, az 1990-es években valamikor. Édesanyám sírját tettem volna rendbe. A Körös-partról nem tudtam a sírkert elé kanyarodni, mert a kápolna környékét és a bejáratot tömeg lepte el, a kerítésen innen kocsik tömege. Még ha lenne is hely valahol leállni, motorom zajával zavarom a szertartást. Ott álltam, majd némi csodálkozás és várakozás után visszahajtottam a városba. Utóbb megtudtam, Miskát temették. Kocsimat látva azt hitték, megjött a papunk, akire jó ideje vártak. Ugyanis plébánosunk elaludt, s hosszas hiábavaló várakozás után Miska anyukája a plébániára zavarta az őskommunista

apukát, aki káromkodva rángatta ki atyánkat az ágyából, s tarthatták meg így jókora késéssel a temetést. Több ismerős arc villant rám a ravatal mellől. Egykori munkás-örök, pártmunkások, rendőrök, politikai nyomozók... Hogy elijesszenek a temetésnek még a környékéről is.) (Ha tudtam volna, hogy kit temetnek, csak odamentem volna keresztet vetni.)

Pali Dr. K. M. rímfaragó professzornak. A Blahánéba címzi Dr. professzorságunknak, „aki zugfirkász...”; honnét vette?! Volt min nevetni a deákotthonban... Utazásairól regél. „Kedves Rímfaragó Barátom! / ... A legérdekesebb, mondanom sem kell, a keszthelyi kiruccanásom volt. Hát ez a Janega valóban nőszülni óhajt... Neki elég a lumpolásból, a nők utáni rohangálásból. Család kell neki, és pénz. Hát nem szép! Igaza van. / Lehet, hogy én is hamarosan példáját követem. Igaz, jócskán visszatart az a tény, hogy ezáltal 10 liter borszámra terheli tárcámat.” Abban egyeztünk meg, hogy aki hamarabb nőszül, állja a cechet?! „Mindenesetre János is elhullott sorainkból. Mihály, ideje cselekednünk. Igaz, Te nagyon csendes vagy, ki tudja, mily tettekkel lépsz hamarosan színre. / Még Janegánál tartva, igazán írhatnál neki...” Még hogy írtam, meg is látogattam. A menyasszonya nem igazán örült nekem. Stoppos vagány emlékezteti vőlegényét a szabad életre... Az hiányzik! (Utóbb kiderült, valóban a párja tudott lenni. Szép gyermekeik lettek. S Janeg ügyesen gazdálkodott a tudásával, kapcsolataival a rendszerváltás után is: vállalkozóként boldogult. Igaz, megkeseredve. Mert elbukott álmai álma, a szocialista nagytáblás gazdálkodás. Hogy idő előtt maga is távozzon.)

„Nagyon örültem önbizalomtól és becsvágytól duzzadó levelednek.” Mert, szerencsére, néha az is volt. (Másképp hogy sikerült volna...) Amúgy pedig „...ki-

tűnően érzem magam. Életoptimizmusom és főleg tanulási vágyam... eddig sosem tapasztalt méreteket ölt. Én csodálkozom.” Ami közös volt bennünk: a tanulási vágy! Tudni. Minél többet. „Kissé hasonló helyzetben, mint Te, amikor dolgoztál, azzal az óriási különbséggel, hogy amit teszek, azt jórészt örömmel csinálom.” Ami különbség majdnem végig megmaradt... Magunk kényszerből, nem jó kedvünkben végeztük egy életen át a kenyérkereső foglalkozás által ránk mérteteket. Ellenben Pál szerette a munkáját. Sikerült az összehangot meglelni. Álmodok, valóság... Kevesünknek jött be. „A hasonlóság még az, hogy nőkkel abszolút nem foglalkozom. Három hete egy nőt nem csókoltam meg. Komolyan.” Borzalom anyja, ne hagyj el! Én is, amikor nekiveselkedtem jól érettségizni, rá nem néztem egy fruskára sem... hónapokig. Hogy aztán. (Hagyjuk.) (Lapozzunk.) „A hivatalban már megőrülnek sokszor, annyira közömbösen viseltetek irántuk. Valami hasonló játékoság szállta meg őket, mint a Te volt fodrász kollegináidat. Állandóan idegesítenek, cirógatnak, teljesen félreérthető dolgokkal traktálnak. Én viszont szilárd vagyok. Szinte élvezem a sztorit. De egyszer, lehet, hogy megtörök, és mindenkit sorra veszek. Ott benn. Az lenne nagy hecc. Egyik-másik le is feküdne, az zicher (no, nem benn), de hát hova a francba vigyem őket. Nagynéném örökre elzavarna.” Ez az, hol, hol? Valóban, hol, ó hol... „Úgyhogy inkább önmegtartóztatás.” Ami kimondottan veszélyes. Ebben a korban?! „Legalábbis egy ideig. / Erzsi” (a medika) „is zaklat ismét, de tudod, mi van. Egyszerűen nem érdekel. / Vagy adja magát, vagy kimondottan jó nő legyen az illető.” Ez az, adja vagy nem adja. „Apropó, szilveszter. Mi a terved ezzel kapcsolatban? / Írj. Csókol / Pál.”

Köszönjük a hölgyeknek, hogy zaklattak bennünket! Ebben fél évszázad múltán is egyetértünk. Mi lett vol-

na velünk, belőlünk: nélkülük! Ahogy megmutatják maguk... Maga a fölzaklató csoda. Valamennyi.

Úszunk, vagy mégsem. Karácsony hava 6-án kelt a Tengerhajózás azon levele, mely ebből áll: „Kérésére felvételi kérelmét tárgyalannak tekintjük. Mellékelt: 1 db gimnáziumi érettségi bizonyítvány másolata.” A levél címzettje ekkor már megint a debreceni Blaháné uccai diákotthon lakója. Azaz... meggondoltuk magunk! Tán mégis jobb lenne befejezni a főiskolát, hogy legyen valami végzettsége az embernek, ami miatt már ember-számba vehetnek. Hogy majd aztán, ha úgy gondoljuk, még mindig nekívághassak...

Nekinek neki, de. 1970-ben, már okleveles népművelő-könyvtárosként fél évet bírtam ki a Dunán, tengerészként. Hamar kiderült, hogy nem nekünk való. Advent eleji jeges zuhany a Dunán, tüdőgyulladás, haza, Csabára, s már nem is megyünk vissza. Volt – már megint – némi ugra, bugra.

Bözsi, egyedül. El akarják vágni oroszból. Apuka kitér a hitéből, ha megtudja, s vége a Balassába járásnak, mert szerinte a tánc miatt nem tanul. Hollandiába, a Dunántúlra, Görögországba készülnek. „Vagy menjek el dolgozni? Pl. kozmetikustanulónak? Tudod, ahol most építik azokat az új házakat a Szabadság téren, ott nyílik új fodrászüzlet. Oda talán felvennének... / Südyné azt mondta, hogy nincs olyan isten, amely átsegítene a harmadikos oroszra. / Ha most elkezdeném tanulni az oroszról, ami rengeteg időt venne igénybe, akkor pedig másból húznának el, mert nem lenne időm mást tanulni. Nagyon sürgős választ várok. / Képzeld, milyen marha vagyok. Mára elkezdtem számolgatni, hogy mennyi orvosságom van itthon. Nem sok híja volt, hogy be nem szedtem. Annyira hiányzik anyuka, vele

úgy meg tudtam mindent beszélni. Faterral nem lehet normálisan beszélni. / Utálok mindent és mindenkit. Egyedül az tartja bennem a lelket, hogy a Balassiba járok, és tudok a próbáknak és az előadásoknak örülni... Misi! Sürgős választ várok! / Millió puszi: húgod.”

Húgom, húgom. Tizenhat éves gyönyörű kislány... De hát az anyja. Anyuka! Még Veszprémben is többnyire vele álmodtam. Rendre elém jött. Hogy fájt ez nekünk! Tenger könny sem mosta el a fájdalmunk. Legföljebb enyhítette. Segíteni... hogy tudtam volna? Valamit írhattam neki; de hogy mit?... Valóban levelezőn fejezte be a gimit. Már fodrázsként. A tánc pedig egy életre szól, utóbb már ebből él, s a fiából táncművészt nevelt. Nem könnyű. Mert egyedül. Egyedül. Csak mi voltunk – annyira, amennyire – egymás mellett.

Bözszi: letojni az egészet? „Azt hiszem, hogy most már beletörődtem. Muszáj átvenni a stílusodat, és letojni az egészet.” (Tehettünk mást?) Egy hónapig Hollandiában lesz a Balassival. Hága és a tengerpart. Ha ügyes, a nyáron Görögország. „24-én este megyek Romániába.” (Azaz Kisiratosra, a családhoz, nagyszüleinkhez.) „Muszáj elmenni. Olyan régen voltam. Csak egy hétig leszünk.”

1967

Bözsi a helyzetről. „Írtál már Bandinak, a barátaidnak, de a húgodnak nem vagy képes írni. / Különben most betegállományban vagyok, már 2 napja nem voltam suliban. Állatira meg vagyok fázva, lázas vagyok és borzasztóan köhögök... / Mostohaanyánk Gyulán várja a kölykét, és így fater minden nap átjár hozzá. Állati jó, hogy egyedül vagyok. Persze fater egészen más, hogy a »felesége« nincs velünk. Hétfőn du. itthon volt. Egész normálisan el lehetett vele társalogni. Ilyenkor látszik, hogy mennyire az »újasszony« hatása alatt van.” Apánkra a feleségei (2., 3., 4. [s készült az 5-re]) valóban hatással voltak, sőt, meghatározták a viselkedését – ami természetesen nem csoda. (Az első jó hatással, a többi...)

Kati első levele. Kati leveleit fél évszázad múltán olvasgatva jövök rá, amit akkor nem éreztem, nem akartam észrevenni, nem vettem komolyan? Hogy szerelmes volt belém. Sőt, az addigi lányok közül ő vallotta meg ezt a legnyíltabban. És legkitartóbban. Az utolsó levelét Veszprémbe, 1971-ben írta; akkor már házas, hív, keressen meg Pesten, amikor a férje nincs otthon. Mert változatlanul csak engem szeret! Elképesztő. „Azt az utolsó éjszakát nem tudom elfeledni, no persze a többit sem... Sikerült felcsigáznod az érdeklődésem, de ne félj, nem fogom mással csillapítani, ennyire nem vagyok türelmetlen.” A csabai könyvtárban tanultam, ő is

vizsgára készült. Addig méregettük egymást, míg mellé nem ültem. A végén meghívtam, tanuljunk együtt! Vihetnek fogkefét? – kérdezte. Aztán beköltözött hozzánk. (Én nem egészen így gondoltam.) „...elég nehezen pihentem ki a »mézes napok« fáradalmait... Leteszem a fejem és már alszom is, pedig ez nem jó dolog (a terheség egyik előjele az aluszékonyság, elég terhes vagyok – nem terhelt!!! –, gondterhes, vészterhes és végzetterhes).” Jóval ijesztget. „A vándorlásoddal kapcsolatban csak annyit, hogy uralkodj magadon. Ha elcsatangolsz valahová, »csillapítani« fogom magam... / Nem mész sehova, hanem maradsz a fenekeden és kész – tanulj... Semmi különös újság nincs, csak az, hogy tegnap hánytam, meg most is hányingerem van. Én nyugodt vagyok, légy Te is az!!” Egészen megnyugtatót.

Kati: hiányzol! Nagyon hiányzom neki, írja, s hogy „...szeretném, ha itt lennél. Úgy érzem, ha itt ülnél mellettem, még a »Köpködő«-det is végig tudnám olvasni – bocs, ez van –, feltéve, ha ilyen helyzetben hagynál olvasni!” Köpködő? Nyilván az ANTI-WERTHER-em, amit utóbb a feleségem is szívből utál. (Lásd: NÉGY KICSI MÉRGES AVANTGARD.) „Milyen helyzetben? – félig ülő, félig fekvő, a bal könyökömön (csupa ő) támaszkodom. S várom, hogy kiegyenesítsd a karom – minden hiába. Más témát, mert kezd remegni a »bensőm«, de főleg kívül. .... / Lapozzunk...” Lapoztunk. Majd leírja, milyen volt az SZTK-rendelés.

Pali Ginsbergről. Ginsberg a Gangesban fürdés után... Fényképkivágás egy lapból, ami kihullik a levélből. „Édes egy komám! / Még mindig kedves szülővárosunk falai között töltöm időmet, szerencsére nem is haszontalanul – így innen írom e pár sort is.” Odahaza, az Arany uccában segít anyjának az udvar és a kert

rendbetételében. Meg persze szétnéz a városban, ne adj isten a lányok körében. „Egy kedves, büszke keblű, szolid, de mély tekintetű hölgyismerősömtől kapott amerikai magazinban találtam ezt a kissé meghökkenítő képet Ginsberg barátunkról, így frissibe el is küldöm... / Szóval ott is járt. A lapban különben hosszú cikk van róla, most fordítgatom, meg egy új verse, amely Kansas Cityben íródott, háborúellenes, és olyan, mint egy protest-song. A cikk írója állandóan Whitmannhez és Mózeshez hasonlítja, no persze külsőleg ítélve. Állítólag Prágában is járt, és óriási sikere volt a fiatalság körében. Hozzánk is jöhetne.” Ekkoriban kaptam Palitól azt a latin-amerikai falragaszt, amely arra biztat: NE HÁBORÚZZ, SZERETKEZZ! No la guerra, hacer el amor! „Azt hiszem, ezt az oldalt a hölgyeknek szentelhetem, vagy legalábbis részben. / Hát szóval szeretem őket, imádom őket stb. Ez az igazság. Ezzel nap mint nap számolnom kell. Fantasztikus.” Az, az volt, az marad. „A minap is ülök meg gitározok Szőkénél” (csabai lányikerpárnál), „amikor betódul az ajtón néhány roppant csinos, fiatalos, kedves nőszemély.” Mert hogy roppant csinosak, fiatalok, kedvesek, sőt, nőneműek voltak! „Közöttük közös könyvtárbeli ismerősünk.” A Körös-parti könyvtár erre is jó volt! „Mondanom sem kell, majd megőrültem. Ez kell, vagy kellene, barátocskám!” Miközben ott lenne a két szöszke bombázó; jönnek ezek, a többiek... „Persze nem is izgatlak, neked tanulnod is kell, és nem utolsó sorban könyvtárnépnevelned.” Ajaj. Ajvé! Mi az hogy. Nyilván azt válaszoltam: tedd le a gitárod és nézz a körmükre!

Bözsi, olvashatatlan leveleidre. Idegállapotom fejezhet-e ki, hogy olvashatatlan az írásom? Zaklatottságomé. Bizonytalanságom. Kutya nehéz helyzetemé. (Hogy mondta Körömdi Lajos, hogy érezte magát? Mint ku-

tya a kútban.) „Édes Misikém! / Nagyon megörültem levelednek. Sajnos amit kb. 2 hete írtál, nem kaptam meg.” (KGB?) „...mindenesetre sem Aranka, sem fater nem tudja elolvasni a leveledet. Velem olvastatják el. Pokoli olvashatatlanul írsz szerintük. Arankáék azt mondják, hogy biztos azért írsz ilyen csúnyán, mert ki vagy merülve idegileg. Mondtam, hogy ez családi örökség. / Különben lehet, hogy ősztől női figaró leszek. Unom a sok marha-paraszt tanárt. Máshol nincs hely, hogy ipari tanulónak felvegyenek. Valamivel jobb a fodrásznak abból a szempontból, mert fél napja szabad... / Azért egy kicsit el vagyok kenődve...” A harmadikat befejezve marad ki a gimnáziumból. Nem ért szót a tanáraival. Osztálytársai 50 év múlva is barátnői, szeretik. „Most tudtam meg, hogy mostohánknek lánya van. Fater borzasztó boldog... / Röhögtem volna, ha ikrei születnek. Sőt, 5, vagy 6-os ikrei!...” Az ő írása szépen olvasható. Miközben. (Épp oly egyedül van, mint én.) (Ő Csabán, én Debrecenben.) (Ahol éppen lehetünk?)

Apámtól a diákokthonba. Nehezen olvasható ákombákom betűivel. Milyen öröm... látni. „Édes Mihálykám! / A leveledet megkaptuk, már nagyon vártuk.” (Kivártam e levél megírásával?) „Nem tudtuk elképzelni, hogy mi van veled. / Mi jól vagyunk, most már teljesen, mert 23-án megszületett a kisleányunk, illetve a kis húgod. A kis hugi nagyon szép. Anyukáját nagyon megkínozta, 4,05 kilóval született. / Erzsike nagyon el van tőle ragadtatva. A keresztelő húsvétkor lesz, várunk haza. Jó bulit csinálunk, kaja, pia stb. Tudod, régen hogy szoktuk.” (Bözsi húgom születésekor, 1950 nyarán apám örömeiben disznót vágott, és annyi vendéget hívott, hogy alig maradt a kocából valami másnapra.) „A nyereségedet csak te veheted fel, éppen ezért postán a címedre küldi a KTSZ.” (Akármilyen kicsi volt a

szövetkezeti tagnak járó évi nyereség, hogyne jött volna jól az üres zsebbel Debrecenben ténfergő deáknak!) „Kis szivikém írdál sűrűbben, és ha megkapod a pénzt, nehogy itatra költsd. / Elfelejtettem megkérdezni, hogy mennyi a pénz. / Választ várva millió puszi Apukád...” Édös jó istenkénk. Hogy másodjára kerül kezembe e levél, már Ildikó is nyugdíjas. Mi meg... miben nem mesterkedünk?! Földidézni: amit hogy lehetne?

Kati az író férjéről. „Édes, Egyetlen, Drága Misikém”-nek szólít, s mit nem ír le: „Ha én nem, akkor Te szerzel nekem örömet – ui. azt írtad, nem akarod kivágtatni Magad a suliból. Ez nagyon helyes.” Így volt. Hol menni, hol maradni akartam. Mehetnékem volt, de tudtam, hogy valamiféle felsőtanodai oklevél nélkül sehol sem fogadnak el. Majd egész jópofa hangot üt meg; hogy örültem-e neki, nem tudom. „Nincs szándékomban szemtelennek lenni, mikor a következő sorokat írom, csak a hecc kedvéért – feleség, leendő feleségként akarsz a kis szobádba vinni, vagy pedig ruhatárosnak? Ezt feltétlen tisztázni kell. / Hogy miért? Mert ha ruhatáros leszek, minden darab után 1 Ft esetleg 2 Ft (ha nagyobb darab), ha pedig spórolni akarsz, elveszel feleségül – s megmarad 1 Ft-od. / (Viccnek nem rossz!)” Annak nem. „Különben egyformák vagytok Ti a drága öcséddel. (Ő üldözési, Te pedig kóválygási mániában szenvedsz.)” Jól megkaptuk... Majd azon rágódik, mit jelent neki férjhez menni, netán hogy a feleségem legyen. Azé, akinek határozott elképzelései vannak. „Ahhoz..., hogy valaki író, mégpedig jó író legyen, nagyon sok mindent meg kell ismerni – tehát a Te szavaddal élve, sokat kell csatangolni; én pedig nem venném jó néven, hogy a mézes évekből csak mézes órák jussanak, igaz, azok akkor édesebbek; de ne feledd, hogy a túl édes émelyít!” Jó szagú úristen. Miska, mibe keve-

redtél? Mert választásra késztet: vagy, vagy. Ami: hogy menne? Huszonhárom évemmel... Ahhoz még gyerek vagyok. Másra érett, de erre nem. „...pedig ...nagyon szeretem a mézet!” Nem is rossz.

Ajaj! Írás, család. Korai lenne még az összhang? Ha egyáltalán lehet. (Szerintem – mindig ebben bíztam! – igenis lehetséges.) Csak. Csavargás? Amikor matróznak mentem, diákkori szerelmem, Marika végleg lemondott rólam. Szomorúan búcsúzott: „Élvezd a világ minden szépségét...” Mert itthon szeretett volna tartani. A szoknyája mellett. Akkor... az ő férje lettem volna. Csak ugye. „Hívott az út.” Az igazság? Az élet.

Pali a bajodról. Épp ez hiányzott... „Jó napot, szerelmbajos barátom! / Köszönettel nyugtázom néhány héttel ezelőtt írt, bajodtól hemzsegő leveledet. / Őszinte részvétem, és tény, hogy ebben még, hangsúlyozom, még néhány mérfölddel mögötted kullogok, de elképzelhető, hogy hamarosan sorsodra jutok. Barátom, fantasztikus!!! Óriási sikerem van újabban a nőknél. A vállalatnál legalább 5 nő van, aki örülne, hogy jól elkapnám, alig bírok ellenállni. Egyszer-kétszer nem is bírtam. Nagyon megfutott most. Úgy látszik, mindenki érzi a tavaszt.” Meg hogy huszonhárom évesek vagyunk. „Persze hírnevemre vigyáznom kell. / Barátom, mikor jössz fel Pestre? De úgy örökre. Nagy bohémkodásokat csapnánk. / ...most szombat-vasárnap-hétfőn otthon tartózkodtam. A húgomnak most volt a ballagása. A legjobb hecc vasárnapról hétfőre virradóra történt velem. Vasárnap este véletlenül bementem a Halászcserébe, és ott találkoztam általad is jól ismert Jani bátyámmal. Majdnem részeg volt már. Attól kezdve reggel 5 h-ig nem szabadultam tőle. Halász, Csaba, Csaba preszó, végül a Kishajó következett, sok-sok itallal, közben ilyen szövegeket hintett: »Olyan orrod van, mint

Mátyás királynak«, vagy olyan, mint Erhardnak. Ezt mondta mindenkinek, különösen a pincéreknek. ... A legjobb akkor következett, amikor ½ 5-kor kidobtak bennünket a Hajóból. Ugyanis ekkor el akart csalni a kedveséhez, amiről alig tudtam lebeszélni... / Tudass egészségi állapotodról...” Halász, Csaba, Sarki (Csaba) presszó, Kishajó... Egyik jobb, mint a másik. A kidobás is ismert. Jani bácsi nemkülönben. Nagy-Csaba ez időben legismertebb éccakai iparosmesterei a csapszékekben... Mese, mese, meskete! Aki a cigánytól Kodályt kért. (– Hát melyiket, kérem alássan? – Amelyik így kezdődik: Tara-ram, taram, tirararam... Pi-pam!) (Követni nem tudtuk.)

Kati válaszol. Hogy mit ért volna nekem akkor a házasság. „Édes Kicsi Idétlenkém! – bocs Misikém! – Semmi bocs! – Szeretlek!! / Még erősen zsong a fejem a leveledtől. Értem, és mégis nehéz követni. Annyi erő, lendület és élni akarás van Benned, hogy vétek lenne megzabolázni olyannal, mint »házasság«. Meggyőztél, valóban ósdi dolog, ill. nem ósdi, csak »régii« formáság a házasságkötés.” Legalább így nemet mondtam. De ő ott folytatja, ahol abbahagyta. „Bíráljuk a »régit«, s csak azt mentjük át, amit érdemes, ami jó. A házasság is ilyen »régii jó«. / Most úgy tűnik, én kérlek, ill. unszollak, hogy tégy félre mindent” (jól megjártam volna, ha hallgatok rá!), „s légy férj. Igen, légy férj, apuka – de mindamelllett ne szűnj meg látni, csodálni a világot és törekedni a megismerésére. Félsz?! Mitől és kitől?! Hogy nem leszel szabad? Miért? Nem bilincset húzol az ujjadra, hanem gyűrűt. Szerinted a házassággal lezárul minden? A házásoknak már csak emlékeik lehetnek, élményeik (újak) nem?!!! Együtt, közösen – így szebb is, nem? – Egyedül sétálni, moziba menni utálok.” Ezért vettelek volna el. „A jót hamar meg lehet szokni. – Melletted

aludtam el, melletted ébredtem, s ez olyan jó volt. Sokkal biztonságosabb érzés, mint egyedül feküdni, kelni.” Hosszan idézem? De tanulságos. Ki mit érez. Mit érezünk... húszévesen. Akörül. „Úgy mellékesen, bizonyára szívesen vennéd, ha 1-2-szer más mosná ki az inged.” Ez az, ing. Gatyá! (Meg a szívünk.)

Bözszi a kishúgunkról, meg a SzU-ról. Vasárnap lesz a keresztelő. Lesz frankó kaja, pia. „Ha hazajössz, te is berúghatsz.” Nem rúgtunk be. El se tudtunk menni. Miből? Útiköltségre hogy futotta volna. (Az ösztöndíj épphogy elég diákothoni ellátásra, tankönyvre, tanszerre.) „Tegnap hazajött...” (mostohád a leányával) „Olyan furcsa, hogy egy bőgő kisgyerek van a lakásban... / Ma mondták az osztálytársaim, hogy voltak S.-nénél. Feljött a szó az osztályról, és mondták, hogy az orosz miatt ki fogok maradni év végén... / S.-né elkezdett bőgni, és hogy mennyire sajnál, és hogy borzasztóan bánja, hogy megvágott... / Tudod, volt egy osztályfőnöki óra, és mindenkinek kellett különböző kérdésekre felelni. Pl. mi a véleménye az egyházzal, szereti-e a Szovjetuniót, és hasonló egyéb kérdések. Persze névtelen papírra kellett írni. / A mi osztályunkból állati nyílt kártyákkal írta meg mindenki a véleményét. Az egész tanári kar el volt hülve, hogy milyen dolgokat írtunk. Azt mondták, hogy hiába, a mi osztályunk a legjobb képességű. Persze én is olyan dolgokat írtam, hogy én is csak csodálkoztam rajta.” Elszólták magukat. Azaz hogy: kinyitották a zsilipet. Azt hitték, szabad. Megtehetik. S nocsak, a tanárok nem hívtak rendőrt. Mégsem lehetett olyan rossz iskola a miénk? Alkalmatlan tanárral épp eléggel találkozhattál – bárhol.

Kati: fedezz föl megint valami újat! Beteg, Pesten van, édesanyja ápolja, oda ne írjak levelet. Szeret, hiányzom stb. Majd, végül: „Írj hamar! Úgy szeretnék már lát-

ni – no meg érezni is –, de ez a másodlagos, amiért hiányzol. Hátha felfedeztél megint valami újat, amit olyan lelkesedéssel adsz elő, hogy engem is magaddal ragadsz, s elfelejtem, hogy havi 1 000 Ft-ból kell kijönnöm.” Ahogy sokunknak valami hasonló semmiből. (A jövődöbelim pár év múlva havi 800-ból igyekeznek – albérletet fizetve – nem éhen halni.)

Születésnapomra. Unokahúgom, a Corvin 7.-ből, a húga nevében is: „Kedves Misike! / Születésnapod alkalmából sok puszit küldök. De hogyha megint írsz, igyekezzél szebben írni, mert egy szót se tudtunk kiolvasni. Üdvözetemet küldöm: Ari és Anna. / Ne haragudj, nem azért írtam, hogy sértegesselek. Mi jól vagyunk, te hogy vagy? Választ várok.” Az anyjuk, nagynéném küldi az általam kért orvosságok (köhögéscsillapító és C-vitamin) vényét.

Bözsi: Földjáradékosak vagyunk! Kisgazda őseinktől jött... A legjobbkor. „Van egy jó hírem a számodra. Kapunk 82 Ft-ot fejenként mind a hárman a tsz-től, földjáradékot... Állati jól jött.” (A kényszerűségből beadott föld után. Amit elrabolt tőlünk a komcsi banda, Moszkvából gyüvet.) Panaszkodik az iskolára, az orosztanulásra. „Különben állati jól érzem magam. Nagyon jó kedvem van. Nincs rá okom, de most ilyen a hangulatom.” Tavasz, tavasz... Meg földjáradék... Ilyen kevés elég hozzá? „Tegnap fater egy kolbászt hiányolt a kamrából. Nem te vitted el? Nem mintha baj lenne, csak fater cirkuszolt mamáékkal, hogy biztos ők vitték el. / Mindig van valami baja. Pont olyan, mint az öreg volt.” (A volt háztulajdonos.) „Megszámol mindent, nehogy ellopja valaki.” (Az öreg Szilasi kötött belénk mindenért.) (Ha megöregszünk, mi is meghülyülünk?) „...tele vagyok pénzzel...” Tele, pénzzel. $200+82=300$ ... – írja. Tele, mi!

Kati: szakítunk vagy sem? „Édes Misikém! – csak az enyém?!...” Valóban nagy kérdés volt. Gondjai vannak a sportkörrel, a sulival, a munkahelyével, ráadásul éppen gyógyulóban. Miközben: engem szeret. Hogy az is eszébe jusson, tán jobb lenne szakítani. Miért? A régi nóta. Felőle nézvé: „Te VILÁGOT akarsz látni, egyedül, olykor velem; én pedig otthont akarok és egy édes pici babát, de élőt!!! Hát ez van.” Ez volt. „Maradj a fenekeden és tanulj!!!” Nem volt könnyű. „A bolgár tengerpartról majd várom a leveled, vagy egy szép képeslappal megörvendeztetsz... Misikém! Nekem ez nem elég! Vagy velem leszel mindig, vagy pedig... kár tovább haladni ezen a vágányon. Keresünk egy kitérőt, ott leblokkolok, te pedig száguldj tovább és ismerkedj a Világgal, meg az Emberekkel.” Így történt. „Ahol én élek, az egy kisebb világ, kisebb emberekkel, de boldogabbak, mint az Emberek! Én abba a kis világba szeretném összegyűjteni a Nagyvilág minden boldogságát, s Te ezelől menekülsz vagy legalábbis másként akarod érteni.” Szó szerint. „Értsd meg, hogy gyereket – egy édes pici tündért – akarok.” Azt kívántam neki, sikerüljön.

Kati bevallja. Nemrég tudhatta meg, hogy jártam vele. Nyilván igen goromba levelet küldtem neki. „Mihály! / Megkaptam a leveled, kb. fél órája, hogy elolvastam. Köszönöm. / Ne ijedj meg, nem halálos a betegség, amit tőlem kaptál – más volt. / Hülye vagy, de én még hülyébb – ennyi az egész. / Jó volt Veled – de már nem akarok férjhez menni. Szeretném, ha itt lennél; nem a »bot« miatt, másért. / Hülyeség minden. Délelőtt még csak azt tudtam, hogy szeretlek, most már azt is tudom, hogy hülye, gyáva, idétlen vagyok – a többi jelző Nálad van. / Nő vagyok. Nő, mint a többi; nem vagyok jobb, de rosszabb sem... Vagy mégis? / Emberibb ember leszek, Mihály! / Szia és köszi mindent: Kati.” Kár volt

ezért a búcsúért. Ilyenért. (Persze sokkal szebb másképpen sem nagyon lehetett volna. Mert a szakítás...) (Mindig fájdalmas.) (Egyiknek; másiknak.)

Szerelmes a húgom. Kurtucz Erzsébet, Kurtucz Borbála, Sarusi Borbála, Kis Sarusi Borbála... után most épp Fekete Borbálának adja ki magát a húgom. (Rossz példát mutattál a húgodnak – kapom meg időnként a feleségetől.) „Hétfőn találkoztam Katival, alig ismerem meg. Sajnos elég nagy marha vagyok, de szerelmes vagyok Sz.-ba. Tudom, hogy előbb-utóbb át fog verni, de majd megpróbálom megelőzni, ha majd látom, hogy tesz rám.” Feri honvéd otthon volt, mindent fölforgatótt, megitta apánk likőrjét, jó nagy veszekedés.

Húgom, a Blahánéba. Galamb híján a hírháziakkal. (Hangház: rádió. Hírház: posta.) (Képház: tévé?) (A temetők meg üresek.) „Mire a levelet megkapod, gondolom, a pénz már a zsebedben lesz. Ne idegeskedj, nem én kértem mostohánkat, egy szóval se mondtam, hogy küldjön. Kinn hagytam a leveledet, és elolvasta. Azt mondta, hogy majd ő is küld neked egy 100-ast. Mondjam neki, hogy ne próbáljon küldeni? Hadd küldje, ha olyan sok van neki.” Évről évre egy fillér nélkül kezdtem az új főiskolai tanévet. Kölcsönkérhettem a húgomtól, mire föl küldhetett egy százast a mostohaanyám is. Nagyon jól jöhetett! „A suliból kis híján kirúgtak. Unom az egész bulit. Azzal vigasztalom magam, hogy 1 hónapot csak kibírok még valahogy. Aztán éjjel-nappal a strandon leszek. / Képzeld, oroszból megszületett az első egyesén felüli jegyem. Röpdogát írtunk és az egész szöveget kimásoltam a füzetből. Nem tudom, hogy hányas lesz, de a tanár is marhára csodálkozott, hogy egyáltalán írtam órán... Magyarból feleltem 4-esre, ha 5-ösre feleltem volna, akkor 5-re állnék... / Különben már

nem érdekes Sz. Teljesen kiábrándultam belőle. Meg aztán olyan hülye, nem érzem jól magam vele, pl. nincs közös témánk. Ez borzasztóan idegesítő, amikor csak ülünk egymás mellett és hallgatunk, mint a kukák. / Különben is, már másba vagyok szerelmes. Sajnos, úgy érzem, hogy ebbe se leszek sokáig.” (Ebben egymásra ütöttünk – másban alig. Én is képes voltam – akárcsak a barátaim! – naponta másba szerelmes lenni.) „Ma láttam Mátét itthon. Palinak annak a lánynak a címe: Mária. Garai u. nem tudom, hány szám. / Millió puszi, húgod: Borbála.”

Ari néném biztat. „Leveled megkaptuk, mi aránylag jól vagyunk, csak én nem, mert szombaton garambolom volt, de már nagyjából túl vagyok rajta, nem tört el semmi csontom, ami a fontos. / Itt küldöm az igazolást, mellékesen ajánlom, hogy tanuljál, légy szíves. / Hogy vagy? Jó, kellemes az idő, lehet napozni, de azért tanulni is muszáj. / Jancsi is hazajött a gyógyfürdőből, mondja, hogy nagyon vacak volt, rossz volt a kaja. /...millió puszit küldök: Aranka / (Légy jó! Tanuljál!)” Valami igazolás mindig kellett, ha csavargásra adtam a fejem. (A főiskolán így is csóválták a fejüket.) Jancsi, a férje alig állt a lábán. Az egyik főorvos mégis szimulánsnak vette. Nagy pártemberként teljesítenie kellett a normát (hányan kaphatnak rokkantsági nyugdíjat, hányan nem). „Alkoholos a lélegzete!”, és kirúgta. Pedig csak a végét járta, a betegségtől volt bűzös a lehelete.

Bántják a húgod. „...lehetséges, hogy kívágnak a Balasából. A suliból telefonáltak a művelődésügyi osztályra, hogy vágjanak ki, mert 5-6-ból állok bukásra és iskola-idő alatt fiúkat fogadok a lakásomon. Kész röhej. Majd meg fogom tőlük kérdezni, hogy honnan szedték ezt az örült marhaságot. Csak azon múlik az egész, hogy elhi-

szik-e vagy sem...” Zaklatottnak zaklatott az élete. (Sem édesanyja, akihez fordulhatna; sem édesapja, akire számíthatna; sem testvér, báty, aki biztos támasz volna... Mi, meg akire számíthat a rászoruló! Feri meg én. Ajaj. Volt nekünk elég bajunk – magunkkal.)

Mustohád írja. Apám ifjú felesége írja: vár Kati! Nagyon, siessek. „Remélem, tudsz arról, hogy Kati ideköltözött.” Oda; hívtam hozzám, mire föl azt kérdezte, hozzá-e a fogkefét is. Hogyne, mondom magamban örömmel, a fogunkat is megkeféljük. Tanulás közben hogyne esne jól egy kis fogkefés móka? S nem ott ragadt? „Te persze annyira pofátlan vagy, hogy egy sort sem írsz neki. Alig győzöm hitegetni, biztos jössz haza, azért nem írsz neki. Különben most itthon fekszik, táppénzen van. Ugyanis leesett a felemás korlátról, és izombevérzése van, nagyon fáj neki, és kötözöm, borogatom a lábát. Siethetnél haza, hogy felválts ebben a munkában. Ha hazajönnél, biztos meggyógyulna. Ő mondja, itt írom az ágya mellett a levelet.” Ágya? Az ágyam mellett... És hogy jót tenne neki, ha én kenném az izomsérülését, valóban jót tehetne mindkettőnknek. Pillanatnyilag! Ám hogy... „Ide figyelj, te hülye, ez a Kati annyira szeret téged, és olyan sok mindent eltűr neked, hogy én már a te helyedben szégyellném magam. Apád is mondja, hogy egy emeletes hülye vagy, ha nem veszed el.” Az tette volna be nekem a kaput! (Jól érezte mindkettőjünk, kire, mire van szükségem...) „Azt hiszed, hogy neked azt a sok hülyeséget minden lány eltűrné.” A hozzád hasonló, szerencsére nem. Sőt, uzsgyi, vedd el magad, amikor kiderül, hogy nem úgy ugrok, ahogy rendelni tetszenek e lányok. „Azt hiszed, hogy ő nem tudja, te akárhány lányt meglátsz, azt mind szereted.” Volt benne valami. „Ő ezt mind tudja, és csak annyi a hozzáfűznivalója, hogy minden költőpalánta ilyen... / Nem zaklatom tovább mél-

tóságodat, viszontlátásra, költő úr...” Hogy apámat befűzted, rendben, de engem a magadfajta, istennek hála, sosem tudott. (Pillanatnyilag hógyne!) „Puszil Kati, és azt üzeni, hogy nagyon szeret, és írják. Siess írni...” Si-ettem. Hanyatt-homlok.

Palitól: Megjöttél a tengerről. Évszám nincs a keltezésben, de egyértelmű, hogy bolgár tengerparti csavargásunk után íródott. „Kedves csirkefogó! / Mind a kellemes képeslapot, mind pedig útibeszámolódat nagy örömmel vettem, és nagy élvezettel olvastam. (Különösen a lapot.) Különösen levelednek az a része tetszett, amikor beszámoltál a cseh leánnyal folytatott idilledről. / Ha akarja, azonnal elveszed feleségül. Nagyon jó!... A beszámolóid annál is inkább tetszett, mivel én is erősen készülök az »Aranyhomokra« és a »Napospartra«. Négyen megyünk kocsival Románián keresztül. Képzeld el, végig Erdélyen, a havasokon... Természetesen sátorban alszunk és patakban mosdunk, iszunk és stb... / Janegánál voltam tegnap. Augusztus 12-én lesz az eljegyzése Pécssett, hatalmas ceremóniával.” Ő óvott nemrég a házasodástól, ments isten! „Teljesen kispolgár a fiú. De hát Ő így jól érzi magát.” Nemsokára Pali barátom fejét is bekötötték. Az egyik lány a cégénél. „Barátom, megmondom őszintén, hogy irigyellek. Pazar nyarad volt, szerelmes voltál (ez viszont nem új).” Nem, mert néha hetente másba voltunk szerelmesek! „...bohémkodtál, sőt, egyre jobb ötleteid születnek vagabund életmódod még érdekesebbé tétele érdekében.” Igen, az e nyári tengerparti csavargásunkról születő (JESZTEM MLADA-ból lett) TENGERSZERELEM a nyitánya a VAGABUND-KORZÓ című hétkötetes sorozatnak. „Én e helyett benn rohadok egy meleg, bűdös, cigarettafüstös irodában és várom az anticiklont... / Pénz viszont kell,

tudod, mi van. Téged persze nem érdekel, de majd meglátjuk, Pesten mit kezdél...”

Sokra nem mentem Pesten a vagabund szellememmel. (Futottam tovább.) (Odébbálltam.) (Ja, elfelejtettem, a címzett: „Dr. Kurtucz Mihály, Békéscsaba, Corvin u. 7.” A postás leshetett, mi nem történt ezzel a Misivel... Minek nem adja ki magát!)

Olga, cirill betűkkel. Egyetlen cirill betűkkel írt levelem a drezdai képeslap. Mármint amit nekem így írtak; elkövetője a szösze cseh Olga, akivel e nyáron találkoztam a bolgár tengerparton. Akibe rögvest beleszerettem, ahogy a VAGABUNDKORZÓ I. kötetét bevezető elbeszélő úti költeményemben körbeírtam s megvallottam. Drezdából küldi üdvözetét, s köszöni a levelet, amelyet nem várt (Szpaszibi za tvoje pismo, kotoroje ja nye zsdála). Valóban beleszerettem... Már ahogy rám nézett; ahogy beástam magam a tengerparti homokba, mellém ugrott, s már kaparta magát ő is... rám nevetve. (Idill, írta Pali. Valóban az volt.) Hogy amikor Máté legközelebb odavigye a barátait, Olga a férjével ott nyaraljon. Akkor már túl az érettségien... (Azonnal elkelt! Nem csoda.) A szülei azt mondták neki: még fiatal vagy... Ahhoz, hogy velem túlzottan összeemelegdjék. Igazuk volt... De akkor: hogy fáj! (Míg nem láttam meg a következő legszebbet.)

Saci Pécsről. Nagyon megindultam... Ekkor épp Pécsről (nyilván a főiskoláról) jött lánytól képeslap a Corvin 7.-be. Saci azt írja, nem emlékszik rám... Nem, mert valamiért kínos lehetett neki. Tán már menyasszony volt? Gyulán a várfürdőben melegedtünk össze – erősebben a sötét színű, átláthatatlan meleg, sőt, gyógyító vízben. Azt mondta, vigyázzunk, mert elvisz az erkölcsrendészet. (Vigyáztunk; nem vitt el.) Később újra

összefutottunk; jó, hogy nem akart fölismerni! Családjával az oldalán.

Tanítóképzői életünk. A tanulmányi főelőadónak rosszul esik, hogy fölszólítására sem küldtük el a jövedelemigazolást, úgyhogy ez már a második sürgetése. Már mint iratot a minket eltartók jövedelméről. Merthogy ilyen nem vala! (Még hogy nem vala, de nem is leve!) Már mint minket eltartó személy (sem égen, sem földön). Hogy zargassuk megint a tisztelt városi tanácsi illetékeseket. Másképpen nem kapjuk meg Szent Mihály havában a rendszeres pénzbeli támogatást. (Jól néznénk ki! Havi négyszáz, ennyiből éltünk három magyar eszendeig. Hogy ma, 2016-ban azt is megköszönjük. Kicsi, de elég – ahhoz, hogy ne halj éhen. Éppen elég. A többi...)

Bözsi inasnak állt. Az utóbb feleségemmé lett Gyöngyike 14. születésnapján íródott húgom e levele... Hogy tudtunk volna mi akkor egymásról?! Csak ez a félévszázad hoz össze dolgokat. Húgom egyszerre dolgozik fodrásztanulóként és végzi a gimnáziumot. Amit szeretne mielőbb befejezni. És közben a tánc. „Rengeteget tanulok. Amikor d.u.-os vagyok, d.e. a suliban vagyok, ill. a gimiben, és csak este 10-kor kerülök haza. Nagyon nehéz lesz letenni ezt a 4. osztályt, de muszáj. / Hülye Mamika meg” (a mestere) „nem akar engedni táncolni, mert járunk előadásokra, és akkor ő kevesebbet termel. Kénytelen vagyok ilyenkor betegállományba menni.” (Mutattam neki a jó példát.) „Kész cirkusz. Pedig nem maradok ki. Decemberben 1 hetes túrára megyünk a Bükkbe, tavasszal pedig Franciába... / Feri azóta még nem volt itthon, úgyhogy még egyben van a lakás.” Hív Béla lagzijába; ugyanakkor lesz a Titónak becézett Tihámér unokatestvérünk esküvője is, ők nem küldtek meghívót.

Ari, Csabáról. Körösztyanyám, személyesen, a diákotthonba: „Édes Misike! / Nagyon sietek, csak küldöm, amit kértél. Szeretném, ha máskor nem szorulnál ilyen kérésre, hanem előre gondolkoznál. Jól vagyunk. Feri meg Erzsike jól érezték magukat a lagziban, és mondja Erzsike, hogy ő megírta Neked a lagzi idejét, elmehetnél volna, tőled úgysem vártak ajándékot. / Komolyodjál meg, én is pizsokul tanulok. Gyerekek és Mama is jól vannak. Jól tanuljál. Nagyon sok szeretettel gondolunk rád, és milliószor csókolunk, Aranka és a többiek.” Pénzszűkében lehettem? (Mindig abban voltam.) Elfogyott a zsebkendőm, netán a fehér alsóneműm? Valamim. (Mindenem...) Hogy ő ellásson vele. Csak időben kellett volna szólni. (Nem járhattam a nyakára. Volt elég gondja a családjával.)

Lagziról maradtál le. „Nagyon sajnálhatod, hogy nem jöttél el a lagziba. Feri is hazajött” (a katonaságtól), „itt voltak a romániaiak” (erdélyiek, azaz a kisiratosiak) „is. Kassi volt. Sajnos faterék nem jöttek, és borzasztóan sírt Béla bácsi és Rozika néni. Mi Ferivel semmit sem vittünk. Nem is vártak tőlünk, de azért egy kicsit kellemetlen volt. / Nagyon édes kislányt vett el Béla.” Béla unokaöcsém, a lagzi Kovácsházán lehetett. Szegeden telepedtek le, három gyermekük van. Béla emlékezett arra, hogy amikor határőr volt, látta a hirdetőablán a fényképemet: országos körözést adtak ki ellenem. Amikor megszöktem a seregből. Azt mondja, jó, hogy nem kaptak el a határőrök, mert hülyére vertek volna. Ott olyan volt a hangulat. A szokás. A mindennapi – szocialista – gyakorlat. „Feri tökrészeg volt. Másnap d.e. elbúcsúzott, hogy megy haza, és d.u. még Kétegyházán volt. Egész d.e. Lőkősházán csavargott. De hogy hogy került oda, sajnos nem tudja. / Ma volt itt Máté, elvitte, amit kértél... / Eladtam a kék

orkándzsekimet és vettem helyette egy frankó fehér ballonkabátot. Úgy örülök neki.” Valahogy boldogulnia kellett. Boldogulnunk. (Az a sok kicsi segítség milyen jól jött! Enélkül. Nélkületek.)

Pali gondban. Velem tartana, de nem lehet. Nem tud, nem akar. Sodorja az ár? Másfelé? „Mikor leveledet elolvastam, az asztalra csaptam, és teljesen fellelkesülve ezt kiáltottam, ez kell! Mégis csak ez lenne az igazi számomra is. Hiszen tudott dolog, hogy eléggé hasonló, nyugtalan vérű, változtatni akaró emberek vagyunk. És ha én más formában is próbálkozom, ez nem jelenti azt, hogy már »lejjebb adtam«, mint írtad. Kétségtelen, hogy valami változás történt, de ez természetes ebben a környezetben, ebben a »társadalmi pozíciómban«. Erre azt mondhatod joggal, hogy megalkuvó hülyegyerek vagyok. Tévedés. A nagyobb hiba a környezetben van...” Megalkuvó? Más útra tértünk. Mászt rendelt nekünk az Öregisten. Ki-ki a magáét járta végig. Ő jól kereső (igen magas állású) állami tisztviselő lett, mi magunk az íróvá válás több mint göröngyös útját jártuk végig. Járjuk... A csabai hölgyfodrászattól (ahol inas-ként, majd segédként követtük el első művecskéinket) a Művészeti Akadémiáig (oda kültagként jutottunk) – végig megmaradva szegénylegénynek. Egyikünknek sincs miért panaszkodnia.

„...időnként egy-egy váratlan momentumtól indítatva kitörök, és rájövök arra, ez nem az én világom. Az egész fel kell rúgni. Kezdve az átkozott hivatali levegőtől és hierarchiájától összes női kapcsolatomig. Ez utóbbira utalva (mint eddigi beszélgetéseink alatt alig érintett témára)” (hogyne, furton-fúrt ide lyukadunk ki) „csak jellemző példa: a kis festő román, pardon magyar kislány óta ismét senkit nem akarok feleségül venni.” Gyönyörű temesvári, magyarul, románul, németül

egyként jól beszélő hun kislány, akit a Délinél szólítottunk meg. Nem volt hajlandó velünk magyarul szóba állni, németül Palival kezdett beszélgetni, s a végén ő kíséerte haza. Hogy amikor elválnak (addigra kiderült, hogy csak minket elhárítandó szólalt meg németül), ne énutánam kezdjen érdeklődni? „Szóval valamit tenni kell!!! De meg kell értened, hogy nekem már nehezebb elszakadni ettől az életformától, ahol mellel már jelentősebb eredmények is születtek, és még várhatók is. Ha itt lennél, az már mindjárt más lenne.” Az hiányzott volna! Baráti társaságunk anyukái így is engem hibáztattak minden rosszért, amit a fiuk elkövetett. „Igaz, Te magad mondod: egy lapra feltenni mindent. Ahhoz pontosan kell tudnunk célunk teljes skáláját. Én meg, ha jól emlékszel, mindig is mérsékeltebb voltam.” Szerencsére! Én meg: tévedtem, amikor úgy vettem, hogy mindent egy lapra kell föltenni. Ugyanoda... sok-sok út vezet. De hogy erre rájöjj, többször össze kellett törnöd magad. Vagy mert túl gyorsan hajtottál, vagy mert vakágányra tévedtél, netán valamit félreértettél...

Érteni szerettük volna az életet. A végire azért (valahogy) kiegyenesedik. Van mit megbeszélnem Palival! Legközelebb. Egykoron elsőnek a lányok, másodjára a foci (nekem az Előre, neki az FTC), végül némi italnemű... És hát, persze. A haza. Ma pedig. (Itt fáj; hol.) (Meg persze: a haza.) (És hogyne, a tegnapi lányok.)

Harisnyátlan, Presszó, fiúk. Húgomnak ősz utóján harisnyára sem telik. A fiúk viszont vinnék! „Most van 200 Ft-om, és nem tudom, hogy pulcsit vagy csizmát vegyek rajta. Mind a kettő nagyon kéne, de csak az egyiket tudom megvenni. Azonfelül még mindig harisnya nélkül járok, és szandában, mert nincs rá pénzem, hogy vegyek. Az a 200 csizmára kell, mert azt fater úgy-

se venne... Borzasztóan meg vagyok fázva, mert csupasz lábbal járok. Van egy fehér térdzoknim, az kassi meleg, de mindennap ki kell mosni, és ha kimosom, akkor 3 napig szárad. Nem baj, majd eladom a tévét meg a hűtőszekrényt, meg a gyerekágyat. Feltéve, ha Feri még nem adta el. Ő először a ruháidat adja el... / Különben rájöttem, hogy állatira utálok Csabát. Többször bemegyünk Nellyékkel, csak lányok a Presszóba” (az irredenta Fiuméből lett békés, Csaba szálló alatti sarki kávéházba, ahol este zongora szól), „és mindenki azt hiszi, hogy lányok csak azért mehetnek be, hogy fiúkat felszedjenek. Mi meg azért sem megyünk el senkivel táncolni, csak nagyon jó ismerősökkel. Utána fel vannak háborodva, hogy minek megyünk akkor a Presszóba, ha nem táncolunk. Nem tudják megérteni, hogy mi csak zenét akarunk hallgatni, és esetleg inni valamit.” (Tánc, zene? Ötven éve még természetes volt, hogy ezért is beülhettünk egy szórakozóhelyre. Inni, azt lehet; meg fülsiketítő, magát zenének nevező zörejt hallgatni...) Aztán egy ismerős lányra panaszkodik, aki senkivel sem volt hajlandó járni, mígnem megjelent kocsijával egy nagyfiú, beült mellé, és most onnan integet nekik. „Integet ki a kocsiból mindig nekem, mint egy kis kurva. Utálok az ilyesmit. Akinek kocsija van, az már számításba jöhet.” A velem egyívású csabai fiúk közül egy fogorvos lurkójának volt először kocsija. Mindjárt nyitott sportkocsi... Jól nézett ki! A kocsi, mellette a koma, magát megfeszítve. „Ugyanez történt velünk. Nellyt meg engem 2 srác fel akart szedni, és avval kezdték, hogy kocsival vannak. Aztán meg voltak lepődve, hogy nem érdekel a kocsijuk, és ha nem ilyen szöveggel jönnek, akkor többet elérhettek volna nálunk. Megjegyezték, hogy ezt még egyetlen lány sem mondta nekik, csak mi.” Változnak az idők? Vagy csak mi? Egyik sem?

Bandi a Képzőbe. Debrecenbe, a Blaháné 13.-ba, „Kedves Misel”-nek. Tanul, főiskolára készül. „Levelednek nagyon megörültem (persze a dollárnak is). Egyébként el is felejtkeztem róla. Kösz szépen.” Nyilván visszaadtam a kölcsön kért összeget, amire szükségem volt diákéletemhez. „...Amúgy megvagyok, a piát és a pipát mértéktelenül, a pipikéket ahogy hozzájutok, úgy fogyasztom... Bitang ramaty melóim vannak most is, már úgy érteve, hogy problémásak mindig. Én meg a problémákon, tudod, nehezen adom túl magam! Ma valószínűleg elhajtok a moziba, sejtem, a *Hölgyek és urak* c. olasz filmet nyomják... Utána behajtok valahová. Mostanában, tudod, ki jut eszembe sűrűn... Klári, emlék és bánat. Haha, romantikus vagyok, mi? / Különben nyáron, úgy néz ki, nekem is lesz egy jó külföldi programom. Katiék Wartburgot vesznek, és belőlük egy olasz túrán. Frankó volna, ha volna. Bambínó megnézi az olasz bébiket... / Mit írjak még – mást nem tudok hazudni –, igyekszem, Apa, az általad leírt követelmények szerint élni, hogy jó legyek. / Ölel barátod.” Emlék és bánat. Kísér egy életen át? Ha nem vigyázol. (Megőrzött leveleiből az utolsó 1973 első napjaiban íródott, kíván nekünk sok sikert és boldogságot házasságunkhoz. Amikor üdvözlete elért a veszprémi *Napló* szerkesztőségébe, még épp háromszéki nászutunkon voltunk. Szilveszterkor megint jól berúgott; Laci nevű barátja, akivel együtt focizott az Építőknél, meghalt, pedig, mint Bandi írja, nem is piált.)

Meghaltak szüléink – tudósít a húgom: Egyszerre! Mama ébred: tata halott. Erre megállt az ő szíve is. „Meghalt tata és mama egyszerre. Faterék vasárnap át is mentek. Én nem tudtam átmenni, mert az útlevelet csak iskolai engedély ellenében kaptam volna meg, és vasárnap nincs senki a suliban. Nem tudom még én sem

az okát annak, hogy mind a ketten egyszerre haltak meg. Faterék még nem jöttek haza. Kerestek nálad leit és banit, mert nem tudtak volna busszal bemenni a faluba, és a régi pénzed között találtak 100 Ft-ot. Nem bántotta senki.” Hazajöhetnek a neve napjára! „...ha tudsz, gyere stoppal. / »dö Misel, a stoppkirály«.” Dö, dö. Ellenben. Volt, hogy írógéppemmel álltam ki az országútra. Mert vonatra hogy lett volna... dugi százasom.

Temetés Iratoson (stb.) Mellényúltam – szembesít a mostohám. „Nagyon köszönjük a születésnapj jó kívánságot. Igaz, hogy ebben a hónapban lesz apukád 47 éves, de nem 29-én, hanem 22-én. Egy pár napot tévedtél csak. De te általában mindig és mindenben tévedsz egy kicsit. Nincs igazam? – vagy csak nem akarsz beismerni. Na, jó!” Biztos tévedtem épp eleget. De nem telepedtem a szeretőm haldokló párjának az otthonába. „Most jöttünk haza szerdán Iratosról. Szegény mama és tata meghaltak. Ketten egyszerre, nem borzasztó? Egynémelyik elég jól el tudta viselni azzal, hogy jól bepálírozott.” Tehetett mást? „Köszönöm a könyveket, amiket ajánlottál, biztos nem fogom elolvasni még a te kedvedért sem.” Valóban kár lett volna. „Különben a leveledből úgy tűnik, elég jól megvagy. Csak egy kicsit többet tanuljál és kevesebbet gondold azokra a bizonyos nyilvánosházakra.” Ha, ha. „Isten őrizze, hogy te berúgjál, mert akkor biztos kirugdosol mindenkit a suliból. Amilyen mesés vagy, amikor részeg vagy – köpködés, miegymás.” Volt benne némi igazság. „Tudod, ma mit főztem: paprikás tarhonyát kolbásszal.” Annál finomabb. „...apukádat eléggé megtörte a haláleset. Tudod, úgy sírt és simogatta a mama kezét. Nagyon szeretted őket. / Viszlát, te jómadár...” Ami nem vitás. És küld egy bukaresti címet. Florea Eva várja a levelemet...! Biztos nagyon helyes lehetett! (Román lány is volt? Erre

nem is vélekszem.) (A mostohám mint kerítőnő.) (Nem mintha haragudtam volna rá emiatt.) (Állok elébe!)

Grippe-papír Csabáról. „Ne haragudj, de nem tudtam hamarabb küldeni az igazolást. / Grippe azt jelenti, hogy nátha. Csak azért, hogy tudjad.” Tudd! Azóta sem tudom. Mármost hogy mi a bajom. A család csak-csak segített.

Mostohám: lefoghatnád a disznót! Igen kedélyes a hangja a levelecskének. „Szia, Misike! / Szégyelld magad, hogy egy kibalzszamozott bárcás szót sem írtál. Na persze én tudom, hogy ez mind anyagi problémákon múlik. / Különben hogy érzed magad? Hogy vannak a kurváid? Kati volt itt a múlt héten, még mindig nagyon – az a szövege. Kiköltözött Berénybe...” Hála legyen istennek. „Misike, nehogy megsértődjél, küldök egy húszast. De tudod, nekem sincs több.” Az is jól jött. „17-én vágjuk a disznót. Gyere haza stoppal. Tanuljál jól. Tudod, nincs, aki lefogja a disznót.” Azt valóban jól le kell fogni (nehogy elszaladjon).

Újabb igazolás! Hogy most épp mire kellett... Ha nem az egészségügyben dolgozik a néném, nem tudom, hogy úszom meg. Szárazon. Vagy a húgon. „Leveledet megkaptam. Szerencsére van tartalékba egy igazolásom. Tudniillik az osztálytársam papája orvos, és tőle kértem. Onnan bármikor szerezhetek. Itt küldöm, majd te megíratod valamelyik haveroddal, amelyiknek jó írása van. Nehogy elvágjanak, mert megverlek. Ahogy én át tudtam menni a pótvizsgán, úgy neked is le kell vizsgáznod.” A Csokonai (Színház) közelében volt a körzeti rendelő, ott egy alkalommal arra panaszkodva kértem betegigazolás, hogy kapar a torkom... Az orvosnő csudálkozott, de megkaptam. Talán kétszer vágta el a hat félév alatt, hogy aztán csak vegyem az akadályt.

1968

Jön a papír! Már megint mit követhettem el? Egyik igazolás éri a másikat... Még jó, hogy nem fáradt bele a családom. (Na, látod, ezért erős a maffia! Családi alapon. Ahol testvér a nyolcad-unokatestvér is.) S megint csomagot kérek a húgomtól. „Kénytelen leszek bőröndben földadni, és a bőröndkulcsot levélben elküldeni. Szédületes süket alak vagy. Mindig csinálsz valami circuszt. Mindenesetre az igazolást itt küldöm.” Megint „bőrönd”? Újfönt nekivágtam a világnak, ki akartam jelentkezni a főtanodából? El nem tanácsoltak, magamtól ment el a kedvem? Magam untam meg? A világot (még) nem... És persze „igazolás” kellett mindehhez. Havonta? Félévente bizonyosan.

Leánykérőben...? „Hej, jó, Misell!”, kezdi e levelét Pali, aki attól tart, hogy amikor hazamegy Csabára, én épp lánykérőben leszek Pest megyében (a Rákos-patak mentén). „Kíváncsi vagyok, hogy élsz? Hajdani tüzes elveid fűtenek-e még. Vagy pedig kompromisszumot kötsz ezzel a sárgolyóval és mégis fehér ing + nyakkendőben fogod a népet művelni. / Mi újság »firkász«-ambícióid körül... / Az az igazság, hogy örült jó ez a pia, amely mellettem ül az asztalon. Érted, tökikém. Amellett most kaptam fizetésemelést. Marha jó kedvem van...” (Angol dalszöveg...) „Teljesen LSD-szöveg, mondanád, pedig lópikula, nem. / Ez így igaz....” Firkálunk, firkálunk... Ekkor

már jól áll első kötetem, a *Vagabundkorzó I.* változata. Melyből aztán I–III. lett, hogy legvégül – VII. *Tüzes elvek mentén?* Folytán. (De: csak előre!) Hogy aztán ősszel lebukfencezzek a garádicsról. (Melyet magamnak raktam – szánt szándékkal [testedzés gyanánt] akadályul.)

Bözi mint Kis Sarusi Borbála. Öreganyánk nevét írta magáéként a feladó rovatba. Hamis igazolást kérhettem tőle. „Ne haragudj, de az igazolás nem sikerült, mivel vegytintával volt írva, és megsárgult az egész... Megpróbálok másikat szerezn... Próbáld meg a tiedet megírni.” (Hogy majd valakivel aláírassuk, lepöcséltethessük?) (Már megint lógtál, Mihály?) (Vagabundkorzó, természetesen. Mi más lett – lehetett – volna.) (Piros pünkösöd táján?) (A diákszállóban rohadni, előadásra járni...) „Legvégső esetben kérek egyet Arankától... Mindenesetre ne engem okoljál, hanem a tintát.” A tenta már csak ilyen. Szegény keresztanyám, Aranka néném meg csóválhatta a fejét, de mindig megtette, amit kértünk tőle. Orvos mellett nővér, rendelőintézetben, magánrendelőben... Egy időben kórházban. Majd hagyja, hogy a körösztfiát kicsapják a fölsőtanodából! A család az első. Mindenekfölött.

Pali: kuszák a soraid! A címzett ezúttal K. M. „szigorló népműves”, a debreceni Kollégium Hungarian(?)ba. Nősülni készül? „Kedves Egy-komám! / Legutóbbi (kicsit régen volt) kusza soraidat megkaptam” (azaz még mindig ez a randa írás!), „amire csak most tudok válaszolni. / Hát öregem, sok igazságot pendítgettél a múltkor. Valóban hamarosan (úgy augusztus táján) lehet küldeni az üdvözlő táviratok tömkelegét. Így történt. / Már belenyugodtam. Mindent meghánytam-vetettem, s rájöttem, hogy egy örült szektáns vadbarom vagyok, ha Vele is úgy bánok, mint az eddigiekkel. Te tudod

legjobban, milyen nehéz nekem ebben az új szerepben játszanom. Pláne most nyárelőn, millió jó nő, vékony kis kartonruhácskák. Alig merek zakó nélkül, csak úgy vékony nadrágban járni. Tudod, mi újság van?!” Nekem mondod, a minapi fodrászlegénynek, aki nyáron csinos vendég mögé állva kintelenkedett magával, nem tudván mit kezdeni a fönnálló helyzettel. „Ezt a pillanatot az életemből nem szabad elszalasztanom, még a nagy csábítás ellenére sem.” Üdvözli B-t is. Ami, mint rövidesen kiderült, teljesen fölösleges volt. Legközelebb a következő arámat... (Nem az a jó, hogy hál' istennek, volt belőlük! Hanem hogy előbb-utóbb lapozni tudtam. Átlépni az árnyékukon. Ami azért egyszer-kétszer nem is volt olyan könnyű. Főleg a forró fejem – s vérem – miatt. Köszönhettem magamnak... Nem nekik, nem.)

Megyei KISZ: szovjet munkatáborba! A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség Hajdú-Bihar megyei Bizottsága ugyanezen a napon kelt levelében arról értesít (mondhatni: utólag), hogy az Express intézi az utunkat, s hogy „kb. 13.-a körül fogtok utazni”. Kb. a megyebizottságtól. Munkaruhát vigyél! (Vittem: cejg blúz, rajta öles betűkkel: JAMINA. A sárga, barna, fekete, fehér építőtáboriak, főleg a feketék, Jaminának a babámat gondolták. Honnét tudták volna, hogy Jamina B.csaba egyik negyede...) (Szinte olyan beugrasztás, mint utóbb a „csabai Szajna”.)

Express iroda: Gatcsina, zsebpénz. Ha nincs pénzed, told meg egy lépéssel. Így jutottunk el ez esztendőben másfél hónapra a Szajúzba! Gyakorlatilag egy fillér nélkül. Nemzetközi egyetemista építőtáborba utaltattam be magam a debreceni városi KISZ-bizottsággal az intézeti KISZ-szervezet ajánlására. Melyet akkor megkerestünk, nem lehetne-é... Hogy a csodába ne, jött velem

pár diáktársam is. A leningrádinak nevezett gatcsinai építőtáborba Szent Jakab hava 13-án indulunk a Keletből. „30 rubel zsebpénzt a kinti főiskolától kapnak, kivihető maximum 200 Ft húsz-forintosnál nem nagyobb címletekben”. Az utazásra kétnapi hideg élelemmel vágjunk neki. Pesten egy éccakára szállás a KISZ-KB költségére diákothonban. Kint Pityerburg tengeridőjárás-tani főiskoláján volt az első szállásunk, tán ők tömtek tele a zsebünket kopejkával. Óriási volt... (Ld. az út leírását a VAGABUNDKORZÓ I., KORZÓ c. könyvében: ÍM ÍGYEN SZÓLA PARIKMÁHERSZKAJA.) Valamikor Kisasszony hava végén értünk haza (a Vörös téren élve át Csehszlovákia lerohanását), épp a Szent Mihály-havi tanévkezdetre.

Pali esküvőjére. Ifjúkorom legjobb barátja, Pali ekkor tartotta Pesten az esküvőjét. Köszöntőként fényképet küldtem neki, a csabai fodrászlány-bombázó, Zsuzsa fürdőruhás balatoni megörökítését, a hátuljára pedig ezt véstük (írásunkat elváltoztatva): „Mindig visszavárlak Zsuzsa B.cs. 1919. X. 5.” A barátom 1995-ben evvel küldte vissza: „Amikor megnősültem, ezzel kedveskedtél. Az írásról felismerhető, hogy te tetted!” Zsuzsa örök szerelme lett Péter nevű színművész barátunknak; akárhányszor találkoztam vele, az volt az első kérdése, mit tudok Zsuzsáról, mi van vele, mi lett belőle... A csabai 4-es fodrászatban volt inas, amikor mi már segédként tevékenykedtünk a szépségiparban. Pali is megmégnezte... Ki nem?! Gyönyörű volt. (Péter álma...? 2016-ig, míg örökre le nem hunyta a szemét.)

ÁKV: sem. Újabb szökési kísérletem tanúja ez a levél: az Á(llami) K(önyvterjesztő) V(állalat) személyzetise írja, hogy alkalomadtán, ha úgyis Pesten járok, keressem föl H. elvtársat, az antikvár osztály vezetőjét (Múzeum krt.

21., tf...). Vagyis akkor épp abban sántikáltam, hogy elszegődöm ókönyvárusnak! Csak ne kelljen kijárom a debreceni könyvtáros–népművelő szakot. (Nem kerestük meg.) (Üzletét a Kiskörúton annál többször!) Majd aztán, hogy újságíró lettem, ugyanígy menekülni igyekeztem mindenhol. Inkább előbb, mint utóbb.

Pali kérdi: disszidáltál? „T. / Kurtucz Mihály / népművelkedő bácsinak” Debrecenbe címzett Pali-levél: „Édes, egy komám!” Azok voltunk. Kenyeres pajtások. Palival, akitől tanulhattam. Pl. szorgalmat. Szívósságot. Céltudatot. Mit ne még! Ő, tőlem? Félrevittem volna, ha hagyja magát... Nem tette. Jól járt. „Az a jó, бүдös, hétszilvafás ... rakná Beléd, hát egy sort sem vagy képes írni barátodnak. Idestova elmúlik az esztendő is, és nem hallok felőled. Vagy talán disszidáltál?” Mondhatni, majdnem. „Különben megkaptam lapodat Leningrádból, ez volt az utolsó hír.” Kisasszony havában. „Írjál öregem mihamarább. / Ölel barátod / Pál.”

Bözszi: keresi a nagylányt a rendőrség. „Édes Misikém! / Először is! Megkaptad a lóvét? Fater adta, mivel nekem 10 fillérem sem volt. Azért nyugodtan írhatnál pár sort! Nem tudom el se képzelni, hogy mi lehetett a volt babáddal. Éjszaka, illetve este 10-kor beállít a rendőrség, és fateron követeli azt a kis balféket. Azt hittem, hogy feladtad a táviratot azzal a szöveggel, amit mondtál, és marhája valami kárt csinált magában. Tisztára hülyék vagytok. Más: nov. 16–17-én megyünk hozzád.” Bizonyisten, erre nem is emlékszem; mármint hogy a rendőrség kereste volna rajtunk az ágyasodat Csabán, a Corvin 7.-ben. (A java még csak eztán jött – vagy már túl voltunk rajta?) Ennyire becsavarodtunk mindketten? Kár volt. Sok hűhó semmiért. Miközben. „A vasárnapi *Népújság*ban megjelent egy versed. Megvettem,

majd odaadom, ha hazajössz. / Ez van benne: »Ha más világ ölelne / rabló, útonálló lennék...« stb.» Rabló, útonálló... lennék? Ha.

Húgom a csúcskísérleti hírverésről. Toronyugrásom után kaptam húgom e levelét, tehát valamikor novemberben. „Annyira rossz arra gondolni, hogy még 5 hétig feküdnöd kell, és még csak meg se tudlak látogatni.” (Mostohánk) „...már fél Békéscsabának elpofázta. Pedig direkt megkértem, hogy fogja be a pofáját. Szerencsétlen Aranka, meg mama azóta is ájuldoznak.” (Meg terjesztik a rémhíreket, például hogy ha valakit megcsókolok, elájulok.) „Persze engem szidnak, hogy miért nem mondtam azonnal nekik, mástól kellett megtudniuk.” (Jó vicc, mástól.) „Tudod, mit kellene csinálni. Majd ha már jobban leszel, kötni valamit. Persze sorozatgyártásban, és azt eladni. Rengeteg pénzt tudnál összeszedni. Aztán egész nyáron csavaroghatsz. Így is lesz sok pénzed, ha faterék eladják a házat. Kapsz 2 000 Ft-ot, 800-at az AB-tól, meg még amit majd itthon keresel, azt is félreteheted.” Hogy mi lett apám házrészének a ránk eső részével? Jobb nem emlegetni. (Aranka nénénk harcolta ki, hogy egyáltalán valami a mi nevünkön is maradjon. Apánk kisemizett volna bennünket mindenünkből.) (Fátyol rá.) (Kellott a lupanárra.) „Olyan hülye vagy! Ugye többet nem csinálsz ilyet. Én még életemben nem szerettem úgy senkit, mint ahogy téged, és nekem nagyon-nagyon nagy szükségem van rád. Mindent neked köszönhetek. Azt is, hogy pl. szeretek élni. Annyira meg tudsz győzni mindenről. / Ha te nem lettél volna, én már réges-régen nem a második, hanem az ötödik emeletről ugrottam volna le, annyiszor el voltam már keseredve...”

Árva maradt... tizennégy évesen. Anyukája meghalt, apukája meg nyomban összeállt valakivel, hogy róla is megfélelkezzen. Mindhárom gyermekéről. Csak hát

húgom volt a legfiatalabb, a legsérülékenyebb. A legkiszolgáltatottabb. E levél írásakor épp túl az érettségin. Sarusi Kurtucz Mihálynak küldte Sarusi Borbála Debrecenbe. A gipszből épp kilógó kezembe. (Mindig sajnáltam – és szégyelltem –, hogy nem tudtam a húgomnak eleget segíteni. Mert hogy épp elég bajom volt: magammal. Ami mégsem mentség.)

Brünnből a vörösökről. Emlékeztem erre a Brünnből kapott képeslapra, de hogy ilyen keményen fogalmazzon a gatsinai építőtábori cimborá... Nyíltan, hisz föl sem kell bontania a levelét a postai (III/III-s) ellenőrző közegnek, ott van napnál világosabban! Mi volt a véleményünk: róluk. III/IÁ. Klassz cseh(morva) egyetemista fiúk és lányok, végigizgultuk az augusztust a nagy Szajúzban... Egymást átölelve, biztatva: lesz még szebb jövő! Kaptam is tőlük Szejk-jelvényt, mert szerintük én voltam a tábor legnagyobb lógósa. „Szevasz Mihály! / Az iskola már nálunk is megkezdődött, az oroszvizsgát már lettettem. / Ha van időd és akarnál utazni ide Csehszlovákiába, gyere hozzám Brünnbe, én itt nagy örömmel fogadnálak és igyekeznék teveled megismertetni Brünn, a környéket.” Itt két cirill betűs mondat jön, majd: „Fickó, avval a federációval, miről beszélgettünk rég, kellene egy kicsit várni, mert a mi megfigyelésünk szerint a vörös többséggel nem lehet zöldágra vergődni. AHOJ John.” Nyilván Jan. (Akit... [a János nevű Janit] gondolatban ölelek ma is!) ...Közép-Európa szabad népeinek szövetségéről beszélgethettünk... Jórészt mutogatva, nemzetközi szavakból gyúrt mondatokkal, mert magam, sajnos, egy idegen nyelvet sem tudok. De lám, megértettük egymást! Ha hasonszőrűek találkoznak, nem is olyan nehéz? (Nyilván valaki lefordította magyarra a közlendőjét, hogy azt rója a képeslapra.) Ez A MI EURÓPÁNK. Ahoj. (Brünn, lám! A szösze

Olga után most a kemény Jan.) (Szívemhez közel állók.)
(Szeretnivalók.)

Böksi ír a nagylánynak. „Lehetőleg ne strapáld magad a levélírással, ha nehezedre esik, majd én írok neked inkább sűrűbben. A »barátnőd«-nek lemásoltam a levelet, kíváncsi vagyok, hogy mit válaszol, ha egyáltalán válaszol. Mire ezt a levelet megkapod, Feri már biztos volt nálad. / Holnap mennek Debrecenbe fodrászbemutatóra, s feltétlen beugrik hozzád is (nem leugrik, hanem beugrik). Persze azért mégiscsak jobb, ha a koleszban leszel, mint a kórházban, mert a kórházban megevett volna az unalom. .. / Cömbi majd 2 hét múlva megy be hozzád... / Misi! Ha nagyon összegyűlik a szennyes ruhád, küldesd haza csomagban, majd én kimosom és visszaküldöm. / Tegnap nézegettem a leveleidet, és találtam nem egyet olyat, amiben olyan dolgokkal vigasztalsz, hogy azt most érdemes lenne neked elküldeni. Ezzel a hülyeséggel az egész felfogásodat, jellemedet, az egész életedet megcáfolod.” (Szó mi szó.) „Vagy az elveid, amiket hangoztattál, voltak tévesek, vagy nem te voltál az az ember, aki ezt a hülyeséget csinálta, vagy abban a pillanatban te akartál egészen más ember lenni. Egyszóval még mindig nem tudok magamhoz térni, és magyarázatot adni jellemedre.” Hülyeségnek hülyeség; de inkább a helyzetem félreértése. Erőm fogyta? Hogy úgy érzem, ennyi elég volt? Az utolsó csöpp víz a findzsába? Amiről az a (rusnya) csöppecske nem is igazán tehetett?

Böksi a kislány leveléről. Vagyis hogy: „Itt küldöm a volt babád levelét, ami nagyon gyors válaszként érkezett. Hogy miket írtam neki, gondolom, az ő válaszából ki tudod venni. / Persze ez nem nekem válasz, inkább csak saját magát akarja tisztára mosni, de nem énelőttem, hanem őelőtte. Szóval egy kis hülye! Mást nem tudok

mondani róla. Egy kis hülye beképzelt majom, aki azt hiszi, hogy ő körülötte forog a világ...” A lüke azonban én magam voltam (mondom 2016 kora őszén, épp Szent Mihály havában).

Kati (jópofa) virgácsa. Szent Miklós napján írja Kati e levelét, amely négy hosszú oldalt tesz ki, a végére vázába helyezett virgácsköteget rajzol... Megérdemlem! „Rettenetes, hogy Neked... már a második emelet magasságából tériszonyod van... Legalább fél olyan jó sportoló lennél, mint amilyen okos – no persze ez a mostani dolog a legnagyobb fokú hülyeségedre vall –, akkor ezt a szabadtéri kísérletet megúsztad volna egy bokaficammal.” Paff. Ez kellett neked, Mihály! Mert épp arra gondoltál, hogy megúszod ficammal... Jobban bíztál magadban, mint amennyire érdemes lett volna. „Meg aztán ha az ablakpárkányra mászás előtt írtad volna ezt a levelet, adtam volna egy-két jó tanácsot – a légmunka és helyes talajérés, talajfogást illetően –, tehát elérted volna a kellő hatást” (a Csöpinék is nevezett leányzó szerint ez az egész cirkusz volt, cirkuszi mutatvány!), „és megkímélted volna Magad attól a fehér szartól, amiben most nyakig ülsz.” Benne. Az államtól a nagyujjamig. „Maglehet, ha nem mászol »oda« föl és nem játszol ilyen »ahogy esik, úgy puffan«-t, akkor sosem írod meg ezt a levelet – mert Te ilyen vagy. / Az elkövetkezőkre mégis adok egy jó tanácsot – mert én meg ilyen vagyok –, ha még egyszer tökrészeg leszel, még a földszinti ablakokat is kerüld el, képes vagy még onnan is kiugrani, a hatodik emeleten képzelvén magad. Don Quijote, hülyébbik kiadásban. Félek, hogy onnan meg túl nagy lendületet veszel – ilyen téren abszolút gyakorlatlan vagy.” Megkaptad, hivatásos atlétától. „Igazán rosszul esik, hogy rohangálás és ivás nélkül már nem is tudsz rám gondolni.” S hogy ő, szakításunk után, nem

ugrott le sehonnan és nem lépett vonat elé. „Legjobb lenne láncra kötni téged, egy olyan láncra, ami a végéig elérne, de az ablakig már nem...Vagy mindenféle lánc nélkül is ellent tudsz állni az anyaföld vonzásának? Gondolj arra, hogy velem mégiscsak jobb csókolózni, mint vele.” Megint beteg, a kórház után otthon gyógyulgat. „Ha nagy elkeseredésemben öngyilkos akarok lenni – a Te nov. 3-i repülési kísérletedet – mennybe meneteledet köznapian így is nevezhetjük –, akkor elég egy jó zsíros fűszeres töltött káposztát megennem... Te bolond! Ha az a néhány száz kilométer nem tartana vissza, most elmennék Debrecenbe és jól megpofoználak!... Most még csak elszaladni sem tudnál.” Rám fért volna. Bár lassan magamtól is helyrerázódtam. (Igaz, némi hölgysegítséggel.) (Kutyaharapást szőrivel!) (Kipróbáltuk, bevált – nem is egyszer.) „Vigyázz magadra, és siess meggyógyulni! Csókollak Kati”. Nemkülönben.

Mosakodik a nagylány. Volt babád levele húgomnak. Mosakodik; mit tehet ő arról, hogy a címzett Bözsi Miska bátyja megbolondult? Kiugrott az ő szobája ablakán a második emeletről. Valóban: semmi köze nem volt hozzá. Annyi, hogy: az utolsó csöpp a pohárba. Mert valójában semmi közünk nem volt egymáshoz. Összefeküdtünk, jól éreztük magunk, slussz-passz. Csak én... többnek képzeltem. Belelovaltam magam. Egy kis rusnyaság „szerelmébe” (vagy mijébe). Mert még hogy nem illetünk egymáshoz... Csúnya is volt a kicsi, kegyetlenül! De én, ahogy átölelt a maga testmelegével, szerelemnek hittem. (Mily buták tudnak lenni a férfiak! Apám is azzal a kis riheronggyal.) (Melyikkel? Azzal.) „Misi... mindig beszélt, ígért – sose tartott be semmit! Prófétáskodott, hősködött, közben gyenge és gyáva volt... Nem volt képes megváltozni...” Mert hogy nem tudtam megváltozni: nyilván nem is akartam. Hogy mondta a nyolcéves

leányunokám, amikor az anyja lelki csodadoktorhoz vitte, hogy a viselkedésén változtasson? – Én nem akarok megváltozni! Úgy érzem jól magam, ahogy vagyok. – Körülbelül erről van szó. A mi fajtánknál. (Egyem a kicsi leánykánk zúzóját!) (Az én kis szívem...) S hogy prófétáskodtam?... Kecskeméti évfolyamtársam mondta egyszer (ugyancsak Debrecenben, egy vita nyomán: Mihály Beethovennek képzele magát!... Pusztán azért jutott erre a következtetésre, mert Beethovent hoztam példának. Prófétáskodott a halál... Csak: másképpen gondolkodtunk. Amit akkor nem akaródzott tudomásul venni. Kár! Az én hibám. Sőt, a bűnöm. Hogy egyáltalán észrevettem. (Észrevettem? Behúzott az ágyába, én meg hagytam magam.) Mérgező pulyka dührohama, amivel engem is kborított. Gyakran veszekedtünk, ami nekem nagyon nem tetszett. Mire ő, mert hogy nála ez lehetett a természetes: – Úgy szép az élet, ha zajlik! – Miközben én valami mást vártam. Például békességet, egyetértést. (Mondták a barátaim, mondták, de hiába, hogy nem hozzám való...) Azt írja, ő nem ok, hanem ürügy volt. Szó mi szó. Akkor épp elegendő volt az egészből. (A világból!) („Irodalomból”, „szerelemből”, „mindenből”). De annyira azért nem, hogy végezzek magammal. Csak... össze kellett törnöm magam, hogy újjászülessek! Nélküle. (Fölrobbantam, ennyi történt.) Ami azért is sikerült, mert rövidesen másik lány feküdt az ágyamba. Még gipsz volt rajtam. Ha, ha. Köszönöm... az utóbbinak. Örök hálával tartozom neki. (Hogy egy idő után ő is megunja a „prófétáskodásomat” és lelépjen; harminc évig nem köszöntem neki. Aztán jobb belátásra tértem. Különösen, hogy.) (Helyrerázódott rég az életem.) (A párom oldalán.) (Akivel oly jól kiegészítjük egymást... lassan ötven éve.) (Akivel már azt is kinéztük magunknak, hol fogunk nyugodni.) (...Ahonnan látni lehet a Magyar-tengert.) (...A világ végezetéig.)

Engem, átalakítani... Másnak is beletört már a bicskája. (Ez esetben viszont majdnem én magam.)

Húgom, szeretőd után. „Kati címe: Bp... / Te hogy vagy? Nincs semmire szükséged? / Amiket kértél, azt majd valaki elviszi. Vagy fater, vagy Cömbi. Az újságokat itt küldöm. Tegnap megjelent egy újabb. Azt is küldöm. Mikor jössz haza? Mi van az ágyasoddal? Levelét megkaptad? Már amit én küldtem. / Annyira szeretnék veled beszélni. Csak úgy erről-arról. De így levélben nem lehet. / Lehet, hogy még egyszer elmegyek majd kb. 2 hét múlva. / Nem hiszed el, milyen szükségem van rád. Olyan jó lesz, ha itthon leszel. / Különben milyen színű pulóvert vegyek?” Kerestem a kutyaharapásra való szőrt?... Megleltem ottan, a diákotthonban. Nem kellett Pestig futnom. (Gipszben, mankóval amúgy sem ment volna.) (Gipszben, mankóval jártam le – már év végén? – a Csapó tanszék nevezetű sarki kocsnába. Azzal ámítva a szesztestvéreket, hogy nem nyílt ki az ejtőernyőm, amiatt törtem össze magam. Volt, ki elhitte?) (Szabó Jani, azóta is barátom, néha lejött velem.)

Húgom karácsonykor meglátogatna. „Marhára berágtam, hogy nem jöhetsz haza karácsonyra. Hol leszel? A kollégiumban? Hiszen ott az ünnepek alatt egy árva lélek se lesz. Hidegben leszel, és mit fogsz enni? Ez így sehogy sem jó. Mindenesetre én fel akarok menni hozzád az ünnepekre... / A másik pedig az, hogy neked se lenne rózsás kedved attól, hogy egyedül kellene lenned a kollégiumba. / Írd meg, hogy hol leszel. Viszek kaját, piát. Persze ha valamelyik évfolyamtársad, aki debreceni, meghívott az ünnepekre, akkor természetesen csak 1 napra megyek.” (Erről szó hogy lett volna?) (Ottani barátaim, Csaba és Máté nem helybéliek voltak.)

Húgom Debrecenben. Jön karácsonyra Debrecenbe, hogy meglátogasson. Feri elköltözik, viszi magával nem a sajátját, hanem az én ágyamat. „Kéri, hogy ne haragudjál, de erre neki van szüksége”. (Előtte a szobánkból már kitelepített szekrényemet rakta ki az „előtérből”.) „Tegnap vágtak A.-ék disznót, viszek sok jó kaját... / Faterék, lehet, hogy egy héten belül elköltöznek Gyulára...” Ha el tudják adni a lakást, „mi maradunk itt csak”. Mármint a Corvin 7. sz. alatti háromszobás lakás két szobájában. (Aminek a rám eső részéből fizethetjük majd be az első részletet 1974-ben a veszprémi lakásra.)

Körösztanyámék a Collegiumba. Csabáról persze, Debrecenbe, a Blaháné ucai „Diák Kollégium”-ba. „Édes kis Misikém! / Szégyen, hogy te írtál hamarabb, mint mi, de hidd el, hogy lélekben mindig veled voltunk, anyyira bántott a sorsod, a »baleseted« óta, napokig nem tudtam aludni miatta, féltettelek, hogy nehogy nyomorék maradj!!! Nem lett volna szabad ilyen meggondolatlanságot tenned senki miatt! Mindig kerestem Erzsikét, hogy milyen hírt tudhatok meg tőle rólad, nagyon aggódott ő is, örülünk, hogy jobban vagy, istenem, csak most az egyszer meggyógyuljál, remélem, többet nem csinálsz ilyet! Mama már menni akart hozzád, de nem engedtem, majd január elején, mert talán akkor vágunk disznót, és akkor tud vinni kóstolót. Én is egyszer egy alkalmi autóval elugrok hozzád, de még idáig nem sikerült kapni és szabadságom sincs. Drága Misikém, megnyugtató volt, hogy írtál, de azért csak akkor nyugszom meg, ha látni foglak. Aranyos Misikém, ezeket a gyerekségeket vagy nagyfokú elkeseredéseket kapcsold ki magadból, és végre komolyodjál meg, és úgy éljél, mint más ember. Nem prédikálni akarok, csak magamat nyugtatni, hogy nem dicsérhetlek meg ezért a tettedért.” Mama jött volna hozzám? Újabb kiruccanás,

mi az neki... Fiume, Győr, Soltvadkert, a Balaton, Erdély (meg a többi) után... Pláne disznótoros kóstolóval!

A legkedvesebb, legőszintébb levél, amit akkor nekem írtak. Körösztyanyámtól, akitől nagyon sokat kaptam. Most is mellettem állt – anyám helyett is. Sugárzott nénémből a szeretet! Hogy ne esett volna jól az ő aggódása. Ami szívből jött. Igaz, hogy utóbb – valamelyik hülye orvosfőnökének a megjegyzése nyomán – elterjesztette rólam: ha megcsókolok egy lányt, elájulok... Állítólagos a gyöngye idegzetem miatt. Hogy az egyik kígyósi nagylány később avval keljen föl mellőlem: – Né, Misi nem is ájult el!

„Mi aránylag jól vagyunk, Mama is, sokat gondoltunk rád, és aggódtunk érted. Téged nem lehet nem szeretni, még akkor sem, ha a legnagyobb extra hülyeségeket csinálod. Nálunk esik a hó, és várjuk a karácsonyt, jobb lett volna veled együtt lenni, de majd talán legközelebb (úgy tudjuk, Erzsike elmegy hozzád, aranyos kislány). / Drága Misikém, akarjál élni, a kellemetlenségeket, a problémákat el kell tudni viselni, az élet örök harc, ha nem mással, hát önmagunkkal.” Milyen igaz; önmagammal kellett el- és leszámolnom. A magam baklövéseivel. Téves helyzetértékeléssel. Mert e »baleset« nem másé, csakis az én hibám volt. Bűn magam ellen. „...igaz szeretettel: Aranka, Mama, János, kis Ari, Aranka. / B. U. É. K.” Szép kis szilveszter volt egymagamban a diákotthonban. Lábujjamtól a nyakamig gipszben. „Sérült levél. Díj leróva” – írva a kopertára. Ki lett kíváncsi a levelezésünkre? Csak nem a kedves állambiztonság, amely melegen érdeklődött az iránt – KISZ-titkár besúgónktól –, mi végre vetette ki magát a deákszállás második emeletéről ez a Miska gyerek? Csak nem? Mert hogy evvel november 4. ellen tiltakozhatok. Nehogy már... Ami igaz, igaz; tényleg ellenük szólt e mozdulatom. Ellenetek. (Ellenőrizték a

diákügynöküket, igazat mond-e. Mert hogy azt találta leírni, hogy nem volt politikai oka a – november negyediké vigíliáján megejtett – toronyugrásomnak. Valahogy csak meg kellett róla győződnie.)

Pali a légtornásznak. Barátjának Pali ezúttal a „(salto mortale mestere)” címet adományozva írja, s magányunkban bizonyára jólesett minden sora: „...leveleidet megkaptam. A versnek felettébb megörültünk.” Hogy melyik volt e költemény, gőzöm sincs róla. „Főleg én, mert ennyire igaznak – mint amilyen – csak én érezhetem, illetve mi ketten. Nejemet is meghatotta, semmi »szentimenthália«, tényleg nagyon jónak tartom. / Barátom, Te vagy a kontinentális klíma legnagyobb barmja. Hogy a jó életbe kerültél ilyen állapotba, hogy ezt megtedd?! Mikor először hallottam az esetet, egyszerűen nem akartam elhinni.” Én sem. „Te, aki az állandó pesszimizmusodon felülemelkedve a legderülátóbban tudtad nézni a világot, aki 2 szelet kenyéren, 1 darab szalonnán és hagymán megéltél... És Te, aki az életet úgy szeretted... habzsolni, és főleg aki annyi viharos nő-kalandot átéltél. Öregem, Te egy hülye vagy.” Az voltam. Hagymán, szalonnán, száraz kenyéren. (Akkor kiadhatatlannak ítélt, utóbb megjelent könyvnyi „vagabund” írással a szeredásomban.) (Az volt tele, a kalotaszegi írásos szeredásom.) „Roppantul örülnék, ha végleg Pesten láthatnálak, de végre kicsit megállapodva belső magaddal” (nem belső magammal, a külvilággal voltam elégedetlen) „és egy viszonylag standard munkahellyel. (Kazánfűtőt most is keresnek.) Remélem, persze a sulit befejezed... / Egyet hiányolok, Misel barátom. A nagy alkotó beszélgetéseket... / Csók Pál és Betti.” Pest meg én... De e beszélgetések hiányát ma is érzem. Vele; veletek. Pesten innen, Budán túl.

1969

Bözsi mint Borbála. „Édes Misikém! / Gondolom, már nagyon pipa vagy, hogy nem küldöm a csomagot. / A következő problémák vannak: cipőt eddig nem találtam, pénzem nincs, hogy vegyek. Aranka azt mondta, hogy SZTK-alapon ingyen kapsz, csak a sebészetem fel kell íratni. / Feri hordta a melegítőt, és sajnos 1 hétbe került, míg megtaláltam, de nagyon koszos, és először ki akarom mosni...” Végül a diáktársaim segítettek ki. Ők adták össze a pénzt a gyógycipőre. Öcsém karácsonykor megházasodott. Csak a legszűkebb rokonság vett azon részt. A húgom leveléből tudtam meg. Meg hogy amikor hazamentem, a kettőnk szobáját az ifjú pár már kisajátította. (A húgomtól majdnem száz levelet őrzök. A legtöbbet ekkor írta nekem. Majdnem naponta.)

Bözsi a lökött kádernak. „Te lökött káder! / Hát cseszse meg! Mindig csak marhaságokat csinálsz, aztán törjem a fejem, hogy hogy a fenébe csináljam meg. Egész héten postára jártam, így sem fogadták el, úgy sem. Az egész házat felforgattam, amíg ezt a nyomorult dobozt megtaláltam. A bőröndöt nem tudtam lezárni, nem vették át, papírba, hulladékpapírba csomagoltam, úgy se vették át, hát mi az istent csináltam volna... Nem két nap alatt fogod megkapni. De te is csak káromkodni tudsz. Azonkívül semmit. / Meg ha jól tudom, akkor van neked egy debreceni barátod, Zsolt! Olyan jóba

vagytok, együtt mentek Bulgáriába, és belehalt volna, ha 1 hétre adott volna kölcsön egy pokrócot. De ez sérti a büszkeségedet, hogy te kérjél valamit. / Az igazolást legalább megkaptad? Hülye segg. / Többet nem írok, ebből elég ennyi is. / Puszillak: húgod. / S a csomag megy!” Jött. Zsolt viszont, szegény... Anyyija sem volt, mint nekem. Ő nem félig árva, teljesen. Tőle kértem volna bármit... Egy ölelést, utoljára, mielőtt végleg elaludt. Ha kérhettem volna tőle! Élt... huszonhat évet? Teremtőm, el ne hagyj.

Kati ajzószerre. Újabb levél Katitól. Államvizsga előtt áll, tanul. „Anyyira örültem a lapodnak, hogy mindig velem volt. Benne volt a könyvemben, mindig ott, ahol éppen tanultam. Közlöm veled, hogy nem könyvjelzőnek használtam, hanem doppingszernek.” Amit nem mutat ki semmiféle ajzottságmérés. „Mennyire ülsz még a ... gipszben? Remélem, már csak itt-ott fehérlesz. Mint a tél... Aztán jön a tavasz, és leveti hóruháját a föld. Te meg azt a gipszmaskarát. Remélem – mindent és mindig REMÉLEK –, nem piálsz sokat.” Hogy tehetném nyakig gipszben. „Szenzáció! Azon a vacak Bcsabán én voltam a »nem követendő« példa meg minden? És itt a fővárosban, az ország legnagyobb egyesületében megtalálták velem a megfelelő hangnemet...” És ősztől KISZ-titkár lesz. (Hajrá!) Fontosabb, hogy...

Kati emlékezik a szép napokra. Érdeklődik, meddig ér rajtam a gipsz, mit takar s mit nem. Emlegeti csúnya levelemet, de... csak a szépre érdemes emlékezni. „Ráadásul Veled még beszélgetni is jó. Igaz, hogy túl sokat nem szóltál hozzám, amikor ott voltam sem. Miért, mert vagy dolgoztál, vagy »velem« foglalkoztál, vagy csontot rágtunk – emlékszel? –, és aztán bejött nagyanyád. Érdekes, még őt is szeretem. – Tiéd volt...

az első hosszú éjszakám, és enyém volt a Te első, igazi éjszakád, és aki az ilyet el tudja felejteni, az hazudik.” Sajnos el lehet felejteni. Ahogy majdnem erről a szerelemről is megfeledkeztem. Csak hogy most újra végigolvasom a neked írt leveleket... „Gyógyulj meg!” Köszönöm, Kati, te is segítettél talpra állni. („Jó szó, más semmi”...[?])

(*Másik*) *4 Mari Szolnokról.* Gyakorlati félévüket Szolnokon töltő évfolyamtársaimtól kapom. „Te piszok disznó, drága Mihálykánk! / Már mégis csak szemtelenség, hogy ennyi ideig mély hallgatásba burkolódzol, és még csak le sem köpöd a régi haverokat. Arról ne is beszéljünk, hogy lány létünkre nekünk kell írni egy fiúnak. De ez még mindig semmi, a címed után is nekünk kellett szaladgálni. Mennyivel egyszerűbb lett volna, ha megerőszkolod magad, és írsz egy pár sort, ha mást nem, annyit, hogy mi a címed. / Így aztán el kellett mennünk Debrecenbe ahhoz, hogy meg tudjuk szerezni azt... Lökött haverodnak, Máténak sem volt annyi esze, hogy írt volna valami pontosabbat rólad, csak a szakálladat dicsérte. El tudjuk képzelni, hogy nagyon szép hosszú. Amúgy hogy vagy? Hogy ízlik a munka? Gondoljuk, nehéz volt megszokni. De nem baj, majd belejössz, mint kiskutya az ugatásba.” A gyakorló félév felét a Balassi Művelődési Házban, a másik felét meg a könyvtárban töltöttem. „Mi jól vagyunk, csak az a rusnya pofátok hiányzik nagyon. Igaz, hogy ígértetek fűt-fát, hogy eljöttök, meg ilyesmik, de úgy látszik, rövid az eszetek. Hát most eszetekbe juttatjuk. Mondd meg fent említett barátocskádnak is. De ha ez most nem lehet, akkor írd, ha még ugyan nem felejtettél el írni abban a nagy-fene könyvtárban. / ...Na, majd találkozunk. Addig is vakargasd a s...zakálladat, öntözd a könyveket, mert ebben a kánikulában kiszáradnak.

Címünk: ... Arra a címre írsz, amelyik jobban tetszik. Különböben maradtunk 10-telettel stb. puszi (sok). Írj! / Marik, Dezső / P. Mari, D. Mari, H. Dezső / (Ez itt hamisítvány, mivel H. egy kicsit másutt dolgozik. De majd ő is ír, ha ideje lesz. Na. De azért ő is szeret, csak nem annyira, mint mi. 4 Mari.)”

Drága, aranyos évfolyamtársaim! Egyik kedvesebb, mint a másik... Az egyik Marival ráadásul együtt voltam két hónapig a szovjet lágerbirodalomban (nemzetközi építőtáborban, Pityer alatt...). (Másik pityeri útitársam, Irma ekkoriban írt levelében a szakdolgozathoz szükséges szakkönyvellátásomhoz igyekezett segítséget adni.) (Irma a Pityer fölötti karjalai finn erdei tóvidéken egy jéghideg éccakát – másokkal együtt – velem egy sátorban töltött, s hogy ne fagyjunk meg, az egy szem takaró alatt összebújva vészeltük át az északi nyáréjt.)

4 Mari az görög lányszokásról. Az aláíró 4 Mária és Dezső helyett tán P. Mari az elkövető. Tudatják a csabaiakkal, hogy áll a többi deáktárs, ki hogy s mint. Majd végezetül, csattanóként a Debrecenből kapott hír: „Az nagy görög szellem uralkodik el leánylíceumunkban. Egyes szobákban az kulcsolt ajtók között meghitt és intenzív kapcsolatok alakulnak ki egyes leánygyermek között. Nem tudjuk, méltóztatik-e ismerni az Borbála leányasszonyt, ki elcsábította az Ilonkát. Adjon számukra az ég méltó büntetést, mert államunk törvényei ezt ugye nem tiltják. Így kénytelenek vagyunk a magasságoshoz fordulni méltó büntetésért. / ...Szétverjük a pofád, ha nem leszel ott Debrecenben... / Máté effendit üdvözljük, bár nem érdemli meg a nagy szar.” Ami, mármint a könyörgés, hogyan lenne érthető! Mit nem hall ez a feje bekötésére váró négy lány, na mit? Nem homokos barátnőre vár, az biztos! „Videoton–Bcsaba = 4:0. Ózd–Bcsaba = 1:0. Hát nem hülyék? Dezső.” De.

Pali Guevarát fordít. A kubai kiadású Guevara-kötetünket Pali lefordította nekünk magyarra. Moszkvában vettük bagóért az érdekes, képekkel teli Guevara-könyvet, s a fordítás tán Mátéhoz került, ő volt rá kíváncsi. Mi megelégedtünk a képekkel. „...kb. 80–85 %-ban lefordítottam a szöveget. Egy tény idegesített csupán, az, hogy Guevara barátunk sok kérdést felszínesen érint, és bizonyos dolgok frázisszerűen hatnak. / ...nem tudom, Máténak mennyiben lesz segítségére éppen amiatt, hogy sok helyen nagyon felszínesen és pongyolán adja elő a dolgokat, és főleg szerintem eléggé rendszertelen az egész.” Milyen lett volna egy agitációs-propaganda kiadvány Castróéktól? (A könyv Máténál maradt. A fordítással együtt... elveszett?) (Sokat nem veszítettünk.)

Debreceni deáktárs Gábertól. „Kurtucz Mihály (al[i]jas Sarusi) főkönyvtáros – Viharsarok, Békéscsaba, Corvin köz. 7.”-be címezve, mikor épp könyvtári gyakorlatomat töltöttem a Körös-parti könyvesházban, Lipták Pali bácsiéknál. „Legkedvesebb Toronyugró és Őrült Költő Barátom! / Nem tudom, kergeted-e már a viharsarki krumpliszedő lányokat hórihorgas férfiasságodat lóbálva, vagy pedig még mindig benne vagy abban a maltercsomagban. Vagy cementpriznicben.” (Kezdetben – a toronyugrást követően – nyakig gipszben, az időben vasmellényben s már mankó nélkül.) „De. Ha van mit és kedved, akkor írd valamit magatokról. De ne versben, mert azt úgysem érteném meg. Hallom, hogy 29-re behívtak benneteket konzultációra. Addig még valószínűleg a »Panzio di Lukovics« szálló és kétlábonjáró kórház lakója leszek. (Nőgyógyászati szakrendelés hétfő reggel 8-tól szombat 14 h-ig.) Illegalitásom tökéletes. Csak az a baj, hogy állandóan fáj valamim. Fej, fog, mandula, csukló, csikló. Hogy van csiklód? Folyik még a füled? Dolgozom. Egyelőre 1 500-ért. B. megvan.

Mellé Zs. (ha még emlékszel rá) pótléknak. Nagy-nagy konspirációknak nézünk elejbe. Mondanom sem kell talán, hogy nem nyugszom. Írogatok. Lukovics álnév alatt.” (Valódi hajdúsági nevet rejt eme álnév.) „Ő meg védekezik. K., S. már voltak itt azóta (V. is), L.-ékat elég gyakran látom. Járunk a megyében össze. Vissza. Nem tudom, a könyveket, amelyekre szükséged van, megkaptad-e már a sráctól, ha tehetek valamit ez ügyben! / A békéscsabai labdahajkurászok elég gyengén muzsikálnak. Persze Ti biztosan nem jártok meccsre, csak itt volt olyan nagy az a ronda lokálpatrióta, nacionalista, kozmopolita, anarchista, lázító, sovinszta, irredenta, kínaibarát, egzisztencialista, szubjektivista, agrárproletár pofátok! Na. Most megkaptátok. / Remélem, megírtad a szakdolgozatod, este nem rakod a falra a lábad, nem mászol át más ágyára, és nem rakod mindenféle marhahúsba azt a ronda, büdös, szúnyogijesztgető füled-farkad. / S.” Hogy tennem! Nincs az a pénz. Amúgy sem érek rá, hisz államvizsgára készülök.

Húgom a Vagabundkorzóról. A debreceni diákotthonba címezi. Ami meglep, mert már végeztem a sulival. Nemsokára indultam Erdélybe, Dobrudzsába Icával. Tán azért, mert onnan? Majdnem. „Ma egész nap a *Vagabundkorzót* olvastam. Egyszerűen nem tudtam letenni, annyira elragadtattál evvel a kötetteddel. / Azonkívül semmi újság, holnap akasztják apád, csókol Böske.” (Mert hogy Böske meg Bori egy s ugyanaz.) A VAGABUNDKORZÓ? Akkorra állt egybe, a kolégiumban ragogattam össze, szerkesztettem kötetbe az első írásaimat. Költemény, elbeszélés, jegyzet, rajzolmány... Minden, de minden. Hogy mégis egységbe álljon. S miután díjat nyertem a Móra Kiadó pályázatán, elküldtem nekik. A szerkesztő avval adta vissza: Amerikában kiadnák, de nálunk... Afféle magyar népi

beat-irodalom volt ez. Ami hogy lett volna az 1960-as évek Magyarhonában? Később majdnem valamennyi írás megjelent valamelyik kötetemben. Nem lenne érdektelen az eredetét kiadni. (Majd, ha fagy?) (Hó lesz nagy.) (Ja, Ámerikában!) (Az kéne, odamenni...)

Pali a főhivatalban. Kedves (okl. könyvtár- és népművelő szakember) Misel Barátját „Csók, Barátod Pál” arról értesíti, hogy cégétől átkerült a főhivatalba. Mondhatni a minisztériumba – de minek árulnók el? Pláne hogy melyikbe. Mink éppen megjövőben voltunk barátnénkkal görgényi-havasi–dobrudzsai-tengerparti sátorozásunkból. Nemkülönben jól voltunk! Állás viszont még sehol. Minek lett volna? Nem volt elég... mindezt túlélni? Megélni.

Karcsi Pestről. Volt évfolyamtárs (a debreceni diákotthon és a diáklap erős hangú humoristája), a Pest Megyei Moziüzemi Vállalat munkatársa (aki később a magyar szociálista moziforgalmazás egyik nagymestere lesz), Karcsi imígyen szólít meg már a címmel: „Kurtuczfalvy Sáros-Sarussy Mihály, Békéscsabi, Corvin 7. / 1 db levelet, lehetőleg sk. hogy élvezhessem fenkölt stílusodat. Különben kösz az üdvözetet, tényleg szép a képeslap, és állatira el lehettem látva pénzmaggal, ha ilyenre tellett... / Különben és általában a fent megnevezett cégnél dolgozom mint propagandista, ami egy állati úri munka, eddig nem csináltam semmit, és remélem meg tudom tartani ezt a jó szokásomat... Az esküvő meg a miegymás lezajlott, élünk is, úgy, ahogy lehet egy szép szobáskában (kiegyeznék vele, ha a Bácskában lenne), de ez csak szo-szo!!! Most itt lopom a napot és rontom néha a villanyírógépet, azért puffognak néha olyan érdekes sorrendben a betűk. / Melléklet: 1 db képeslap Fizetés módja: levélben...”

Bánhegyesre. „Kurtucz Mihály népművelő és mozigépészhelyettes et.” A címzett. Ha. Ha. A Magyarbánhegyes helységnév megfejtésére biztat Pali. „Talán érdemes lenne foglalkozni vele. Szerintem feltétlenül. Úgy sincs mit csinálnod. Legfeljebb a szimpatikus, kedves hegyesi lányok, biztosan hegyes a cs...ük. De hát ezt Te jobban tudod.” Fiatal házaspár letétele ilyenmi juss az eszébe! „Öregem, lehet, hogy meglátom a nagyvilágot? Félhivatalosan közölték, lehet, hogy novemberben kiküldenek...” És sorolja, hova nem. S az elmúlt fél évszázadban valóban körbejárta sárgolyókat. Adottság (tehetség) + szorgalom + céltudat, ami megalapozhatja a sikeres életutat – mondják a nálam okosabbak. Nála mindhárom megvolt, és az eredmény sem maradt el. „U. i.: Remekművedből nem tudnál egy tiszteletplégyt küldeni? Nagyon megköszönném.” Tán életem első tárcája a *Népújságban*, egy bánhegyesi öregről szól, aki megjárta a hadak úttyát... Hogy aztán azért ennél jobbkat is elkövessek.

Kecskemétről Laci. Laci és Joli a nyáron házasságba kötöttek. Debreceni diáktársaim, hívnak Kecskemétre, állást ígérnek. „Kedves Misell! / ...Az a helyzet, hogy már most, ebben a pillanatban is üres a státusz, most is jöhetnél. Persze januártól is jó lenne, úgyhogy minél hamarabb küldd el azokat a dolgokat, amit megbeszél-tetek, K.-nak. / Ha erre jársz, ismét keress fel minket! / Mindketten ölelünk...” Kitűnő népművelő házaspár. S jó helyre hívnak. (Meg hát akkoriban kiskunsági a szeretőm.)

Kiskun szó. Laci írja Kecskemétről Kurtucz Mihály igazgatónak Magyarbánhegyes művelődési otthonába: nem ért szót a főnökével, a művelődési ház meg fűzi, menjen át hozzájuk művészeti előadónak. „Légy szíves,

írd meg postafordultával..., hogy mennyiben számíthatunk Rád. Amennyiben komolyan el szeretnéd foglalni a státuszt, én természetesen félreállok, eszem ágában sincs keresztelni terveidet. Azonban ha valamely okból azóta meggondoltad volna a dolgot, írd meg, mert akkor én elfoglalnám a helyet. / Ne haragudj, hogy ilyen élesen fogalmaztam, de igen kényelmetlen helyzetben vagyok...” Hogyne álltam volna félre... Ifjú házások, rövidesen jöttek a gyerekek, az ő dolguk előbbre való, mint az enyém. S beálltam a Békés Megyei Szolgáltató KTSZ-be irodistának. Arra a pár hónapra, míg reményeim szerint valahogy csak-csak alakulnak a dolgok.

Népújság, a munkatársának. Sass Ervin, a *Békés Megyei Népújság* művelődési rovatának vezetője, a hétfői melléklet szerkesztője írja „Kedves Munkatársunk!”-nak: Szent András hava 20. napján Kondoroson Körös-táj-ankétot rendeznek irodalmi összeállítással a könyvtárban, majd ebéd a betyárcsárdában (fácánleves, őzpörkölt), utána séta a településen, majd szalonnasütés borkóstolóval szintén a kondorosi csárdában – s mint a tethelyen még kiderült, cigányzenei aláfestéssel. Ráadásul, mondanunk kell, „Útiköltséget a megyei tanács művelődésügyi osztálya a helyszínen megtéríti”. A hülyének is megéri!

1970

Gábor, Debrecenből. Jó barát a diákotthonból. Melytől mindketten eltávolodtunk, mivelhogy fél éve már végeztünk a képzővel. Ő maradt, én szintén – merthogy hazajöttem Csabára. Egy évig egy szobában laktunk – sok őrüeltséggel. „Te őrült költő! / Icával beszélgettem tegnap és megkérdezte, hogy írtam-e mostanában neked. Mondtam, nem, de minek is írtam volna. / Hallottam, hogy Te is bekeveredtél a Néplaphoz.” (A *Népújsághoz*.) „Vigyázz, nehogy megmutasd nekik a WERTHER-t vagy valamelyik borzalmadat.” ... Debrecenben faragott beszélyemet. „Nem lehet egy komoly intézmény ez az újság.” Nem is volt az. „Mostanában félperces történeteket írok. Elhatároztam, hogy álnéven fogok nektek küldeni néhányat. / Mikor fogsz nőszülni? Igazán követhetnéd már a barátaid példáját, így együtt jobban tudnék röhögni rajtatok.” Ő hamarabb házasodott meg, sőt, tán már el is vált, mire én révbe jutottam. „Na különben nem akarok szemtelenkedni, a házasság a mi korunkban már megbocsátható. / Más. Szilveszterkor ügyeletes voltam egész éjjel a Bartók teremben.” (Bartók Terem Debrecenben: a Bikában. Bartók Terem Csabán, az időben: kocsmá a jaminai híd lábánál a Bartók B. úton.) „Adtam a rendcsinálásnak.” (Magam valamivel előbb Magyarbánhegyes művelődési házában igazgatóként a bálban.) „Hajnalban egy szépszámú galeri várt a bejáratnál felfegyverkezve. Ne

vigyorogj, hogy végre megverték –, rossz irányból vártak a fiúk. Azóta csak a járdaszegély alatt merek hazafelé sompolyogni. Irkász valamiket mostanában verseken kívül? Ha valami jót írtál, és már megjelent, megjelölhetnéd a forrást, ahol el tudom olvasni. Bár gondolom, azonnal szétkapkodta a tömeg. Nem találtál ki valami jó új perverzkedést? Nem? Öregszel.” (Valóban, diákotthoni szállásunkon időnként falrengető kacajra késztettem bődületes – gyakran igen szélsőséges, ám többnyire kitalált, tehát hamis – történeteimmal.) „Továbbra is a kollégium rémei című szerepben tetszelgünk – jobb híján. H. megnyitotta a szomszéd szobában az albérletét, és rengeteget tökéletlenkedünk. Időnként jó hülyének lenni. Erre kiváló alkalom a kollégium. / ...Leszoktam a humoreszkekről. Ahhoz a sok hülyeséghez kellett az a miliő. Levelem pillanatnyi unalmam terméke, ne keltsen benned olyan kényelmetlen gondolatokat, hogy erre válaszolni kell. Addig is csókolom Icát, hidd el, ha igyekszem, tudlak pótolni. Érdeklődd csak meg! Remélem, most már féltékeny vagy? / Lábadd, hátad, no meg a szerszám szuperál már? Bár az utóbbival komolyabb bajok voltak. Csak arra vigyázz, hogy nem szabad piszkálni, leesik magától.” Hogy a csudába ne.

Húgom a Táncsics motorosra. „Misike! / Szóval nem tetszik a buli. Hát van az így. Egy jó matrónak ezt is tudni kell.” A *Népújságtól* fél év után megszöktem, beálltam tengerésznek a Dunára. (Hogy aztán onnan is továbbálljak: nem kapok útlevelet, így az országhatáron túl nem hajózhatok. Akkor meg mi értelme az egésznek?) „Ne törődj vele, majd elkerülsz máshová. / A ház változatlan, egyelőre nem csinálja senki. Feri most jött haza Romániából. Tegnap Gyulán bemutató volt, állítólag én csináltam a legjobb frizurát. Így valószínű, hogy a szept. 20-i országos Alföld kupaversenyen

én is részt veszek. / Az olasz utam valószínű nem fog menni” (néptáncos barátai hívják) „a kolera miatt... / A másik ok, ami téged is érint, Panni, úgy néz ki, hogy napokon belül visszaköltözik, sajnos a Te dolgaid ismét kikerülnek az előszobába.” (Öcsém, míg én távol voltam a szülői háztól – Debrecenben, Pesten –, beköltöztette a feleségét a kettőnk szobájába, az én dolgomat a folyosóra kiteve.) „Az a hülye Feri meg felbiztatta mamát, hogy jöjjön hozzánk lakni, ha Jancsitol nem fér, mert mi emeletes házat építünk, és ha meglesz a ház, ő elhozza. Mamával nem lehet bírni.” Hogy lehetett volna bírni öreganyánkkal, ha túl volt is a hetvenen, mert lételeme volt a mozgás, az utazás, minden új megismerése... A lánya meg, Aranka nénénk hogy értette volna, miért akarja őket faképnél hagyni!

Sarusi Borbála a ház elejéről. Húgom írja, magát is Sarusinak nevezve, a Corvin (köz) 7.-ből a népszige-
ti Mahart-telelőbe: „Csináljuk a ház elejét. Egyelőre a homok és a cement 60 Ft, plusz a villanyszámla = 100 Ft. Ha van pénzed, küldd el. Vasárnap csináljuk.” Szülőházunkat 1718 után az alaposan megfogyatkozott, akkor református magyar őslakosság által lakott Kastély(-negyed) mellett elvezető Lencsési országút – későbbi Főucca, Alvégi Főucca, máig Corvin ucca, sőt, Corvinka – szélén is megtelepedő felföldi tót evangélikus családok egyike építhette. Úgyhogy harmadfélszáz évek múlva volt mit igazítani! Vert fal, vályog, hibái téglával javítva... máig áll!

Máté a Filmművészetiről. Hajaj, ezt is elfelejtettem. Már mint hogy Máténak is volt köze a Filmművészeti Főiskolára jelentkezésemhez! Ekkor a Mahart után, Veszprém előtt fél évig otthon dolgoztam, írtam első, A KAPORSZAKÁLLÚ NÁDVÁGÓ című, Áchimékről

szóló kisregényem, s „természetesen” nem volt állásom (ami elvtársaid szemében közveszélyes munkakerülés!). Szaladtam fűhöz-fához, hogy valami papírt beszerezsek a jelentkezéshez, munkahelyi ajánlást. Amit eszerint Máté megígért. (Ica, akkori barátném nem merte elcsenni pöcsételés erejéig TIT-es főnöke asztaláról a cégbélyegzőt, hogy ráüthessem az általam szerkesztett ajánlásra.) (Ezért nem lett a feleségem?... Ekkor már kiderült, hogy nem pendülünk egy húron.) (Hogy a többi húrról ne is beszéljünk.) Máté a jelek szerint mindent megtett, hiába. „Misikém! / Az fix, hogy káromkodni fogsz – mint ahogy én is káromkodtam –, ugyanis visszaküldöm az anyagod. Hétfőn (1-én) bevittem a tanulmányi osztályra, mondták, hogy oké; erre ma (3-án), szerdán felhívtak telefonon, hogy nem stimmel egy-két dolog. / Erre betéptem hozzájuk, s kiderült, hogy 1) munkavállalói igazolás hiányzik (hiába mondtam, hogy ilyen Neked eleve nem lehet), mégpedig az, hogy a Mahart – utolsó munkahely – igazolja, hogy ettől-eddig náluk dolgoztál, úgyhogy miért szűnt meg a munkaviszonyod? Ezt szerezd be!!! / 2) Be kell fizetni 30 Ft-ot a Filmművészeti Főiskola címére, és a befizetést igazoló csekket a felvételi laphoz mellékelni. Ha ez a 2 marhaság megvan, akkor elfogadták a jelentkezést, az erkölcsi bizonyítványra türelmesen várnak. / Máté / P.s.: bizonyítványaidat szombaton este viszem haza!!!” Mellékelten másolat: a MEDOSZ (kulturális és agitációs-propaganda osztálya) kéri a csabai rendőrkapitányságot, főiskolai felvétel céljára állítsanak ki rólam erkölcsi bizonyítványt. Máté erre is rávette őket... (Elfelejtettem, hogy Máté mire nem volt képes a barátjáért. Potyára, persze, mert bár végül sikerült érvényes jelentkezést benyújtanom, a fölvételre nem mentem el. De a barát: barát. Ilyenkor ismerszik meg. Debrecen... Mi mindent nem kaptam tőled!)

Művelt Nép: szó sem lehet róla! A változatosság kedvéért ezúttal a Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalatnál érdeklődtem állás felől. Rossz helyen, mert a vállalatot átszervezik, ajánlják, ha könyvterjesztési vonalon szeretnék elhelyezkedni, keressem az ÁKV-t. Futottam. (Körbe, karikába.)

1971

ÉDOSZ: Majd Holnap! Az Élelmezésipari Dolgozók Szakszervezete kultúrnevelési, agitációs, propaganda és sportosztályának h. vezetője arról értesít sajnálattal, hogy abban a pillanatban a szervezetük irányításával működő művelődési „objektumokban” (sic! – mondhatni: sicc!) nem tudnak Önnek, azaz nekem állást ajánlani. Számon tartanak, és kedvező fordulat esetén értesítenek! Azóta várjuk. (Aki miatt e szent helyre pályáztam: Máté cimborá, aki ekkor a MEDOSZ-nál dolgozik népművelődési szakértőként.)

Színművészeti kavarás. A Színház és Filmművészeti Főiskoláról írnak: „Értesítjük, hogy film és tv rendező felvételi vizsgája 1971. máj. hó 10-n 9 órakor lesz a Főiskola tanulmányi épületében (a Rákóczi úton). A felvételi vizsgára kérjük, hogy a saját maga által készített fotó- és képanyagát hozza magával.” Volt egy kis (háború előtti) műanyag amerikai fényképezőgépünk, azzal kattogtattam nagy néha! Engem a mozgókép, a mozi érdekelt... Volna. El sem mentem. Hogy egyáltalán pályáztam... Az sem volt akármilyen! Állásnélkülüként (épp az időben írtam Áchim-kisregém) nem volt munkaadói ajánlóm, ami szükséges a fölvételi kérelem benyújtásához. Meg hogy a szeretőm nem merte a főnöke asztalán heverő pöcsétet erre használni (hivatalnoknak készült, nem írófeleségnek), a megyeházi művelődésiek

főnöke elutasított, mondván, ők egyszer már alám nyúltak, ahhoz a jó magyarbánhegyesi igazgatói álláshoz az ő segítségükkel juthattam, de én faképnél hagytam a csanádi falut, nem vagyok érdemes a támogatásukra! Ettől bepipulva apámat kértem, aki akkor épp a megyei szolgáltató szövetkezet alelnöke volt, hogy szóljon az elnöknek, mibe kerül aláírni... Béla bácsi szó nélkül látta el pöcséttel is. Mehettem – volna akár a fölvételire is.

Tolna megyei Népjátság: Hógyisne. Szerintünk egyszer már pályáztunk ide, de mintha megfeledeztünk volna (mind Tolnában, mind Békésben) róla... Vagy hát, hogy most már okleveles diplomásként (nem csak érettségizettként) végre megvan a paksus, mehetek... Mehetnék! ...státuszunk azonban most nincs”. Ugyanaz a főszerk., P. F. bácsi. (Ki honnét tudta volna, hogy két megyével arrébb... várnak.) (Ő nem tudta? Mi sem nagyon.) Szekszárd. Erről ennyi. (A decsi nagy kocsmát azért nem fogom elkerülni!) (Sőt.) (Főleg ha ...szól a muzsika!)

Homokterenyje: Mátranovák. Homokterenyje községi közös tanács végrehajtó bizottságától a vb-titkár értesít, hogy ha elnyerem a mátranováki művelődési ház igazgatói állását, amely Szent Jakab hava 1-vel történhet meg, 1 900 ft. lesz a havi keresetem, ami „Véleményem szerint ha nem sok is, itt megfelelően ki lehet belőle jönni, üzemi ebéd vagy óvodai ebéd kedvezményesen biztosítható... Addig is, még személyesen megismerjük, ismeretlenül is üdvözljük...” Hogy megfeledeztünk Mátranovákról, erről a kedves nőgrádi faluról! Első kisregényünk (*A kaporszakállú nád-vágó*) írását befejezve kerestünk állást, s megpályáztuk a fönt nevezettet. (Meg is nyertük, vártak; hiába.) („Miska a Mátrában!”)

Koncz: Veszprémbe!... 1971 Pütkösd havában, hogy Szent Jakab első napjától... Koncz Pista hívott Veszprémbe. „Sarusi Elvtársat, gondolja meg feltételeinket és döntsön. Ha... belép hozzánk, kérem, minél előbb látogasson meg bennünket, hogy a részleteket is megbeszéljük, illetve a szerződést megkössük. Látogatását, kérem, jelezze előre; útiköltségét természetesen megtérítjük, hozza magával egy-két megjelent újságcikkét. Válaszát, illetve megbeszélés végett ideutazását várva / elvtársi üdvözzel: Koncz István / főszerk.h.” Ő kellett (Veszprém, a *Napló*), hogy újabb fordulat álljon be az életben. Hogy rátaláljak egy közösségre, amely elfogad, s rábukkanjak egy gyönyörű, okos, csupa szív, érzékeny, minden értelemben tiszta kislányra, akivel az eddigieknél nem kevesebb buktatót kínáló felnőttéletnek nekivághattunk.

(De hogy az unokáimnak meg merem-e majd mutatni e levélregét?!) (Azt csak az Öregisten tudja.) (Az a kaporszakállú.)

TARTALOM

1961	7
1962	9
1963	25
1964	36
1965	61
1966	112
1967	134
1968	157
1969	172
1970	181
1971	186

A könyv megjelenését támogatta

Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2021
A kiadásért felel a Kortárs Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Horváth Bence

Nyomdai előkészítés Eröss Zsolt
A borítón Jankay Tibor ... című festménye látható.
A szerző időskori portréját Gombos Ferenc készítette

Nyomdai munkák: Ook-Press Kft., Veszprém
Felelős vezető: Szathmáry Attila

ISBN 978-963-435-086-6
ISSN 2061-2435 (Kortárs levelezés)

Sorozatterv: Farkas Ágnes, M Tóth Éva

www.kortarskiado.hu

